NORGES BANK

Penger og Kreditt

1983 / 4

Penger og Kreditt
Nr. 4 / des. 1983 / årg. 11

Norges Bank

INNHOLD

Penger og Kreditt utgis hvert kvartal
av Norges Bank, Oslo

Redaksjonens adresse:
Norges Bank, Utrednings- og informasjonsavdelingen
Boks 336, Sentrum, Oslo 1
Telex: 71369 nbank n

Design: Anisdahl/Christensen
Sats og trykk: Norges Banks Seddeltrykkeri, Oslo
Teksten er satt med 10 pkt. Garamond

ISSN-0332-5598

Den internasjonale konjunktursituasjonen

Internasjonal økonomi er nå inne i en klar konjunkturoppgang som trolig vil vare ved de nærmeste år, om enn mer moderat enn i de fleste årene før 1980. Mens veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) i OECD-området kom opp i 2 1/4% årlig rate i første halvår 1983, ventes den å forsterke seg til nærmere 5% i annet halvår. Det er særlig det kraftige oppsvinget i USA, Canada og Japan som bidrar til det gunstigere utviklingsbildet. I Europa viser derimot den økonomiske aktivitet fortsatt bare beskjeden økning. Gjennom 1984 og i første halvår 1985 vil veksten trolig svekkes til 3—4% i USA og Japan, mens den antas å nærme seg 2% i de europeiske landene. Veksttakten i de viktigste industrilandene later således til å bli mer harmonisert i området 2—3 1/2% i 1985. I enkelte land er myndighetene litt mer optimistiske enn vist i teksttabellen, og usikkerheten peker nå heller i retning av høyere vekst i produksjon og etterspørsel. En forutsetning for at oppgangen fortsetter, vil være at prisstigningstakten varig er brakt ned, og at realrenten internasjonalt ikke økes i tiden fremover. Blant annet mot denne bakgrunn må utviklingen etter 1984 fortsatt karakteriseres som usikker.

Konsumetterspørselen har vært den viktigste drivkraften bak oppsvinget gjennom 1983. I de fleste landene skyldes dette heller fall i husholdningenes sparerate enn stigning i deres disponible realinntekt. Unntaket er i første rekke USA, der store skattelettelser har resultert i kraftig reallønnsstigning. Ifølge beregninger av OECD står virkningene av det høye amerikanske budsjettunderskuddet for vel 3/4 prosentpoeng av den totale veksten i OECD-området i 1983. En viktig grunn til husholdningenes lavere sparerate er fallet i inflasjonstakten, som foruten å redusere den økonomiske usikkerhet, gjør det mulig å opprettholde samme realverdi av formuen ved å spare en mindre del av inntekten. De etterspørselsstimulerende effektene av dette er imidlertid i ferd med å ebbe ut, og spareraten vil neppe gå ytterligere ned i 1984.

Bortsett fra den gjennomgående lave spareraten i industrilandene og en ekspansiv finanspolitikk i USA, er det få forhold som ventes å forsterke det internasjonale oppsvinget ytterligere i tiden fremover. De større europeiske landene fører fortsatt en stram finanspolitikk, og heller ikke pengepolitikken ser ut til å bli lagt om i ekspansiv retning. Dette innebærer at realrentenivået vil holde seg høyt. Sammen med moderat fortjenestenivå bidrar dette til at næringslivets investeringer ikke i samme grad som under tidligere oppgangstider vil styrke oppsvinget.

Et sentralt mål for de fleste industrilands økonomiske politikk har de siste tre—fire år vært å legge forholdene til rette for lavere inflasjon og derved en sterkere økonomisk vekst av mer varig karakter. Selv om denne strategien har forsterket nåværende internasjonale konjunkturtilbakeslag, taler mye for at kombinasjonen av politikkomlegging og stagnasjon i verdensøkonomien har bidratt til betydelige strukturendringer. Denne utviklingstendensen har vært vesentlig mer markert i USA og Japan enn i de europeiske landene.

Hovedstrategien for den økonomiske politikk i de fleste europeiske land er fortsatt å bekjempe de høye strukturelle budsjettunderskuddene. Også land med solid beta-

lingsbalanse og lav prisstigning – som Vest-Tyskland, Nederland og Østerrike – er uvillige til å dempe disse bestrebelsene. De frykter at en etterspørselsstimulerende økonomisk politikk nå vil medføre fare for å reversere den prosess som er igang for å skape mer fleksible og robuste økonomier. Det økonomiske oppsvinget forutsettes i stedet dradd igang av eksporten. En slik strategi vil imidlertid ikke være mulig for alle land. De toneangivende EF-landene later således til å mangle et koordinert opplegg som kan sikre fortsatt oppsving etter at vekstimpulsene av lavere sparing og økt lagerhold er opphørt.

Den kraftige oppgangen i *amerikansk* økonomi i andre og tredje kvartal i år er ikke unormalt sterk i forhold til tilsvarende faser i tidligere oppsving. BNP-veksten fra fjerde kvartal 1982 til fjerde kvartal 1983 antas å bli om lag 6 1/2%, og 4 1/2–5% fra fjerde kvartal 1983 til fjerde kvartal 1984. Dette innebærer en gjennomsnittlig BNP-økning på 3 1/2% i 1983 og vel 5% i 1984. Oppgangen i USA skyldes dels at lavere inflasjon har stimulert forbruksetterspørselen. En viktigere faktor er det høye budsjettunderskuddet. Finanspolitikken ventes å virke klart ekspansivt på amerikansk økonomi også i 1984. Forventningene om fortsatt underskudd i fremtiden holder imidlertid renteforventningene oppe, noe som gir seg negative utslag for de mer rentefølsomme sektorer av amerikansk økonomi. Fra 1985 og utover vil nettoeffekten av tilsvarende høye underskudd avhenge av om ressurser lett og uten for store kostnader kan flyttes over fra de rentefølsomme sektorene til sektorer som mer direkte stimuleres av budsjettunderskuddet. Det er svært usikkert om dette lar seg gjøre. Et sentralt mål for myndighetenes økonomiske politikk er derfor å bringe ned det langsiktige budsjettunderskuddet. Lite tyder på at dette vil være mulig før etter presidentvalget i 1984.

I første halvår var *japansk* økonomi preget av relativt svak utvikling i innenlandsk etterspørsel, og de viktigste impulsene kom fra utenriksøkonomien. Den japanske regjering lanserte i høst forskjellige finans- og pengepolitiske tiltak som vil stimulere intern etterspørsel. Sammen med fortsatt sterk eksportvekst som følge av den internasjonale konjunkturoppgang og god konkurranseevne vil dette styrke aktiviteten, og BNP-økningen anslås til 4% i 1984.

Den økonomiske aktiviteten i *Europa* er forsterket i løpet av inneværende år, men konjunkturoppgangen er foreløpig moderat både sammenlignet med tidligere oppgangsfaser i europeisk økonomi og sammenlignet med konjunkturforløpet i USA og Japan. Med utsikt til fortsatt høyt realrentenivå og stram finanspolitikk i en rekke europeiske land vil konjunkturoppgangen i Europa trolig holde seg på et moderat nivå gjennom 1984 og inn i 1985. Ulikhetene innen Europa med hensyn til den realøkonomiske situasjon har imidlertid forsterket seg. Mens aktivitetsnivået i Vest-Tyskland og Storbritannia er i oppgang, er både fransk og italiensk økonomi preget av liten eller ingen vekst som følge av myndighetenes stabiliseringstiltak. I Italia er likevel konsumetterspørsel så vel som eksport nå i ferd med å ta seg opp, og dette vil bidra til gunstigere økonomisk utvikling i 1984.

I *Vest-Tyskland* var produksjonsveksten i første halvår sterkere enn antatt. Både privat konsum og private foretaksinvesteringer bidrog til denne oppgangen, mens eksportutviklingen har vært svak. Privat konsum, som har vært fallende de siste tre årene, tok seg opp som følge av redusert sparerate. Investeringsoppgangen er i første rekke et resultat av regjeringens investeringstiltak i begynnelsen av året, men bedret fortjenestesituasjon i bedriftene trekker også i økende grad i positiv retning. Senere tids tegn til gunstigere eksportutvikling ventes å forsterke seg i 1984 samtidig som investeringsveksten vil holde seg godt oppe. På den annen side vil lave lønnsoppgjør gi moderate vekstimpulser fra privat konsum i 1984. Regjeringen holder stadig fast på målsettingen om å redusere offentlige utgifters andel av BNP, og den har i betydelig grad lyktes i å

bringe ned det konjunkturkorrigerte budsjettunderskuddet. Siden september har Bundesbank satt i verk tiltak for å begrense økningen i pengemengden, som i årets tre første kvartaler lå over målområdet for 1983. Det knytter seg en viss usikkerhet til rentevirkningene av dette fremover.

Konjunkturoppgangen i *Storbritannia* har hittil i første rekke sammenheng med økt privat konsum, men det er også tegn til investeringsvekst. Realinntektsutviklingen til husholdningene har vært relativt moderat, og konsumøkningen kan tilskrives kraftig fall i spareraten. I takt med oppgangen i innenlandsk etterspørsel har importen steget sterkt, mens eksportutviklingen har vært svak. Sterkere konjunkturutvikling i Storbritannia enn hos dets viktigste handelspartnere har resultert i en klar svekkelse i driftsbalansen. For 1984 knytter det seg stor usikkerhet til i hvilken grad konsumetterspørselen vil bli stimulert av ytterligere fall i spareraten. Siden nedgangen i husholdningenes sparerate i 1983 særlig skyldtes høyere låneopptak, taler mye for at denne utviklingen blir reversert i 1984. Veksten i privat konsum ventes av den grunn å bli litt dempet i tiden fremover, noe som dels vil bli kompensert av gunstigere eksport- og investeringsutvikling. I løpet av 1983 har regjeringen lettet litt på den tidligere restriktive penge- og finanspolitikken, og dette støtter opp under forventningene om fortsatt moderat økonomisk vekst.

Fransk økonomi preges for tiden av tilstramningstiltakene som regjeringen satte i verk i mars 1983. Med en utvikling i retning av lavere inflasjon og balanse på driftsregnskapet er hensikten med tilstramningstiltakene allerede i ferd med å oppfylles. Regjeringen tar sikte på å holde fast på den restriktive stabiliseringspolitikken utover i 1984, og dette vil resultere i fortsatt nedgang i intern etterspørsel. Frankrike vil av den grunn ikke vise samme oppgangstendenser som de fleste andre industriland, men forholdene bør ligge bedre til rette for et konjunkturoppsving i 1985.

Teksttabell. Bruttonasjonalprodukt og konsumpriser i utvalgte land
Prosentvis endring fra foregående år

	Bruttonasjonalprodukt, faste priser			Konsumpriser		
	1982	1983	1984	1982	1983	1984
USA	−1,9	3 1/4	5	6,1	4	5
Canada	−4,4	3	5	10,8	6	5
Japan	3,0	3 1/4	4	2,7	1 1/2	1 3/4
Vest-Tyskland	−1,1	1	2 1/2	5,3	3	3 1/2
Storbritannia	1,2	2 3/4	2 1/4	8,6	5 3/4	5 1/2
Frankrike	1,9	−1/4	0	11,8	9	7 1/4
Italia	−0,3	−1 1/4	2	16,6	14 3/4	12
Østerrike	1,1	1 1/4	1 1/2	5,4	3 1/4	5 1/4
Sveits	−1,2	0	2	5,6	3 1/4	2 1/2
Belgia	1,1	0	1 1/2	8,7	7 3/4	7 1/4
Nederland	−1,6	1	1/2	6,0	2 1/2	2 3/4
Sverige	−0,1	2 3/4	2 1/2	8,6	10	5 3/4
Danmark	3,1	1 3/4	1 1/4	10,1	6 3/4	5 3/4
Finland	2,5	2 3/4	3	9,3	8 1/2	8 1/2
Norge	−0,6	3[2]	0[2]	11,3	8 1/2	6 1/2
OECD-området veid med landenes BNP	−0,4	2 1/4	3 1/2	7,8	5 1/2	5 1/2
Norges viktigste markedsland[1]	0,4	2	2 3/4	7,4	5 1/2	4 3/4

[1] BNP er veid med andel av tradisjonell norsk vareeksport. Konsumprisene er veid med IMF's konkurranseevnevekter.
[2] Uten nedjustering for planleggingsformål av olje- og gassproduksjonen.

Kilde: OECD, DRI og egne anslag.

Dansk økonomi har hittil i år utviklet seg bedre enn tidligere regnet med, i første rekke som følge av høyere eksportvekst. Sammen med svak importøkning og gunstigere bytteforhold har underskuddet på driftsbalansen blitt betraktelig redusert. Regjeringen tar sikte på at offentlige utgifter og inntekter etter hvert skal legge beslag på en mindre del av samfunnets ressurser. Finanspolitikken er av den grunn relativt restriktivt utformet for 1984. Som følge av en bevisst langsiktig politikk for å realisere de nødvendige strukturelle endringer i økonomien, ventes liten vekst i innenlandsk etterspørsel i 1984, samtidig som prisstigningen antas å falle til 5–6%.

Arbeidsledigheten i OECD-landene nådde en foreløpig topp på 9,1% i første halvår. Høyere økonomisk vekst bidrog til at foregående to års nedgang i sysselsettingen stoppet opp, og i en rekke land var det økning i tallet på sysselsatte. I USA har arbeidsledigheten falt merkbart gjennom 1983, og den lå i november på 8,4% av arbeidsstyrken. I Europa er det nå tegn til en midlertidig stabilisering av arbeidsledigheten, men den vil trolig fortsatt vise svak økning i 1984. Mye tyder på at etterspørselen etter arbeidskraft er på vei oppover i Storbritannia og Vest-Tyskland, og et vendepunkt kan allerede ha inntruffet for ledigheten i disse to landene. Mens utviklingen på arbeidsmarkedet i OECD siden 1979 langt på vei kan forklares av lav økonomisk vekst og demografiske forhold, har det i de europeiske landene samtidig vært langt høyere produktivitetsvekst enn i OECD-området for øvrig. Den sterke produktivitetsutviklingen i Europa må i første rekke sees i sammenheng med at bedriftene i en situasjon med lav kapitalavkastning og høye kostnader har forsøkt å øke fortjenesten ved redusert bemanning.

Nedgangen i *inflasjonen* i OECD-landene, som tok til i 1982, fortsatte i de tre første kvartaler av 1983. Stigningstakten lå ved utgangen av september i underkant av 5%. Den gunstige prisutviklingen hittil i år må i første rekke tilskrives lavere lønnsøkning og høyere produktivitetsvekst, mens verdenshandelsprisene derimot har tatt seg noe opp. Selv om det er tendenser til sterkere prispress for blant annet råvarer, ventes pris- og lønnsstigningen å være forholdsvis stabil de nærmeste par årene.

Fig. 1. Industriproduksjon i enkelte OECD-land (Sesongkorrigert)

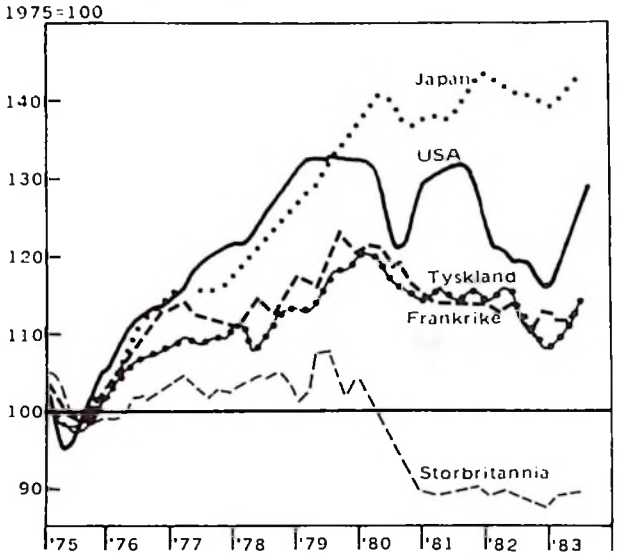

Fig. 1 b. Industriproduksjon i enkelte OECD-land (Sesongkorrigert)

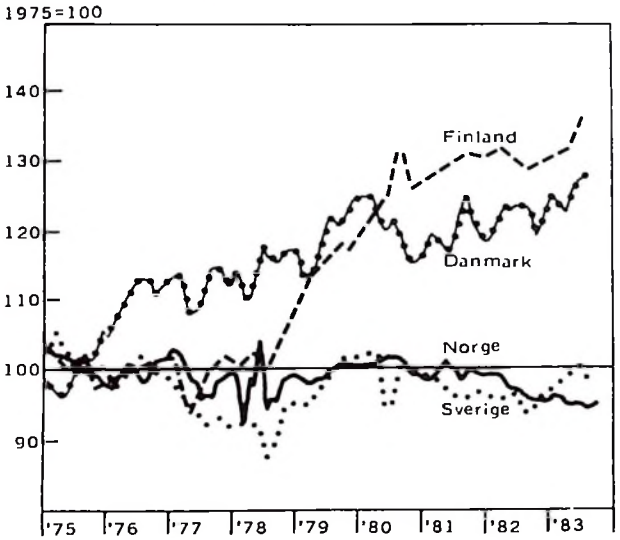

OECD-landenes samlede *driftsbalanseunderskudd* ser ut til å komme opp på om lag samme nivå i 1983 som de to foregående årene, eller knapt USD 30 milliarder. Underskuddet vil stige sterkt i 1984, noe som særlig skyldes den ventede økningen i det amerikanske driftsbalanseunderskuddet fra om lag USD 45 milliarder i 1983 til USD 85–90 milliarder i 1984. Dette motsvares bare delvis av en bedring i driftsbalansen for de øvrige OECD-land, i første rekke Japan. Videre ventes høyere råvarepriser å føre til en viss svekkelse av OECD-områdets bytteforhold. Dette vil i første omgang bidra til å stabilisere driftsbalanseunderskuddet til de ikke-oljeproduserende utviklingsland på omkring USD 45 milliarder og derved dempe noe på deres gjeldsproblemer. OPEC-landenes driftsbalanseoverskudd på USD 52 milliarder i 1981 ble snudd til et underskudd på USD 16 milliarder dollar i 1982. Både i 1983 og 1984 ventes underskuddet å ligge på omkring USD 30–35 milliarder. Som følge av lavere oljepriser vil importetterspørselen for OPEC-landene antakelig falle med 8% i 1983 og bare vise svak stigning i 1984.

Konjunktursituasjonen i Norge

Helhetsbildet. Stadig flere indikatorer peker i retning av at et konjunkturelt bunnpunkt inntraff i sommermånedene. Norges Banks sammenfallende indikator nådde sitt laveste nivå i august og tok seg opp i perioden september–november. De siste månedene har detaljomsetningsvolumet og industriproduksjonen vist tegn til oppgang, og stabiliseringen av hjemmekonkurrerende industriproduksjon i august-oktober gir håp om at konjunkturimpulsene fra de eksportorienterte sektorer omsider er i ferd med å bre seg til andre deler av økonomien.

Dette understøttes av fortsatt oppgang i Norges Banks ledende indikator og av Statistisk Sentralbyrås konjunkturbarometer for tredje kvartal. Som figuren illustrerer, er andelen av foretak som nå bedømmer utsiktene fremover positivt, like stor som under konjunkturoppgangene i 1976 og 1979. Mens de gunstigere utsiktene tidligere i år først og fremst var knyttet til utviklingen på eksportmarkedet, venter foretakene nå også vekst i ordretilgangen fra hjemmemarkedet. Ordre-

Fig. 2. Sammensatte konjunkturindikatorer

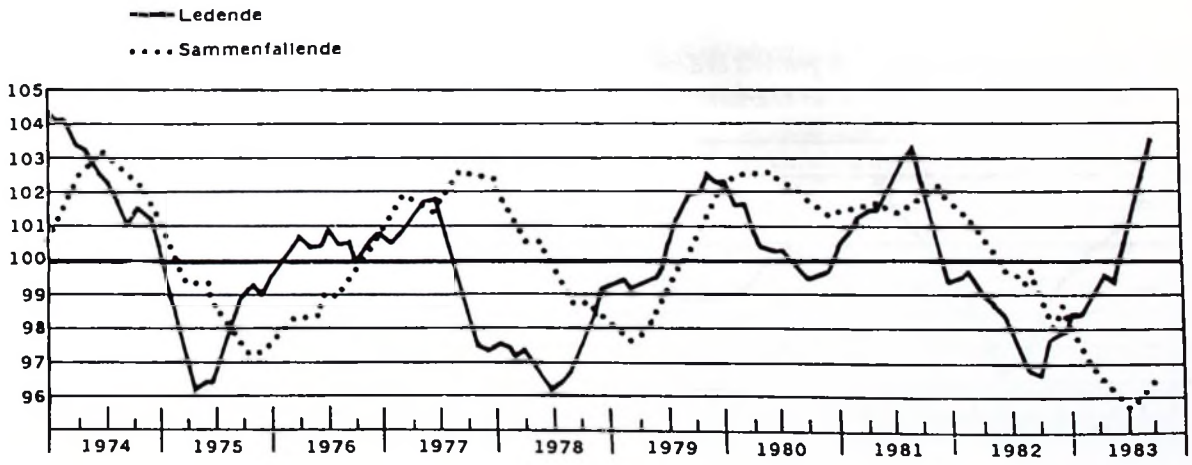

tilgangen i tredje kvartal var god, spesielt for produksjon av metaller til eksport, men også for eksport av verkstedsprodukter utenom transportmidler og oljerigger.

Ifølge Statistisk Sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) har antall arbeidssøkere uten arbeidsinntekt falt fra 70 400 (sesongkorrigert) i første kvartal til 67 800 (3,3%) i tredje kvartal. Selv om den registrerte ledighet steg litt i november, har den markerte økning gjennom 1982 og første halvdel av 1983 stoppet opp. Dette er trolig vesentlig en følge av betydelig vekst i sysselsettingen ved arbeidsmarkedstiltak. Det høye nivået for myndighetenes arbeidsmarkedstiltak i annet halvår ventes videreført inn i 1984. Da konjunkturbarometeret viser at andelen industriforetak som venter nedgang i sysselsettingen, er gradvis redusert gjennom 1983, holder antall ansatte i denne sektoren seg trolig bedre oppe i 1984. Oppgangstendensen gjennom 1984 ventes likevel ikke å bli sterk nok til å redusere arbeidsledigheten. Registrert ledighet vil derfor neste år neppe falle under det nåværende nivå på 60—70 000.

En opphevelse av reguleringen av utlån fra banker og andre kredittinstitusjoner antas i den nåværende situasjon i det vesentlige å medføre en overflytting fra «gråmarkedet» til det ordinære kredittsystem. Likevel kan dette i noen grad føre til en reell økning i investeringsetterspørselen for boliger og kanskje også fra bedrifter, og dessuten en viss økning i konsumetterspørselen. En slik utvikling vil ha positive virkninger på sysselsettingen og gjøre det mindre påkrevet med støttetiltak over statbudsjettet. Selv om større likviditetstilførsel isolert sett forsterker prispresset, vil virkningen for pris- og kostnadsutviklingen neppe bety mye i forhold til de andre faktorer som påvirker den i et år med omfattende inntektsoppgjør.

Norges Banks anslag innebærer at innenlandsk etterspørsel og produksjon vil øke noe sterkere i 1984 enn i 1983. Utviklingen i realinntekt og den planlagte kredittmarkedsliberalisering taler for at privat konsum vil øke med 1 1/2—2% i 1984 mot 1% i 1983. Foreløpige beregninger tyder på at husholdningenes sparetilbøyelighet vil vise liten endring fra 1982 til 1983. Men det er et åpent spørsmål om den lavere inflasjonsraten — som i mange andre OECD-land — i 1984 vil redusere sparingen og stimulere konsumet også i Norge, eller om tendensen i retning av høyere realrentenivå snarere vil øke husholdningenes sparetilbøyelighet. Videre knytter det seg stor usikkerhet til utviklingen i industriinvesteringene. Mens Industriforbundets siste investeringstelling reiser tvil om det vil finne sted en oppgang i 1984, bekrefter Statistisk Sentralbyrås investeringsstatistikk fra fjerde kvartal at de fleste industrigrener nå er i ferd med å oppjustere sine investerinsplaner. En holder derfor fast ved tidligere anslag om

Fig. 3. Netto andel bedrifter som generelt bedømmer kommende kvartal som bedre enn inneværende kvartal. Statistisk Sentralbyrås konjunkturbarometer, sesongkorrigert

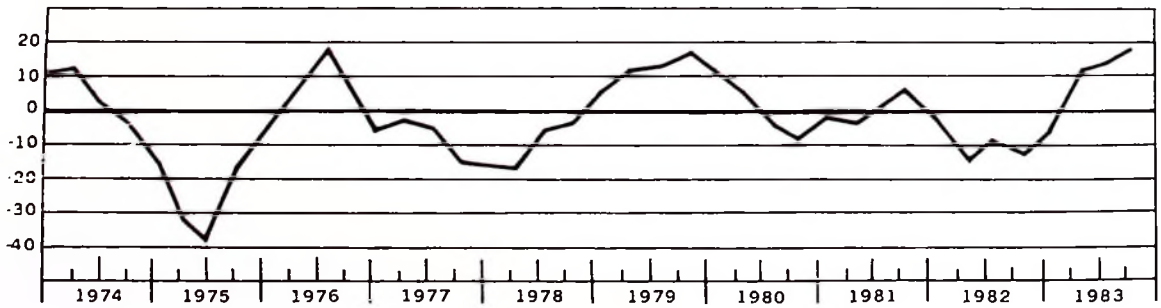

at industriinvesteringene vil vise økning gjennom 1984.

Pris- og kostnadsveksten er merkbart redusert i løpet av 1983, men ikke tilstrekkelig til å unngå forverring overfor våre markedsland. Gjennomsnittlig konsumprisvekst blir i år på 8 1/2% mot 5 1/2% hos markedsland. Utsiktene for de ulike prisbestemmende faktorer har ikke endret seg vesentlig siden forrige kvartalsoversikt. Det innebærer at den moderate økning gjennom 1983 videreføres gjennom neste år, og at Norges Banks tidligere anslag om 6—7% gjennomsnittlig økning i konsumprisene i 1984 fastholdes. Stigningstakten blir i så fall 1 1/4—2 1/4 prosentpoeng sterkere enn hos våre viktigste markedsland. Dermed vil et av de mest sentrale mål i den økonomiske politikk heller ikke i 1984 bli nådd.

Opprettholdelse av lønnsglidning på 6% i tredje kvartal medfører at timelønnsveksten i norsk industri blir noe sterkere enn tidligere regnet med. Dette kan ha sammenheng med bedret fortjeneste i eksportsektorene og knapphet med hensyn til tilgangen av spesielle typer arbeidskraft. Norsk industris konkurranseevne, målt ved relative lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE), blir antakelig forverret med 1—2% gjennom 1983, mot tidligere antatt uendret nivå i perioden. Utsiktene for 1984 tyder på at selv uten tarifftillegg ved vårens lønnsoppgjør vil en forverring av omtrent samme størrelsesorden være vanskelig å unngå.

Med uendret effektiv valutakurs betyr dette at vi igjen kan komme inn i en underliggende negativ tendens for vår konkurranseposisjon. De omfattende støtteordninger som store deler av næringslivet fortsatt er avhengig av, tyder på at denne stadig er for svak. Det kan således vise seg vanskelig å unngå ytterligere reduksjon av aktiviteten i de konkurranseutsatte næringene, utenom råvareorienterte eksportbedrifter. Mye taler i det hele for at omfanget av strukturendringer har vært mindre i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere, og at dette kan svekke våre mulig-

Fig. 4. Referanseindikator

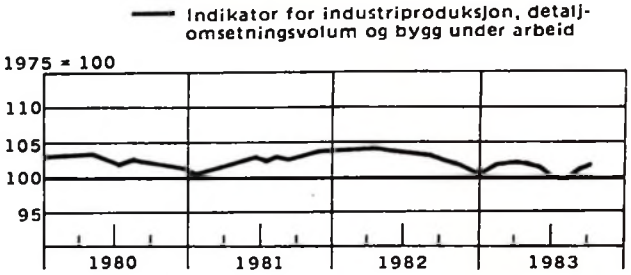

Fig. 5. Lagervolumet

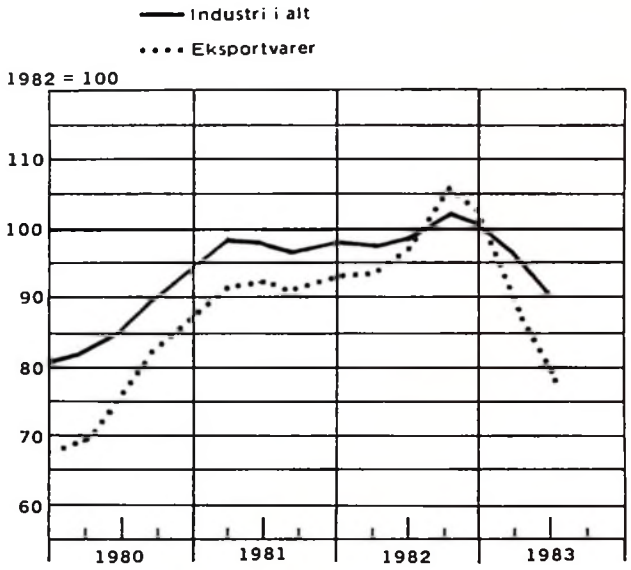

Fig. 6. Ordretilgang, verdi

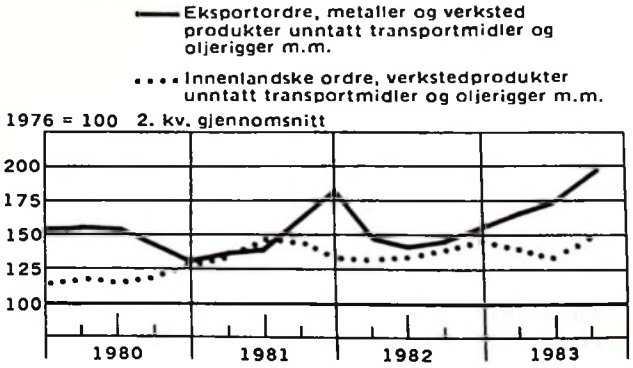

heter til å dra nytte av de vesentlig bedre internasjonale rammebetingelser for norsk økonomi i 1984 og 1985. Langsiktige analyser viser at en opprettholdelse av de konkurranseutsatte sektorer minst på dagens nivå er nødvendig hvis sysselsettingen skal kunne opprettholdes samtidig som en unngår nye underskudd på driftsbalansen overfor utlandet i siste halvdel av 1980-årene.

Konsumettersporsel. Utviklingen i detaljomsetningsvolumet har i 1982 og 1983 vært preget av svak vekst i husholdningenes disponible realinntekt og av at en økende andel av denne er anvendt til utenlandsreiser og grensehandel. Problemene for varehandelen understrekes av at antallet konkurser i bransjen i 1983 vil bli høyere enn noen gang etter krigen. I årets ti første måneder lå detaljomsetningsvolumet 1,5% under tilsvarende periode året før. Omsetningen siden juli tyder på at varekonsumet er i ferd med å ta seg litt opp igjen, selv om det var en svekkelse igjen i oktober. Forhold som kan ha bidratt til dette, er større tilbakebetaling av skatt enn vanlig og at virkningene av en mer ekspansiv finanspolitikk etter hvert gjør seg gjeldende. Det er særlig kjøp av varige konsumgoder som har brakt omsetningen oppover siden sommeren. Bilomsetningen i årets ti første måneder lå likevel 4% lavere enn i samme periode i fjor.

Nordmenns konsum i utlandet – i forbindelse med reiser og grensehandel – fortsatte å vokse kraftig i første halvår. For 1983 under ett vil den reelle veksten trolig komme opp i minst 10%. Sammen med en antatt økning i øvrig tjenestekonsum på 2% og en nedgang i varekonsumet på om lag ½% vil privat konsum dermed gå opp med omtrent 1% i 1983. På tross av utsikt til svak nedgang i disponibel realinntekt for den enkelte lønnsmottaker fører flere sysselsatte og stønadsmottakere trolig til en viss økning i samlet realinntekt i 1984. Sammen med de ventede

Fig. 7.
Privat konsum. Indikatorer for varekonsumet

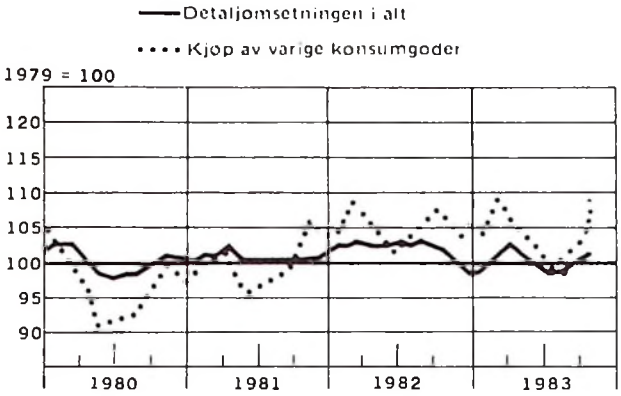

Fig. 8. Bygg igangsatt[1)]

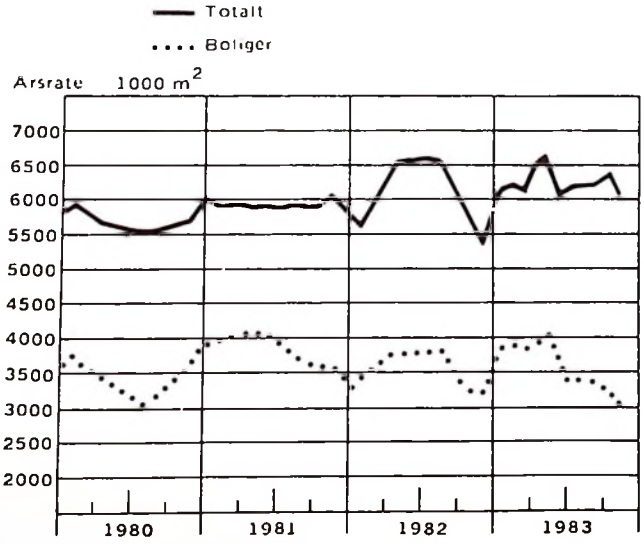

1) Tall for 1983 beregnet i Norges Bank

ekspansive virkninger av den planlagte kreditmarkedsliberaliseringen taler dette for at privat konsum vil øke med 1 ½–2% i 1984.

Investeringsetterspørsel. Oljesektoren, særlig Statpipe-systemet, og til dels også kraft- og vannforsyning og samferdsel utenom sjøfart og rørtransport, fører til at samlete realinvesteringer vil øke med om lag 7% i 1983. Etter en volumnedgang på 20% i industriinvesteringene, vil de i 1983 bare utgjøre 8 ½% av samlede bruttoinvesteringer mot gjennomsnittlig 12% i årene 1978–82. Mye taler for at bedrede fortjenester i deler av næringslivet hittil vesentlig er anvendt til bedring av gjelds- og likviditetssituasjonen. Men dette har også ført til oppjustering av investeringsplanene for tiden fremover. Statistisk Sentralbyrås investeringsstatistikk for fjerde kvartal indikerer således en verdioppgang på 9% fra 1983 til 1984, mens forrige undersøkelse viste en tilsvarende nedgang. Med unntak av råvareorienterte eksportbedrifter er kapasitetsutnyttelsen fremdeles lav i mange sektorer, og tegnene til etterspørselsoppgang er foreløpig svært beskjedne. Mens planlagte investeringer i den senere tid har konsentrert seg spesielt om rasjonaliserings- og fornyingsorienterte tiltak, vil de trolig etter hvert i større grad være i form av utvidelser som gir økt produksjonskapasitet. Oljesektorens investeringer vil vokse sterkt også i 1984, blant annet som følge av Gullfaks- og Heimdal-utbyggingen.

Boligigangsettingen har hittil i år ligget relativt stabilt på et lavere nivå enn i 1982. Byggetallene indikerer en samlet igangsetting ned mot 33 000 i 1983 mot 37 200 i 1982. Selv med økt standard og medregnet garasjer og fritidshus synes derfor anslaget i salderingsproposisjonen på uendret volum for boliginvesteringene å være for høyt. Bedre lånemuligheter ventes å bidra til at igangsettingen av boliger holder seg i området 32 000–34 000 i 1984, men høyere kreditt-tilgang kan også slå ut i prisøkning på eksisterende boliger. Byggetallene forøvrig er fortsatt beheftet med usikkerhet etter omleggingen av statistikken.

Fig. 9. Produksjon i bergverksdrift, industri og kraftforsyning

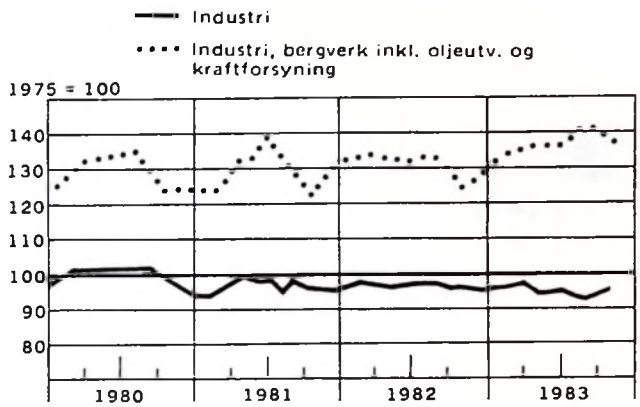

Fig. 9b. Industri

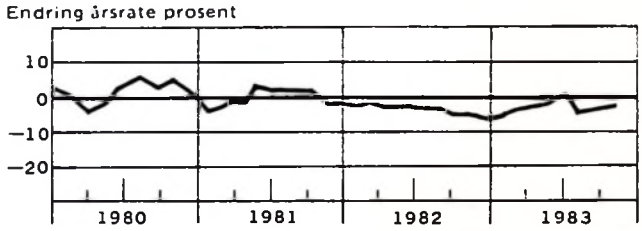

Fig. 9c. Industri og tradisjonell bergverksdrift

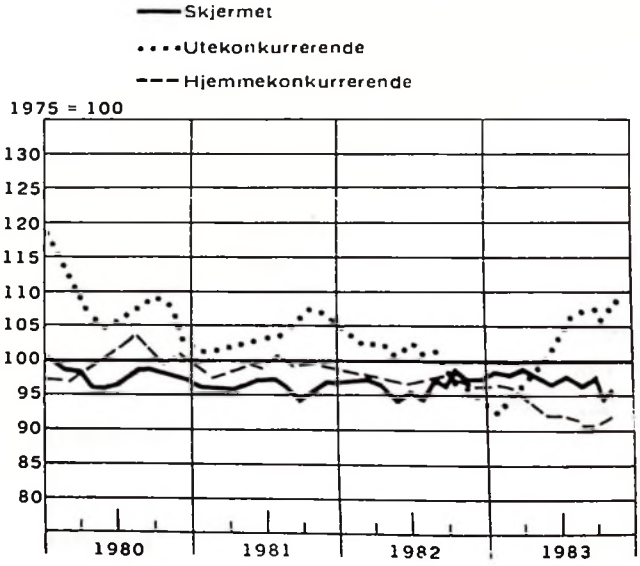

Nedgangen for industribygg blir imidlertid mer enn oppveid av oppgang for andre bygg, blant annet «varehandel, bank, finans og forsikring». Total byggevirksomhet har derfor ikke vist samme tegn til svikt.

Produksjonsutvikling. Det internasjonale konjunkturoppsvinget har hittil bare gitt seg utslag for utekonkurrerende industri. Samlet industriproduksjon har derimot ligget på et stabilt, lavt nivå siden tredje kvartal 1982. Selv om produksjonen i september og oktober viste tegn til oppgang, anslås nedgangen for året under ett til 1 ¼%. Produksjonen i utekonkurrerende industri er nå på høyde med nivået før nedgangskonjunkturen, og en regner med en gjennomsnittlig økning på 6% fra 1982 til 1983. Hovedsakelig skyldes dette økt utenlandsetterspørsel etter konjunkturfølsomme råvarer og halvfabrikata (aluminium, ferrolegeringer, kjemikalier). Dette har dels gått til gjenoppbygging av lagerbeholdningene i utlandet av slike varer. Produksjonsveksten for utekonkurrerende industri blir trolig noe svekket gjennom 1984, men høyt nivå ved inngangen til året bidrar til at økningen også i 1984 kan bli på omkring 6%. En slik utvikling er avhengig av at investeringsvareetterspørselen i Europa tar seg opp, slik at svikten i norsk ferdigvareproduksjon vendes til oppgang.

Produksjonen i hjemmekonkurrerende industri vil i år synke med 4% og være omtrent uendret i skjermet industri. Stagnasjonen i hjemmekonkurrerende industri kan for en stor del forklares ved den svake utviklingen for skipsverftene. Utviklingen de siste måneder indikerer at tendensen kan være i ferd med å snu også for skjermet og hjemmekonkurrerende industri. For 1984 antas likevel omtrent uendret produksjon i forhold til 1983 for de to sektorene. Den ventede veksten i industriproduksjonen på 1—1 ½% i 1984 er av den grunn hovedsakelig en følge av utviklingen i utekonkurrerende industri.

Totalproduksjonen av olje og gass lå i årets ti første måneder 15% høyere enn i samme tidsrom i 1982, særlig som følge av gode produksjonsresultater for Statfjord B. For 1984 regnes det med omtrent samme produksjon av olje og gass som året før.

Arbeidsmarkedet. Den registrerte arbeidsledigheten (sesongkorrigert) var i november 63 450 (3,1%), eller 1 000 flere enn måneden før. Ledigheten er likevel tilbake til samme nivå som i første kvartal 1983 etter økningen i sommermånedene. I samme periode har antall sysselsatte ved arbeidsmarkedstiltak økt med 8 000. Selv om dette indikerer underliggende svekkelse av arbeidsmarkedet, viser arbeidskraftsundersøkelsens oppgaver en gunstigere tendens. Forskjellen mellom de to arbeidsmarkedsindikatorene er blitt betydelig mindre i løpet av 1983. En viktig årsak til dette er antakelig økt meldetilbøyelighet som følge av senere tids omfattende opptrapping av arbeidsmarkedstiltakene. Sysselsatte ved slike tiltak lå således i oktober på 37 000, eller 14 500 høyere enn i samme måned i 1982.

Fig. 10. Arbeidsmarkedet

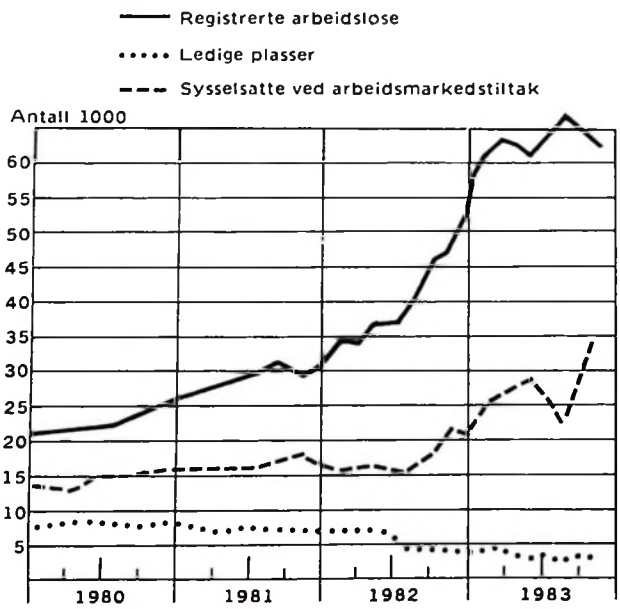

I de tre første kvartalene av 1983 lå arbeidsstyrken gjennomsnittlig 25 000 høyere enn i samme periode året før, mens sysselsettingen var uendret og antall utførte timeverk sank med 1%. Mens det har vært sysselsettingsvekst for kvinner, viser den stadig nedgang for menn, som også står for den største delen av veksten i arbeidsledigheten. Fortsatt er ledighetsprosenten litt høyere for kvinner.

Pris-og kostnadsutvikling. Konsumprisindeksen lå i november 7,0% høyere enn ett år tidligere. Dette er den laveste vekstakt etter januar 1980. Tilsvarende tall for våre viktigste markedsland var i september 5,0%. Utviklingen hittil i år er således i bra samsvar med Norges Banks tidligere anslag, som gir en gjennomsnittlig økning i 1983 i underkant av 8 1/2% mot 11,3% i 1982 og 13,7% i 1981. Utenom jordbruks- og fiskevarer skyldes reduksjonen særlig innenlandske tjenester og norskproduserte konsumvarer som er lite påvirket av utenlandsk konkurranse. Vekstakten for disse gruppene er nå 5–6 prosentpoeng lavere enn de to foregående årene. Lavere lønnsvekst er en viktig forklaringsfaktor bak denne utviklingen.

Fig. 11. Priser

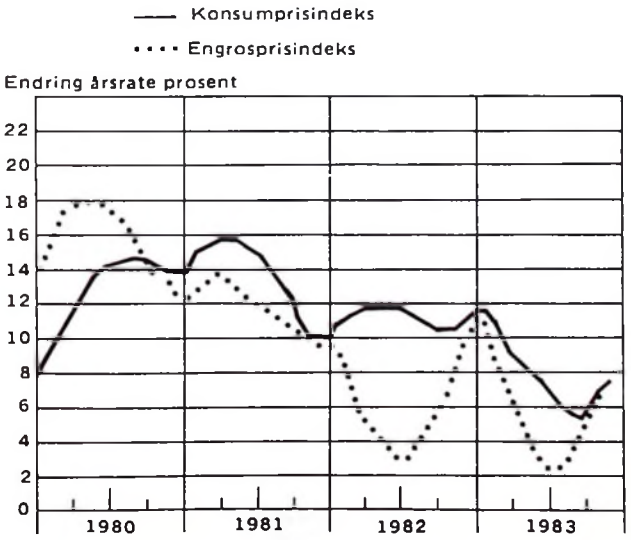

Fig. 11 b. Konsumpriser etter leveringssektorer

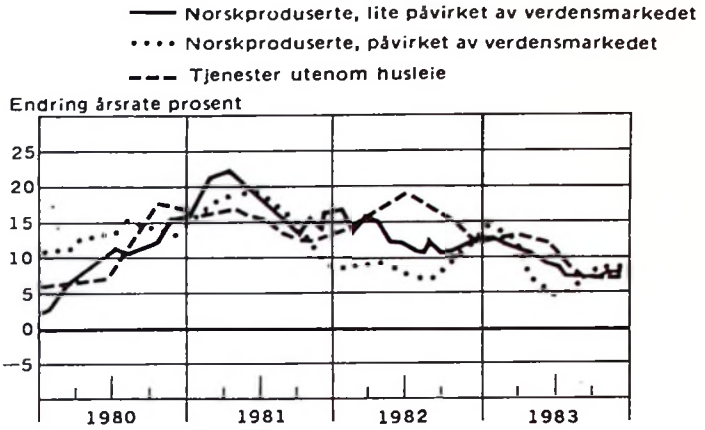

Fig. 11 c. Importpriser, konsumvarer

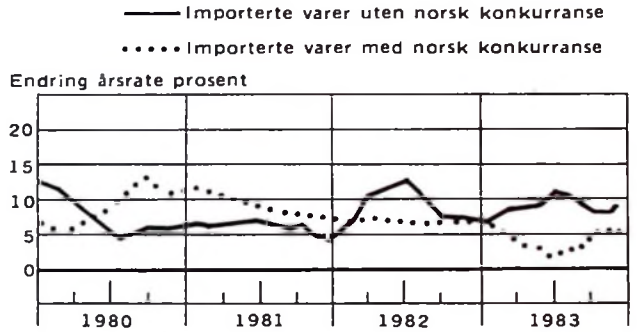

Fig. 11 d. Konsumprisene

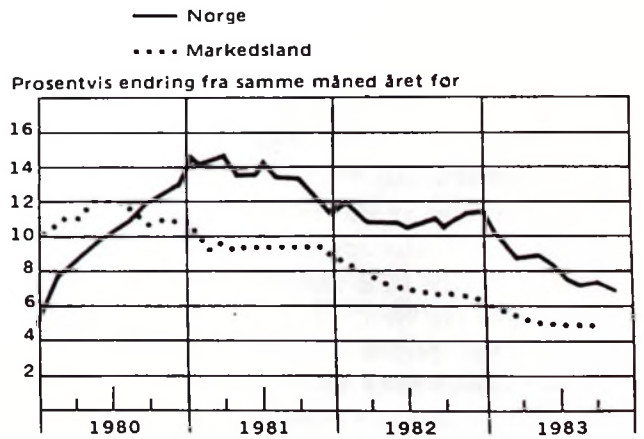

Korrigert for sesongsvingninger har prisstigningen likevel tiltatt i høst, mest markert for norskproduserte varer påvirket av internasjonal prisutvikling og dels for importerte konsumvarer. Mens underliggende årsrate for konsumprisene lå på 5 3/4% i august, nådde den opp i 7 1/2% i november. Tilsvarende utvikling har funnet sted for engrosprisene og industriens produsentpriser. Dette taler isolert sett for at prisøkningen snarere vil tilta enn avta i månedene fremover. I motsatt retning trekker at prisimpulsene fra avgiftsopplegget og offentlig regulerte priser vil bli 1/2 prosentpoeng lavere i 1984 enn i 1983. Importprisveksten vil trolig holde seg stabil i tiden fremover. Med en pengemengdeøkning på 9—10% også gjennom 1984 og høyere produksjonsvekst utenom oljesektoren, vil prisimpulsene fra etterspørselssiden bli noe mindre. Men for å realisere en stigningstakt for konsumprisene under 6—7% gjennom 1984, må trolig lønnsglidningen komme under 6%.

Timelønnsveksten i norsk industri forutsettes nå å bli litt høyere i 1983 enn tidligere antatt, 8 1/2% mot 8%. Forskjellen skyldes at lønnsglidningen later til å holde seg på 6% i annet halvår. Med en antatt timeproduktivitetsvekst på 3 3/4% vil lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri (LPE) øke gjennomsnittlig med 4 3/4% i 1983, mot 2 1/2% hos våre markedsland, regnet i nasjonale valutaer. Når vi likevel får en bedring i relativ LPE med om lag 2 1/2%, skyldes dette helt ut kurstiltakene på sensommeren i fjor som har medført en effektiv depresiering (IMF-vekter) på 4,6%. Bedringen er likevel om lag 2 prosentpoeng mindre enn antatt, noe som særlig kan tilskrives at LPE-økningen i våre markedsland nå anslås til 2 1/2% i 1983 mot før 3—4%. Som følge av litt sterkere timelønnsvekst og en viss effektiv appresiering av norske kroner vil relativ LPE antakelig forverres med 1 1/2— 2% fra fjerde kvartal 1982 til fjerde kvartal 1983. Norsk industris konkurranseposisjon bedres i 1983 overfor alle viktigste markedsland utenom Storbritannia og Sverige.

Fig. 12. Timelønn i industrien

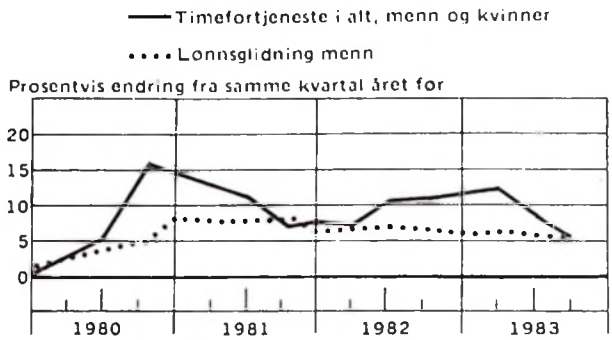

Fig. 12b. Relative lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien

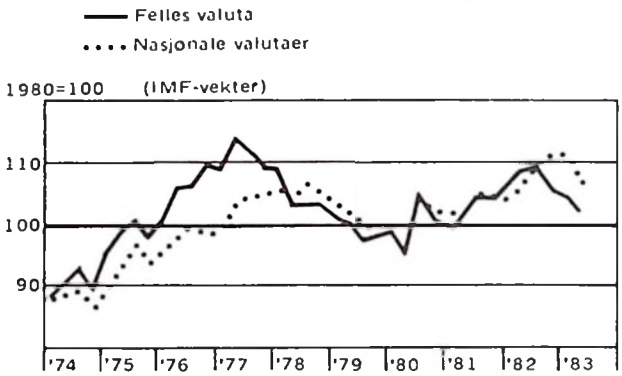

Fig. 12c. Relative lønnskostnader pr. produsert enhet for norsk industri overfor markedsland. Prosentvis endring fra 1982 til 1983

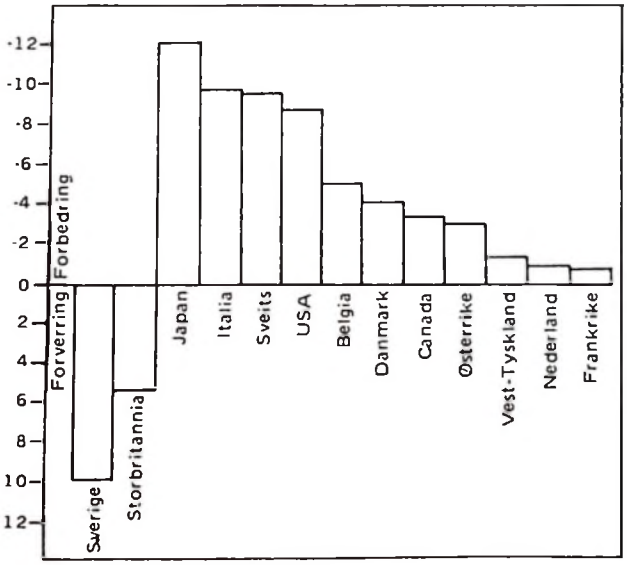

For 1984 viser prognosene en LPE-økning hos våre viktigste handelspartnere på 2%. Hvis en forutsetter 2 1/2–3% produktivitetsvekst i norsk industri og uendret valutakurs neste år, må gjennomsnittlig timelønnsøkning ned i 4 1/2–5% for å unngå ytterligere svekkelse av relativ LPE. Med et lønnsoverheng på om lag 3% inn i 1984 er dette neppe innen rekkevidde.

Utenriksøkonomi. Eksportvolumet av varer utenom råolje og gass, skip og oljeplattformer m.v. tok seg ytterligere opp i tredje kvartal og ligger hittil i år 8 1/2% høyere enn i samme tidsrom 1982. I forhold til tredje kvartal 1982 var veksten sterkest for typisk konjunkturfølsomme varer som råvarer (30%), treforedlingsprodukter (27%), jern og stål (17%), metaller utenom jern og stål (31%) og aluminium (26%). Salget av maskiner og transportmidler og forskjellige ferdigvarer viste derimot svikt. Da industriproduksjonen i våre markedsland i samme periode bare økte 2–3%, må en vesentlig del ha gått til lageroppbygging i utlandet. Eksportveksten (utenom skip, råolje og gass) har vært sterkest til Canada, USA, Vest-Tyskland og Frankrike, mens den har utviklet seg svakere til Sverige. Selv om vekstimpulsene fra lageretterspørselen vil avta etter hvert, vil markedsveksten ta seg opp fra 3 1/2% i 1983 til om lag 5% i 1984. Den vil imidlertid få en mindre gunstig sammensetning ettersom konsum- og investeringsvarer får en bredere plass i importen til våre samhandelsland. I tillegg er enkelte råvareorienterte bedrifter i ferd med å få kapasitetsproblemer. Innen produksjon av kjemiske råvarer og ikke-jernholdige metaller har allerede en betydelig andel av foretakene en kapasitetsutnytting på minst 95%. Eksportveksten ventes derfor ikke å fortsette med samme styrke gjennom 1984, men en volumøkning på om lag 6% synes rimelig, mot 10% for 1983 under ett.

Importvolumet for samme varegrupper, men inklusive råolje, økte markert i tredje kvartal etter lavt nivå i første halvår. Importen ventes å ta seg opp i tiden fremover som følge av stans i lagernedbyggingen innenlands og et noe høyere aktivitetsnivå. I 1984 antas importvolumet å bli om lag 7% høyere, mot en nedgang på vel 5% i 1983. Eksportprisene for tradisjonelle varer lå i årets tre første kvartaler 3 1/2% høyere enn i samme tidsrom 1982. Tilsvarende tall for importprisene var 5 3/4%, slik at bytteforholdet ble forverret med 2 1/2%. I 1984 regner en med at både eksport- og importprisene vil stige med 5%.

Fig. 13. Utviklingen i norske eksportmarkeder

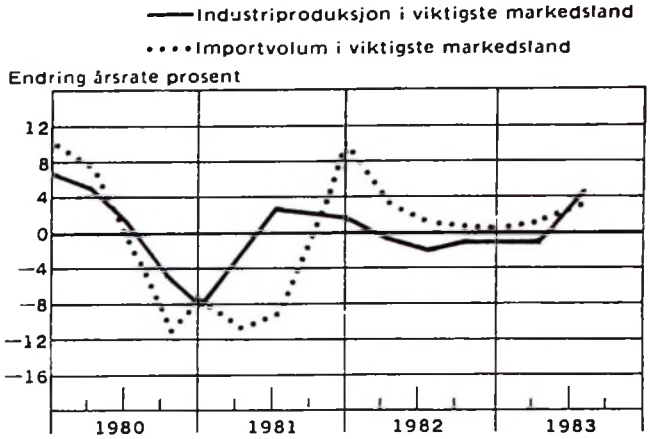

Fig. 14. Eksport og import, volum

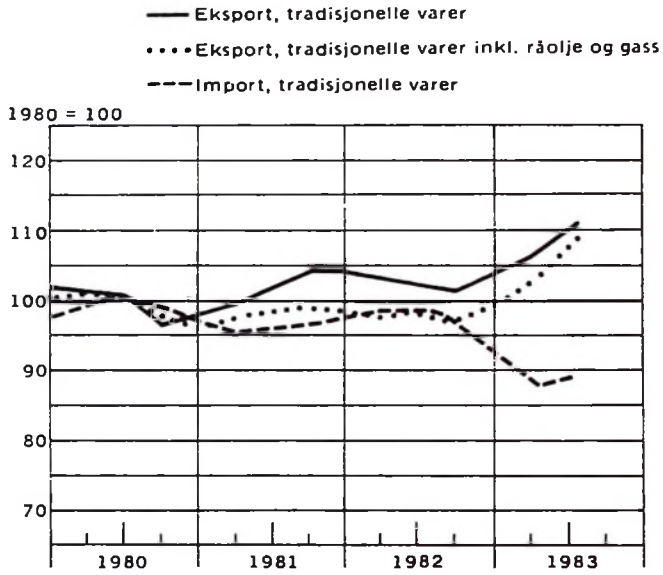

Tendensene i første halvår til avtakende underskudd på den tradisjonelle varebalansen er som ventet blitt reversert i høstmånedene. I seks-månedersperioden fram til november utgjorde underskuddet 33 milliarder kroner årlig rate, mot 30 milliarder kroner i tilsvarende periode fram til juni og 38 milliarder kroner i 1982. Inkludert direkte import og eksport av konstruksjoner, deler og maskiner til oljesektoren kan underskuddet for året 1983 under ett, som tidligere antatt, komme opp i 33 milliarder kroner. For 1984 vil økt import mer enn oppveie eksportforbedringen, slik at underskuddet på den tradisjonelle varebalansen ventes å vokse til 36–38 milliarder kroner.

Driftsbalanseoverskuddet for hele 1983 anslås til om lag 15 milliarder kroner. Bedringen i forhold til 1982 skyldes varebalansen, spesielt tiltakende eksport av både råolje og gass og tradisjonelle varer, og redusert vareimport. Høyere underskudd for reisetrafikk, andre tjenester og netto eksport av skip er langt fra tilstrekkelig til å oppveie denne bedringen. I 1984 vil driftsoverskuddet trolig reduseres til omkring 4–8 milliarder kroner, regnet uten nedjusteringsfaktoren for olje og gass. Basert på uendret pris på USD 30 ¼ pr. fat og en dollarkurs på gjennomsnittlig 7,25 både for 1983 og 1984, og omtrent samme volum for olje- og gassproduksjonen, vil eksportinntektene fra denne sektoren holde seg uendret fra 1983 til 1984. Foreliggende prognoser tyder på at det er først mot slutten av 1984 eller i løpet av 1985 det eventuelt kan være utsikt til nominell prisoppgang på råolje, regnet i dollar. I 1984 er det spesielt tradisjonell varebalanse og netto reisetrafikk som vil bidra til å redusere overskuddet.

Skipsfraktene ligger fortsatt på et lavt nivå. Selv om voksende verdenshandel isolert sett trekker i retning av høyere rater, vil overkapasiteten for tank- og bulkskip i stor grad motvirke dette. Norsk skipsfart ventes derfor å være i en vanskelig situasjon også i 1984.

Oslo, 12. desember 1983

Fig. 15. Bytteforholdet

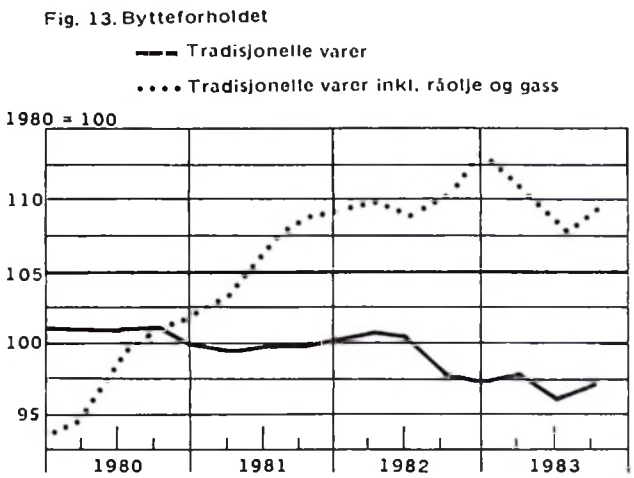

Fig. 16. Varebalansen

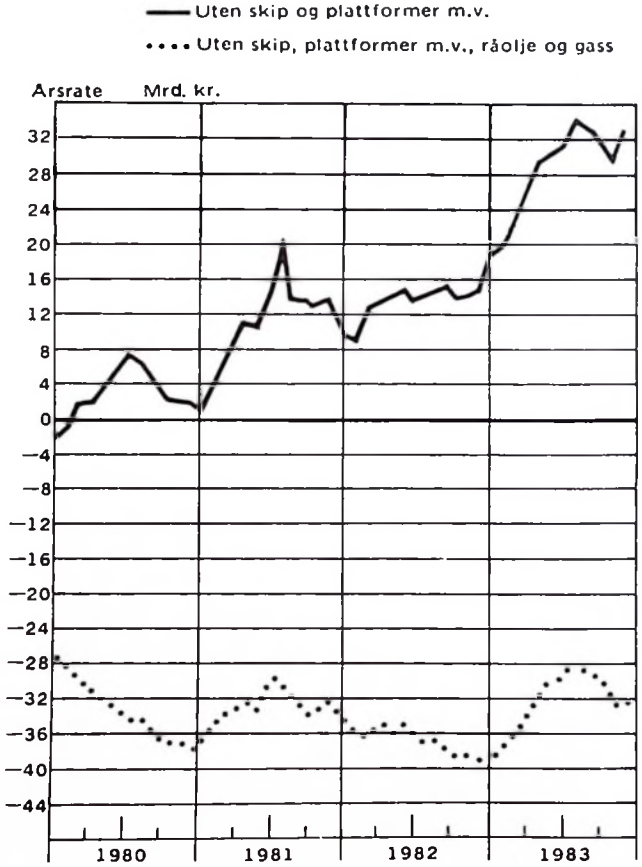

Fra januar 1983 har det likviditetspolitiske hovedmål vært å holde et bestemt nivå på pengemarkedsrentene. §8-reguleringen av sparebankenes utlån var da nylig avviklet, mens om lag halvparten av forretningsbankenes utlån var underlagt B-lånskontroll fram til utgangen av april.

Selv om flere faktorer bidrog til bankenes sterke utlånsvekst utover i 1983, var fastfrysingen av pengemarkedsrentene særlig viktig. Denne binding gjorde det nær umulig å fremtvinge B-lånsopptak i Norges Bank, og førte til at §8-regulering av bankutlånene på ny ble innført sommeren 1983 for å få kontroll med bankenes utlånsvekst.

Teksttabell. Kilder bak endring i publikums likviditet (korrigert for oljeskatter). (Milliarder kroner)

	Jan. – okt. 1982	Jan. – okt. 1983	Okt. 82–okt. 83	Året 1982	1983[1]
Sentralmyndighetenes inntektsunderskudd m.v.	13,3	16,6	16,9	13,4	13,8
Sentralmyndighetenes lånetransaksjoner	5,7	5,3	8,0	8,5	5,9
Herav:					
Statsbankenes utlån	5,5	5,4	6,6	6,6	
Forretnings- og sparebanker m.v.	6,8	3,8	11,0	14,1	15,1
Herav:					
Utlån til private og kommuner	8,6	10,8	14,2	12,1	
Nettokjøp av private og kommunale obligasjoner	3,1	1,6	2,3	3,7	
Annen tilførsel/inndragning[2]	−4,9	−8,6	−5,5	−1,7	
Innenlandsk likviditetstilførsel	25,8	25,7	35,9	35,9	34,8
Statens lån til Statoil	0,5	1,3	1,3	0,5	
Forretnings- og sparebankenes utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksomhet	2,5	3,1	4,9	4,4	−13,4
Publikums nettosalg av valuta til bankene	−17,6	−19,2	−22,3	−20,7	
Samlet likviditetstilførsel	11,2	10,9	19,8	20,1	21,4

[1] Beregnet på grunnlag av salderingsproposisjonen 1984.
[2] Viktige inndragningsposter er forretnings- og sparebankenes inntektsoverskudd og økning i banksparing med skattefradrag.

Fra juni av har en tatt sikte på å holde pengemarkedsrentene i området 13—13,5%. Rentenivået i de senere måneder har både for en- og tremånedersrentene på norske kroner i gjennomsnitt ligget på ca. 13%.

Som vanlig ble det innbetalt betydelige beløp til det offentlige i forbindelse med ordinære skatteoverføringer i månedsskiftet september/oktober og deretter ved forfall av oljeskatt 10. oktober. Oppløsning av tidligere inngåtte terminkontrakter samt innløsning av markedspapirer nøytraliserte imidlertid noe av den store likviditetsinndragningen.

I perioden september—november har Norges Bank benyttet markedspapirer supplert med swapper for å holde pengemarkedsrentene nær det ønskede nivå. Om lag 90% av den samlede likviditetsinndragningen ved disse virkemidlene fant sted ved markedspapirer i denne perioden. I forbindelse med markedspapirutleggelsen i slutten av oktober kjøpte bankene papirer for knapt 3,4 milliarder kroner. Størstedelen av kjøpene falt på papiret med lengst løpetid (3 måneder). Markedspapirrentene var 13,0—13,5% p.a.

Banklikviditeten var stram i første halvdel av november, blant annet som følge av innbetaling av markedspapirer. Utover i måneden ble likviditetssituasjonen lettere. Ved nye valutaintervensjoner med bankene tilførte Norges Bank likviditet for 1,4 milliarder kroner, hvorav vel 1,0 milliarder kroner ved spotintervensjoner foretatt av hensyn til kursutviklingen. Forfall av tidligere inngåtte valutaavtaler tilførte 200 mill. kroner. Innløsning av markedspapirer mot slutten av måneden tilførte ytterligere likviditet for 1,7 milliarder kroner.

I salderingsproposisjonen er det regnet med en likviditetstilførsel fra innenlandske kilder på 34,8 milliarder kroner i 1983, litt mer enn antatt i nasjonalbudsjettet 1984.

I årets ti første måneder utgjorde den innenlandske tilførselen nærmere 26 milliarder kroner, omtrent som i tilsvarende periode i fjor. Siste 12 måneder fram til utgangen av oktober beløp tilførselen seg til nær 36 milliarder kroner, vel 1 milliard mer enn årsanslaget for 1983 i salderingsproposisjonen. Det knytter seg imidlertid betydelige tolkningsproblemer til disse tallene, som følge av indikasjoner på at kreditten i stor utstrekning kanaliseres utenom de regulære kredittkilder.

Utviklingen fram til utgangen av oktober tyder på at likviditetstilførselen fra sentralmyndighetene i 1983 kan bli en del større enn antatt i salderingsproposisjonen. Publikums kjøp av Spar '83-obligasjoner samt kjøp av ordinære stats- og statsbankobligasjoner resten av året vil imidlertid bidra til å dempe denne mertilførselen noe.

Fig. 1. Innenlandsk likviditetstilførsel, siste 12 måneder

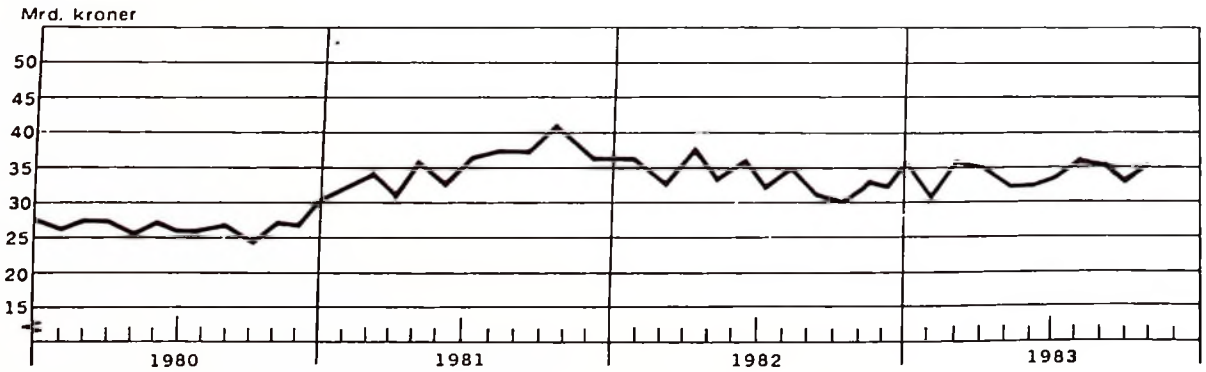

Samlet likviditetstilførsel fra bankene blir noe mindre enn antatt. Ved kontrolltidspunktene i september og oktober lå utlånene for bankene som gruppe godt under §8-rammene. Dette sannsynliggjør at bankene også ved utgangen av året vil holde seg innenfor §8-rammene og således oppfylle kredittbudsjettets måltall. Bankenes øvrige komponenter vil trolig gi noe mindre tilførsel enn antatt i salderingsproposisjonen. Således var tilførselen både ved bankenes kjøp av private og kommunale obligasjoner, ved ubenyttede kassekreditter og byggelån, og ved bankenes inntektsunderskudd i årets ti første måneder lavere enn anslagene i salderingsproposisjonen skulle tilsi. Tilførselen fra innenlandske kilder kan således anslås til vel 16%, omtrent som antatt i salderingsproposisjonen.

Valutalekkasjen til utlandet synes å bli noe større i 1983 enn antatt i salderingsproposisjonen. Bedre driftsbalanse overfor utlandet enn forventet er mer enn motvirket av større kapitalutgang. Legges denne merinndragningen til grunn, kan pengemengdeveksten anslås til om lag 9%, mot vel 10% i salderingsproposisjonen. For 12-månedersperioden fram til utgangen av oktober var veksten knapt 10%.

Veksten i pengemengden har stort sett vært rundt 9% siden midten av 1982. Før dette tidspunkt varierte veksten de siste årene mellom 11 og 13%. Den lavere veksten samsvarer godt med den nedgang som har funnet sted for prisstigningstakten siden årsskiftet.

Forretnings- og sparebankenes utlån til publikum lå ved utgangen av august nærmere 5 milliarder kroner høyere enn forutsatt i kredittopplegget. Kontrollen i september i henhold til §8-reguleringen førte imidlertid til at overskridelsen ble kraftig redusert etter en nedgang på hele 2 milliarder kroner (sesongkorrigert) fra august. Bankenes bestrebelser på å tilpasse seg den direkte utlånsregulering førte til ytterligere dempning av deres utlånsvekst i oktober. Foreløpige beregninger viser at forretningsbankene som gruppe lå godt innenfor den tillatte utlånsvekst i henhold til

Fig. 2. Publikums likviditet (korrigert for oljeskatter)

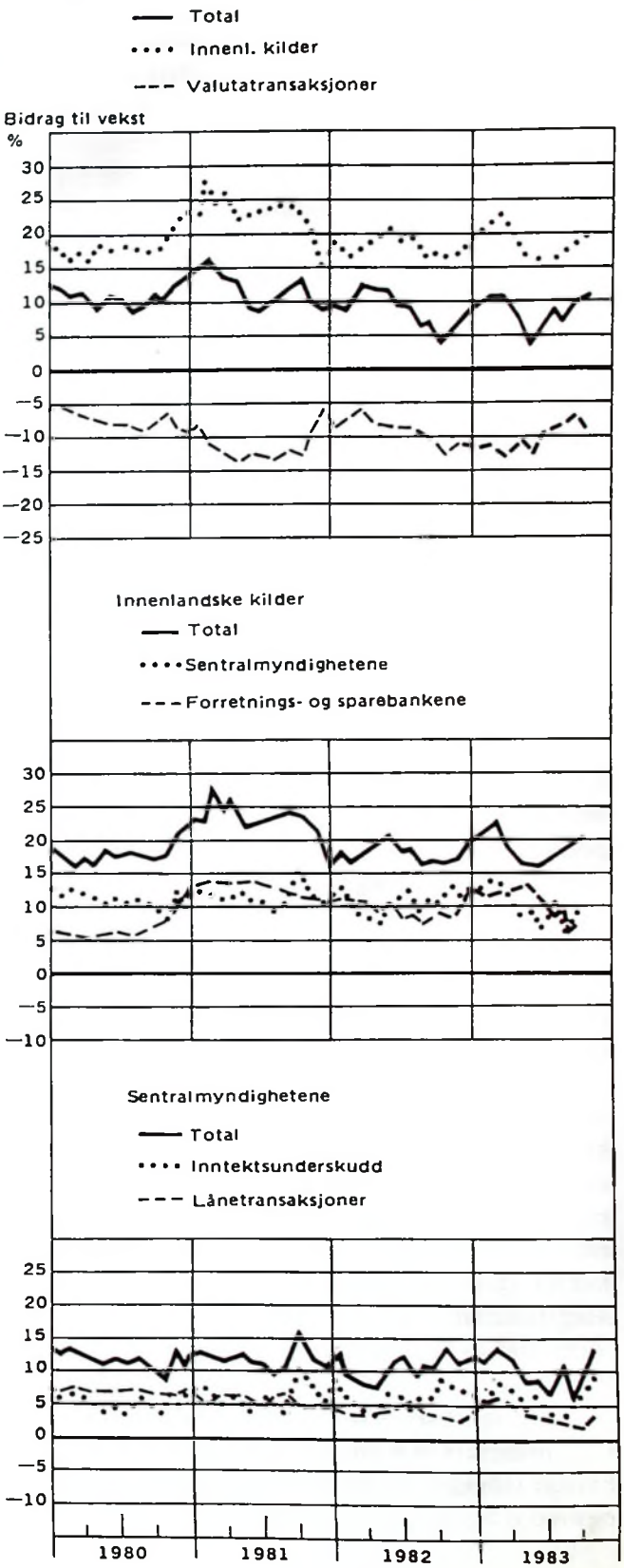

reguleringen, mens sparebankene som gruppe hadde en overskridelse på om lag 200 mill. kroner. Beregningene viser videre at de sparebanker som hadde overskredet tillatt utlånsvekst, lå vel 350 mill. kroner over tillatt utlånsnivå ved utgangen av oktober. Etter den moderate vekst i oktober lå bankenes utlån ved utgangen av denne måneden vel 1,4 milliarder kroner høyere enn forutsatt i kredittbudsjettet. Disse tallene gir imidlertid neppe noe reelt bilde av kredittutviklingen i disse månedene. Det er overveiende sannsynlig at lånefinansierte transaksjoner på langt nær har blitt redusert tilsvarende, men at finansieringen har skjedd ved andre former utenom de regulerte kilder. Det er således vanskelig å vite hvilken vekt som skal legges på bankenes utlånstall såvel som på tallene for innenlandsk likviditetstilførsel.

I 12-måneders perioden fram til utgangen av august gikk vel 2/3 av forretnings- og sparebankenes utlånsvekst til lønnstakere m.v., mens den tilsvarende andel i 1982 var i underkant av 80%. Næringslivets andel av utlånsveksten er økt fra om lag 15% i 1982 til vel 30% i løpet av nevnte 12-måneders periode.

Finansinstitusjonenes garantier for markedslån er som kjent, også underlagt regulering. Som følge av dette og den sterke utlånsveksten for bankene gikk garantiene noe ned i årets to første kvartaler. I tredje kvartal, etter innføring av §8-reguleringen, økte garantiene med om lag 500 mill. kroner, hvorav størstedelen skrev seg fra forretnings- og sparebankene. Garantitallene er imidlertid også vanskelige å tolke. Dette følger så vel av omgåelsesmulighetene, som av at garantibegrepet, etter innføringen av garantireguleringen, har fått et annet meningsinnhold enn tidligere. Meglerstatistikken viser videre at markedslån formidlet av meglere, uten garantier, har økt betydelig hittil i år. I løpet av årets tre første kvartaler har utestående masse av slike lån økt fra anslagsvis 0,8 til 1,8 milliarder kroner, hvorav størstedelen av økningen falt på annet og tredje kvartal.

Fig. 3. Forretningsbankenes utlån[1)]

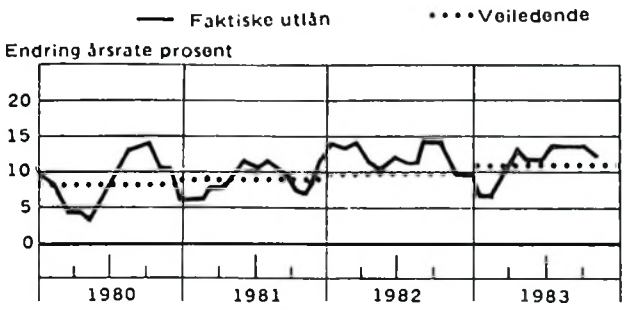

Fig. 4. Sparebankenes utlån[1)]

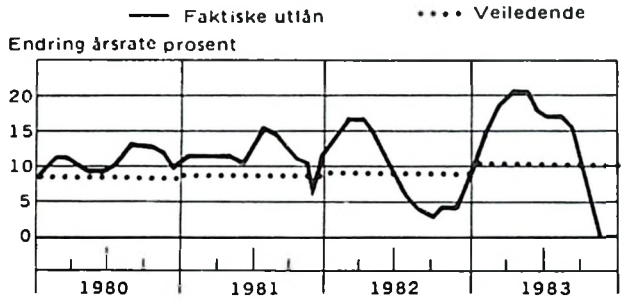

1) Ekskl. PSV-lån f.o.m. 1981

Fig. 5. Renteutviklingen, månedlig gjennomsnitt

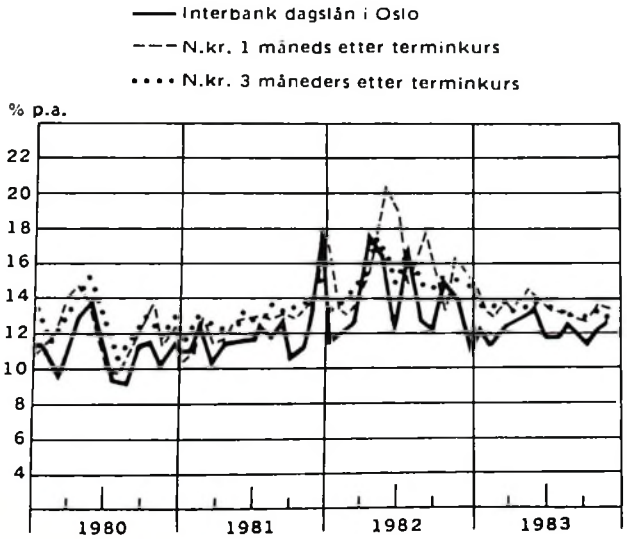

Kreditt fra andre finansinstitusjoner enn banker og kreditt mellom publikumssektorer i form av markedslån gir ikke direkte utslag i pengemengden, men har samme realøkonomiske effekt som kreditt fra banker.

Norges Bank påpekte i sitt brev av 1. november 1983 til Finansdepartementet om finans- og kredittpolitikken i 1984 at effekten av direkte reguleringer er langt mindre enn tidligere som følge av at kredittmarkedet er blitt mer velutviklet. Utviklingen i bankenes utlån i september og oktober samt i det uregulerte marked synes å bekrefte dette. Det er senere truffet prinsipiell beslutning om en vesentlig nedbygging av direkte kredittreguleringer fra årsskiftet. Norges Bank går i sitt brev av 12. desember 1983 om virkemiddelbruken i 1984 nærmere inn på gjennomføringen av denne linjen.

Utleggelsen av private og kommunale obligasjoner har til og med oktober vært noe lavere enn tallene i nasjonalbudsjettet skulle tilsi. Det må emitteres for betydelige beløp i årets to siste måneder dersom årsanslaget skal nås. Staten har emittert obligasjoner for til sammen 12 700 mill. kroner i årets ti første måneder, vesentlig mer enn i samme periode i fjor. Bankene hadde således overoppfylt plasseringsplikten med vel 2 milliarder kroner ved utgangen av oktober til tross for at økningen i beholdningene av private og kommunale obligasjoner bare var halvparten av hva de var i samme periode året før. Livselskaper, pensjonskasser og - fond overoppfylte plasseringsplikten med vel 1 300 mill. kroner ved utgangen av september.

Mens livselskapene fram til utgangen av mars økte sine bankinnskudd i betydelig grad, har de i perioden mars—september 1983 redusert sine innskudd med 900 mill. kroner. Samtidig har deres utlån til private og kommuner økt raskere enn tidligere. De siste seks måneder fram til utgangen av september vokste disse med vel 1 700 mill. kroner, eller over 9%, mens veksten i samme periode i 1982 var om lag 5%. Veksten i livselskapenes samlede forvaltningskapital var 17% de siste 12 måneder fram til utgangen av september.

Kontrollen med forretnings- og sparebankenes og livselskapenes utlånsrenter ved utgangen av 1982 ble avsluttet i september. Renteerklæringen gjeldende på kontrolltidspunktet satte et øvre nivå på

- 14,2% p.a. for den enkelte forretnings- og sparebanks kortsiktige renteleie
- 12,5% p.a. for den enkelte forretnings- og sparebanks mellomlange/langsiktige renteleie
- 12% p.a. for det enkelte livselskaps renteleie.

Kontrollen bygger på bankenes årsrenteoppgaver. Siden det i de renteerklæringer som til nå er avgitt, ikke er gitt noen definisjon av hvilket rentebegrep som skal legges til grunn, har Norges Bank heller ikke gitt noen presisering av hvilke rentebegrep som skal benyttes i kontrolloppgavene. Årsrenteoppgavene inneholder følgelig ulike typer renter — forskuddsvise og etterskuddsvise — med ulike antall terminer pr. år. Som følge av denne uensartede oppgavegivningen vil rentekontrollen slå ulikt ut for institusjonene. De beregnede gjennomsnittsrenter bygger på en mekanisk veiing av de satser som er oppgitt i renteskjemaene.

Beregningene viser at renteleiet ved utgangen av 1982 i forretningsbankene var 14,3% p.a. for kortsiktige utlån og 12,7% p.a. for mellomlange/langsiktige utlån. Rentekontrollen for de 22 forretningsbankene viser at ved siste årsskifte lå 16 banker over det nivå som da, i henhold til renteerklæringen, gjaldt for kortsiktige utlån og 20 banker over det mellomlange/langsiktige leie.

For sparebankene var det kortsiktige rentenivå 14,1% p.a. og det mellomlange/langsiktige 12,5% p.a. 89 sparebanker lå over renteerklæringens leie for kortsiktige lån og 109 banker over det mellomlange/langsiktige leie.

I livselskapene lå det gjennomsnittlige rentenivå på 11,3% p.a.; ingen av selskapene lå over renteerklæringens ramme.

Ved ny renteerklæring fra finansministeren, gjeldende fra 1. juli 1983, ble det satt et øvre nivå på 13,1% p.a. for det kortsiktige renteleiet i forretnings- og sparebankene, mens det mellomlange/langsiktige rentenivå skulle begrenses til 12,0% p.a. Det ble ikke foretatt endringer for livselskapenes rentenivå. Det foreligger pr. i dag ikke statistikk som belyser hvorvidt institusjonene har tilpasset seg den nye renteerklæringen.

Oslo, 9. desember 1983

Valutaoversikt

Den internasjonale utvikling

Høsten 1983 var preget av fortsatt høy kurs på amerikanske dollar. Japanske yen steg noe i verdi, mens de øvrige hovedvalutaene hadde en noenlunde stabil kursutvikling. Forholdene innenfor det europeiske valutasystem, EMS, var relativt rolige. Teksttabell 1 viser dollarkursens utvikling overfor en del sentrale valutaer siden årsskiftet, og figur 1 den internasjonale verdi regnet etter Valutafondets MERM-indeks.

Teksttabell 1. Valutakurser for amerikanske dollar[1].

	31. desember 1982	12. desember 1983	Endring i prosent
Tyske mark	2,3765	2,7515	+ 15,8
Pund sterling	1,6120	1,4354	+ 12,3
Japanske yen	235,30	236,00	+ 0,3
Sveitsiske franc	1,9955	2,2105	+ 10,8
Franske franc	6,7400	8,3655	+ 24,1

[1]Valutaenhet pr. dollar, unntatt for pund sterling, som angir dollar pr. pund. Positive endringstall betyr høyere dollarkurs.

Det er ingen nye forhold som har påvirket dollarkursens utvikling. Rollen som tilfluktsvaluta i perioder med politisk usikkerhet ble understreket i oktober—desember. Renteavkastningen på dollarplasseringer ligger fortsatt betydelig over avkastningen på tilsvarende plasseringer i japanske yen og tyske mark. Årsaken til at dollarrentene har vist få tegn til nedgang, kan være at mange venter fortsatt stram penge-og kredittpolitikk i 1984.

Dette skyldes

- pengemengdeveksten målt ved M1 (sedler, skillemynt, reisesjekker og sjekkdisponible konti) er fortsatt høy på årsbasis (10,5% i oktober), til tross for nær nullvekst siden juli,
- stor etterspørsel etter kreditt fra den offentlige sektor og økt etterspørsel fra den private,
- veksten i amerikansk økonomi er blitt bedre enn ventet, med betydelig nedgang i arbeidsledigheten og økt kapasitetsutnyttelse i industrien.

Fig. 1. Effektive valutakurser (IMF's MERM-indeks, jan. 1982 = 100)

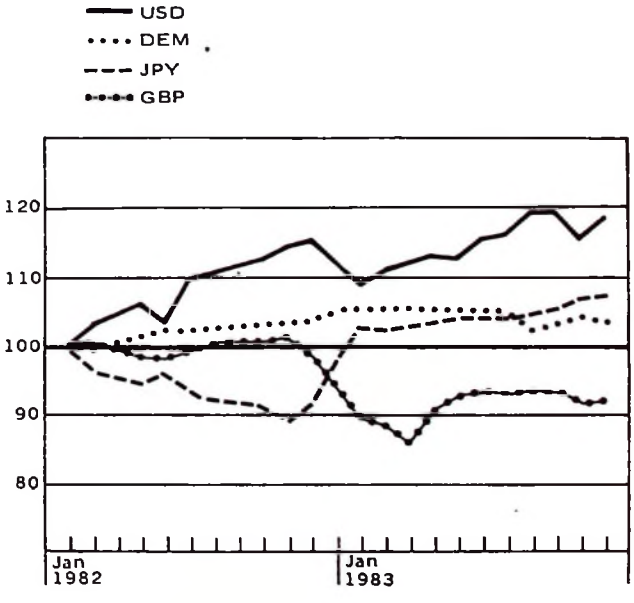

Alle disse forhold har bidratt til opprettholdelse av de høye rentesatser og høy dollarkurs. Den høye dollarkursen har forverret USAs konkurranseevne betydelig, noe som har medvirket til økende underskudd på driftsbalansen. OECD venter at underskuddet vil øke fra 11 milliarder i 1982 til nær 90 milliarder dollar i 1984. En betydelig kapitalinngang til USA vil imidlertid kunne forhindre eller utsette det fall i dollarkursen som driftsbalanseunderskuddet isolert sett skulle tilsi.

Japanske yen steg i verdi i løpet av høsten 1983, og den effektive kurs (MERM) lå i midten av november 20% over nivået fra ett år tidligere. Yen har særlig steget overfor de europeiske valutaer, mens kursstigningen overfor dollar er mer moderat (7% fra utgangen av november 1982 til november 1983). Hovedforklaringen til kursstigningen finner man i økende overskudd på driftsbalansen (USD 7 milliarder i 1982 og USD 20—25 milliarder i 1983), samtidig som konkurranseevnen til japansk industri fremdeles synes god. En fortsatt stigning i yen-kursen vil være ønskelig ut fra hensynet til internasjonal økonomi, og særlig for å hindre nye proteksjonistiske tiltak i USA og Vest-Europa.

Innenfor EMS var det forholdsvis rolig denne høsten. Tyske mark bedret sin stilling gradvis, mens belgiske franc var den svakeste valuta. Mot slutten av november måtte Banque Nationale de Belgique foreta støttekjøp for å holde francen innenfor svingningsmarginene. Samtidig som tyske mark steg innen EMS, ble marken svekket overfor de fleste andre valutaer mot slutten av november. Særlig førte kapitalutgang fra Vest-Tyskland til Sveits til kursnedgang overfor sveitsiske franc. Den økonomiske utvikling i EMS-landene er fortsatt svært ulik, og dette kan på ny føre til uro i valutamarkedene — særlig hvis tyske mark skulle stige i verdi overfor dollar.

Etter at pund-kursen falt med 15% (MERM) fra tidlig i november 1982 til utgangen av mars 1983, steg pundet i verdi utover våren og hadde en noenlunde stabil kursutvikling fra midten av juni. Pundet ble holdt oppe av høye rentesatser og et overskudd i utenriksøkonomien, selv om det var moderat. Foran OPEC's årlige møte i begynnelsen av desember falt pundet i verdi på grunn av usikkerhet omkring oljeprisutviklingen.

Det norske valutamarked

Den norske krone hadde en forholdsvis stabil effektiv kursutvikling de første elleve måneder av 1983. Dette er en følge av vårt valg av kurssystem. Målt ved kurvindeksen, ble kronen styrket med ca. 3% fra årsskiftet til utgangen av november 1983. I perioden september—november var kronens kurvindeks forholdsvis sterk og svingte mellom 97,7 og 98,5. Høyeste og laveste dollarkurs på Oslo Børs i samme periode var henholdsvis 7,55 og 7,28 kroner pr. dollar. I begynnelsen av desember steg dollaren sterkt i verdi på de internasjonale valutamarkedene samtidig som kronen ble svekket i forhold til kurvindeksen.

Onsdag 14. desember ble salgskursen på Oslo Børs 7.8030 kroner pr. dollar. Dette var

Fig. 2. Internasjonale rentesatser[1]
(Månedsgjennomsnitt)

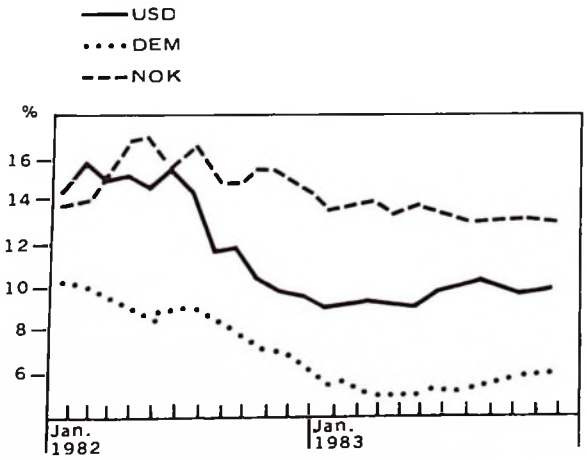

1) Tre måneders euro-innskuddsrenter i London og NOK beregnet etter terminkurser

den høyeste dollarnotering på Børsen siden oktober 1921. Rekordnoteringen fra 5. oktober 1921 lyder på 8,45 kroner pr. dollar.

Publikums kjøp av kroner som følge av overskuddet på driftsbalansen er trolig den viktigste årsak til at kronen holdt seg sterk høsten 1983. Likeledes har etterspørselen etter kroner til betaling av oljeskattene i oktober og terminsikring til neste forfall i april 1984 vært en medvirkende årsak til kronens styrke.

Høyt nominelt rentenivå i Norge (jamfør figur 2) har imidlertid ikke ført til netto kortsiktig kapitalinngang. I perioden januar–august var det en netto kortsiktig kapitalutgang på rundt 8 1/2 milliarder kroner. Den kortsiktige kapitalutgangen var særlig stor i periodene februar–mars og juni–juli. En mulig forklaring på denne utviklingen kan være at deler av de økte eksportinntekter ikke er tatt hjem til Norge som følge av forventninger om fortsatt høy dollarkurs. I oktober og november avtok disse forventninger noe, og dette kan ha ført til kortsiktig kapitalinngang i disse måneder.

I perioden september–november fikk bankene tilført 5,5 milliarder kroner via Norges Banks valutamarkedsintervensjoner. Hovedtilførselen skjedde i begynnelsen av oktober for å motvirke likviditetsinndragningen i forbindelse med skatteterminen. I oktober og november kjøpte Norges Bank vel USD 800 mill. spot og termin for å dempe kronens kursoppgang. 55% av intervensjonene ble foreatt i terminmarkedet for å unngå en umiddelbar likviditetstilførsel i 1983. Teksttabell 2 gir en oversikt over Norges Banks valutaintervensjoner i 1983, og figur 3 viser den månedsvise fordeling av spot- og terminintervensjonene.

Valutareservene

Norges Banks brutto internasjonale reserver utgjorde 48 milliarder kroner pr. 30. november 1983 (se teksttabell 3). På samme tidspunkt hadde Norges Bank utestående netto terminfordringer i valuta for 3,3 milliarder kroner, mens utenlandske bankers og kunders kroneinnskudd beløp seg til 0,3 milliarder kroner. De totale netto valutafordringer utgjorde således 50,9 milliarder kroner, tilsvarende rundt 4,1 måneders import av varer og tjenester.

Fra årsskiftet til utgangen av november økte Norges Banks netto valutafordringer med knapt 2 milliarder kroner. Økningen skyldes særlig renteinntekter fra utlandet på

Teksttabell 2. Norges Banks valutaintervensjoner

	Spot- og termin-intervensjoner[1] Mill. USD		Andre intervensjoner, netto [2], [3] Mill. USD	Netto tilførsel av likviditet til bankene Mill. NOK[3]
	Kjøp	Salg		
1983				
1. kvartal	41	574	+227	−2122
2. kvartal	1069	24	+ 83	+7711
3. kvartal	257	0	−460	−7744
Oktober	506	0	+190	+3099
November	299	0	+ 80	+1637

[1] Disse intervensjoner skal ivareta de kurspolitiske målsettinger. Spotintervensjonene har også likviditetseffekt.
[2] Netto swapper, samt forfall terminkontrakter. Disse intervensjoner tar i første rekke sikte på å regulere likviditeten i banksystemet.
[3] Negative tall innebærer likviditetsinndragning.

Teksttabell 3. Norges Banks valutareserver (Mill. kroner).

	31/12 1983	31/8 1983	30/11 1983
1. Brutto internasjonale reserver	48751	43603	47963
2. Utenlandske innskudd i Norges Bank	−455	−411	−333
3. Netto terminfordringer i valuta	734	2138	3273
4. Netto fordringer i valuta (1+2+3)	49030	45330	50903
5. Antall måneders import[1] dekket av netto valutafordringer	4,1	3,7	4,1[2]

[1] Total import av varer og tjenester siste 12 måneder.
[2] Forholdstallet er basert på foreløpige importtall for perioden september 1982–august 1983.

4 1/2 milliarder kroner og valutamarkedsintervensjoner for 8 1/2 milliarder kroner (jamfor foregående avsnitt). Dette er delvis motvirket av Norges Banks nettosalg av valuta til kunder (hovedsakelig for å dekke nedbetaling på statens utenlandslån) for knapt 12 milliarder kroner.

Norges utenlandsgjeld

Ifølge Finanstellingen fra Statistisk Sentralbyrå utgjorde Norges nettogjeld overfor utlandet 98,5 milliarder kroner den 31. desember 1982. Dette tilsvarte 27% av bruttonasjonalproduktet (BNP) for 1982. Nettogjelden forventes å komme ned i om lag 86 milliarder kroner ved utgangen av 1983 (jamfør teksttabell 4). Sett i forhold til BNP-anslaget for 1983 vil nettogjelden utgjøre ca. 22%. Dette er den laveste gjeldsandel siden 1974.

I løpet av 1983 vil således nettogjelden være redusert med 12,5 milliarder kroner. Nedgangen faller i sin helhet på statsforvaltningen. Beregningene forutsetter et driftsoverskudd for 1983 på om lag 15 milliarder kroner. Med utgangspunkt i valutakursene pr. 28. november 1983 er kurstapet på nettogjelden anslått å bli mellom 2 og 3 milliarder kroner. Siden datagrunnlaget for «andre norske sektorer« er svakt, må dette tallet tas med forbehold. Nettogjeldsutviklingen for de enkelte sektorene innen denne gruppen er det ennå for tidlig å si noe om.

Valutareguleringen

For næringslivet utenom oljevirksomhet og skipsfart ble bruttorammen for opptak av langsiktige og mellomlange lån i utlandet (til bruk i Norge) i 1983 fastsatt til 2 milliarder kroner i nasjonalbudsjettet for 1983. Framleggelsen av revidert nasjonalbudsjett medførte ingen endringer i dette rammetallet. I 1982 var rammen 2,2 milliarder kroner.

Teksttabell 4. Norges utenlandsgjeld (Milliarder norske kroner)

	Nettogjeld pr. 31.12 1982[1]	Kapitalregnskap 1983[2]	Valutakursjustering 1983[3]	Nettogjeld pr. 1983
Statsforvaltningen	17,4	−12,8	0	4,6
Kommunene (inklusive Kommunalbanken	26,3	− 0,4	−0,3	25,6
Norges Bank	−48,7	+ 1,6	−2,0	−49,1
Andre norske sektorer	103,6	− 3,4	4,8	104,9
Herav:				
Oljevirksomhet	43,3	..	..	..
Skipsfart	27,9	..	..	..
Forretnings- og sparebanker	11,7	..	..	..
Andre (inkl. Industribanken)	20,7	..	..	..
TOTALT	98,5	−15,0	2,5	86,0

1) Kilde: Finanstellingen, Statistisk Sentralbyrå.
2) Basert på foreløpige regnskapstall for januar–august 1983, og anslag for september–desember 1983. Negative tall indikerer kapitalutgang, dvs. nedbetaling av gjeld.
3) Basert på anslag foretatt i Norges Bank. Positive tall indikerer kurstap på nettogjeld.

Fig. 3. Norges Banks valutaintervensjoner[1] og kurvindeks[2]

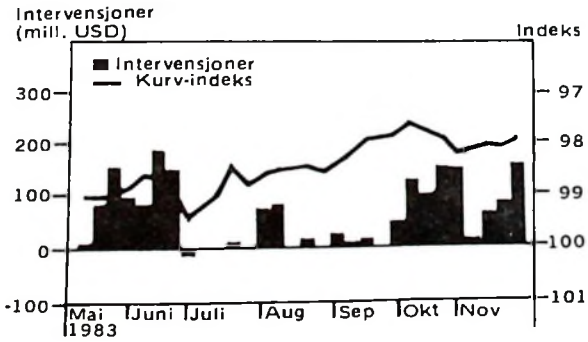

1) Spot- og terminintervensjoner, netto (mill. USD) Positive tall angir Norges Banks nettokjøp av valuta

2) Periodens offisielle basiskurser og vekter. Stigende kurve (lavere indeksverdi) angir sterkere kronekurs

Tar en lisensierte lån under rammen i januar—november i år og legger til trekk i år på lisenser gitt i 1982 eller tidligere, gjenstod det ved utgangen av november en ubenyttet rest under rammen på 195 mill. kroner.

I januar—november i år ble det — for næringslivet utenom oljevirksomhet og skipsfart — gitt 246 tillatelser til opptak av langsiktige/mellomlange lån i utlandet for i alt vel 2,8 milliarder kroner, mot 180 tillatelser for i alt 2,55 milliarder kroner i samme tidsrom i fjor. En del av opplåningen er lån som norske bedrifter skal bruke til å finansiere sine selskaper i utlandet. En del er også benyttet til konvertering av eksisterende, løpende lån og kreditter i utlandet. Av lisensbeløpet utgjør lån som skal anvendes i utlandet, til sammen vel 1,8 milliarder kroner. Resten — knapt 1 milliard kroner — er lån for å finansiere virksomhet i Norge.

Pågangen fra næringslivet utenom oljevirksomhet og skipsfart etter lisenser for kortsiktige lån i utlandet har hittil i år vært noe større enn i tilsvarende periode i fjor. Lisensmassen i årets 11 første måneder utgjorde i alt knapt 7,7 milliarder kroner, mot vel 6,2 milliarder kroner i tilsvarende periode i fjor. Inkludert i disse tallene er skipsbyggelånene som faller utenfor rammen for kortsiktige banklån i valuta. Denne rammen er for inneværende år 3,4 milliarder kroner for nye lån. Eksklusive skipsbyggelånene, fordelte lisensmassen seg i januar—november i år med vel 2,3 milliarder kroner på nye lån og knapt 3,8 milliarder kroner på fornyelser av tidligere opptatte lån.

I januar—november i år ble det til oljeletings- og utvinningsselskapene gitt lisenser for nye lån i utlandet for til sammen 15,4 milliarder kroner. Det er en økning på 6,3 milliarder kroner sammenliknet med tilsvarende periode i fjor. Den kraftige økningen kan tilskrives enkelte større låneopptak i utlandet, dels finansiering av nyinvesteringer, dels erstatning av tidligere opptatte utenlandslån.

I perioden januar—november ble det gitt lisenser for lån til utlandet for i alt 6 milliarder kroner, mot 4,8 milliarder kroner i tilsvarende periode i fjor. Det er lisensierte valutalån fra norske banker og utlån fra norske moderselskaper til datterselskaper i utlandet som dominerer lisensmassen.

I perioden januar—november ble det gitt lisenser for norske direkte investeringer i utlandet i form av aksjer og andeler for 1 345 mill. kroner, mot 794 mill. kroner i tilsvarende periode i fjor. Den sterke økningen skyldes utelukkende en enkeltinvestering i en utenlandsregistrert bank. Ser en bort fra denne investeringen, representerer fortsatt

Fig. 4. Salgskurser for US dollar (USD), pund sterling (GBP), tyske mark (DEM) og svenske kroner (SEK) i Oslo

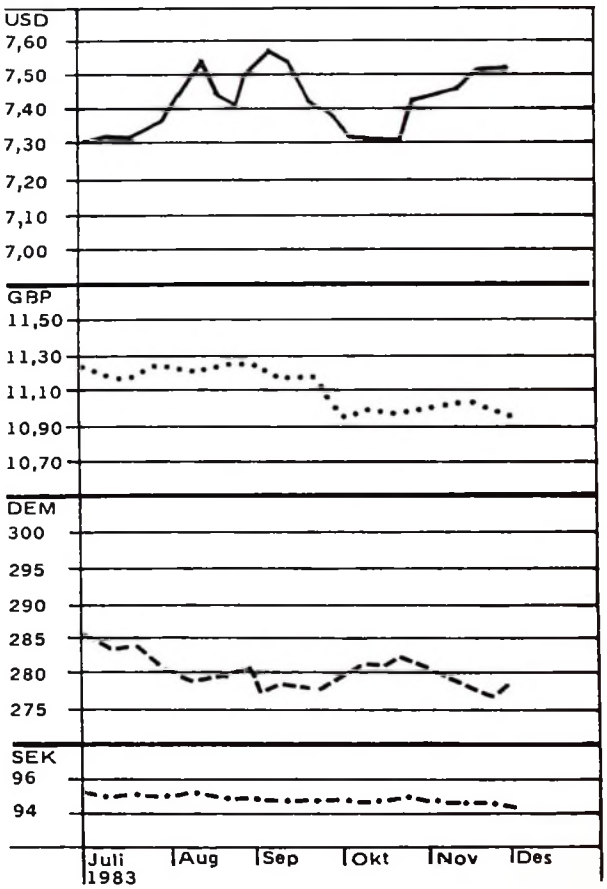

USA det største målområdet for norske direkte investeringer i utlandet. I januar–november i år fordelte investeringene seg med 1 192 mill. kroner på «i-land» og 153 mill. kroner på «u-land».

I perioden januar–november i år ble det gitt lisenser for utenlandske direkte investeringer i Norge i form av aksjer og andeler for i alt 422 mill. kroner mot 507 mill. kroner i samme periode i fjor. Det er fortsatt Sverige som beløpsmessig investerer mest i Norge, fulgt av Vest-Tyskland og Storbritannia.

Oslo, 9. desember 1983

Fig. 5. Norges utenlandsgjeld

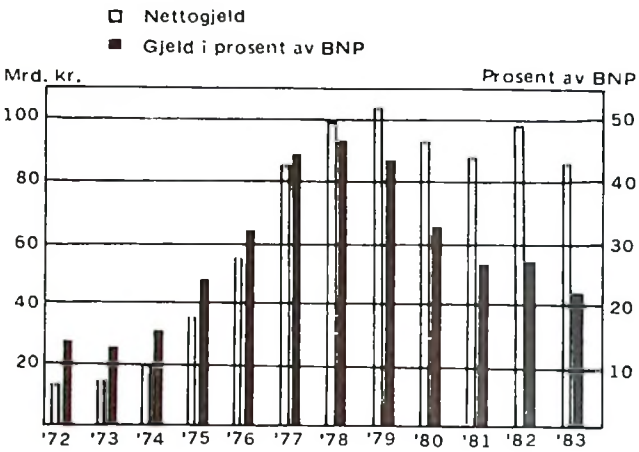

Forslag til ny lov om Norges Bank og pengevesenet

Håkon Sannes, kontorsjef i Utrednings- og informasjonsavdelingen i Norges Bank

Som kjent, foreligger det nå en omfattende utredning om vårt penge- og sentralbankvesen fra et regjeringsoppnevnt utvalg der høyesterettsjustitiarius *Rolv Ryssdal* har vært formann.

(«Lov om Norges Bank og Pengevesenet», NOU 1983:39.)

Utvalget har hatt denne sammensetning:

Høyesterettsdommer (nå justitiarius) Rolv Ryssdal, formann
Bankdirektør Arne Jensen
Høyesterettsadvokat Fredrik Moe
Professor dr. jur. Carsten Smith
Professor dr. oecon. Preben Munthe
Kontorsjef Karl Skjæveland
Byrettsjustitiarius Andreas Cappelen
Stortingsrepresentant Hans Hammond Rossbach
Professor dr. philos. Gerhard Stoltz
Ekspedisjonssjef (nå prisdirektør) Egil Bakke

Hovedsekretærer for utvalget har vært cand. oecon. *Håkon Sannes* og cand. jur. *Arne Bondevik* (fra 1974).

Utvalgets oppnevning hadde sin bakgrunn i at gjeldende lover om Norges Bank og pengevesenet (fra henholdsvis 1892 og 1875) er lite tidsmessige og på flere punkter foreldet. Likeledes er det skjedd endringer i det politiske og institusjonelle system og i den økonomiske utvikling og tenkning, som etter myndighetenes og Norges Banks oppfatning nødvendiggjorde en fullstendig revurdering av det lovmessige grunnlag for pengevesenet og sentralbankens virksomhet.

Utvalget har foreslått en ny felles lov om Norges Bank og pengevesenet. Selv om lovutkastet er helt forskjellig fra gjeldende lover, synes ikke de praktiske konsekvenser under normale forhold å bli særlig betydningsfulle for sentralbankens daglige virksomhet. Bankens kunder (utenom staten) blir med få mindre unntak lite berørt av forslagene.

Utvalgets formål har i hovedsak vært å fastlegge kompetanseforholdet mellom Stortinget, regjeringen og Norges Bank og å tilrettelegge det lovmessige grunnlag for bankens virksomhet.

I det følgende nevnes en del hovedpunkter i forslaget. De som ønsker en mer inngående og systematisk oversikt over utredningens forslag, vises til utredningens sammendragskapittel (s. 9–20).

Utvalget har lagt til grunn at Norges Bank som landets sentralbank bør være et frittstående organ med stor reell innflytelse på den penge- og kreditt- og valutapolitikk som skal føres. Det foreslås lovfestet at banken skal ha en sentral stilling som rådgivende organ for myndighetene i disse spørsmål. Om bankens utøvende oppgaver har utkastet bestemmelser som gir Norges Bank stor selvstendig myndighet.

Utvalget har foreslått at saker av særlig viktighet skal forelegges departementet før vedtak treffes, og at regjeringen kan treffe vedtak om bankens virksomhet.

Den første bestemmelse er ny i forhold til gjeldende lov, men er ellers i samsvar med den praksis Norges Bank gjennom lang tid har fulgt. Den annen bestemmelse vedrører regjeringens instruksjonsmyndighet overfor Norges Bank. Enkelte andre sentralbanker har i dag slike regler. De er imidlertid lite brukt, men kan selvsagt ha hatt betydning i kraft av sin eksistens.

Det er i dag rettslig uklart hvorvidt regjeringen har instruksjonsmyndighet overfor Norges Bank. Det har vært utvalgets oppfatning at dette spørsmål ikke kan stå ubesvart i en ny lov om Norges Bank. Utvalget har lagt til grunn at regjeringen i siste hånd må ha ansvaret for den økonomiske politikken, herunder penge- og kredittpolitikken. Dersom regjeringen og Norges Bank har forskjellig oppfatning av hvilke penge- og kredittpolitiske tiltak som bør treffes, må regjeringen som politisk ansvarlig organ ha adgang til å påby at banken retter seg etter regjeringens syn. Norges Bank skal gis anledning til å uttale seg før instruksen gis, og Stortinget skal underrettes snarest mulig. Behandlingsmåten bidrar til å fremheve Stortingets overordnede myndighet og vil etter utvalgets oppfatning styrke Norges Banks stilling i forhold til dagens situasjon.

Vedtak om kronens internasjonale verdi, dvs. kronens kjøpekraft overfor andre lands valutaer, er av stor betydning. Utvalget er kommet til at lovens ordning bør være at regjeringen treffer vedtak om kronens internasjonale verdi, at Norges Bank skal gis adgang til å uttale seg før vedtak treffes, og at vedtak om endringer skal meddeles Stortinget. Utvalget tillegger Norges Bank, i samsvar med den praksis som nå følges, å gjennomføre vedtakene og for så vidt også å foreta mindre endringer innen de rammer som forutsettes gitt av regjeringen.

Norges Banks lovbestemte plikt til å innløse sine sedler med gull, har vært suspendert siden 1931. Utvalget foreslår at gullinnløsningsplikten oppheves.

Etter de erfaringer som er gjort i Norge og i andre land, er utvalget kommet til at det ikke er grunn til å sette lovbestemte grenser for seddelomløpets størrelse. Heller ikke har utvalget funnet grunn til i loven å fastlegge andre konkrete handlingsregler for sentralbankens adferd. Sentralbanklovgivningen bør etter utvalgets oppfatning utformes slik at den i disse spørsmål gir betydelige muligheter for å handle etter skjønn. Skulle det senere vise seg at en mer automatisk eller regelbunden handlemåte er hensiktsmessig, vil den kunne etableres gjennom beslutninger innenfor rammen av en slik lovgivning.

Diskontoendringer var tidligere et viktig pengepolitisk virkemiddel, og det var alminnelig antatt at sentralbanken hadde enekompetanse til å avgjøre spørsmål om slike endringer. Dette var også oppfatningen i Norge. I etterkrigstiden er imidlertid Norges Banks diskontoendringer stort sett blitt foretatt som ledd i et kompleks av tiltak med sikte på å styre den økonomiske utvikling. I samsvar med den ordning som gjennom lang tid er fulgt, foreslår utvalget at spørsmål om å endre diskontoen skal forelegges departementet før Norges Bank treffer vedtak om dette. Behandlingsmåten er for øvrig i samsvar med lovutkastets generelle bestemmelse om at saker av særlig viktighet skal forelegges departementet før banken treffer sine vedtak.

Det er en hovedoppgave for landets sentralbank å gi likviditetslån til banker. Utvalget har vurdert om kretsen av låneberettigede bør utvides til andre enn banker, men er blitt stående ved at adgangen til likviditetslån i Norges Bank bør begrenses til å gjelde forretningsbanker, sparebanker og de statsbanker som mottar innskudd fra en ubestemt krets av innskytere. Utvalgets flertall er videre kommet til at loven bør gi hjemmel for at Norges Bank i forbindelse med vanlige kortsiktige likviditetslån kan sette visse vilkår som gjelder de låntakende bankers egne utlån. De vilkårsrammer som foreslås, er stort sett i samsvar med den praksis Norges Bank i de senere år har fulgt når det gjelder dens «betingede lån» (B-lån) til banker. Jfr. artikkel om B-lånsordningen i Penger og Kreditt 1983 / 1.

Kjøp og salg av verdipapirer i pengepolitisk øyemed — markedsoperasjoner — er en tradisjonell sentralbankoppgave. Slike operasjoner i norske verdipapirer er hittil lite nyttet i Norge på grunn av de begrensninger regjeringens rentepolitikk setter for bruk av dette pengepolitiske virkemiddel. Utvalget foreslår at Norges Bank fortsatt bør ha adgang til å

drive markedsoperasjoner, og at banken bør ha adgang til selv å utstede markedspapirer når den ikke har tilstrekkelige beholdninger av andre hensiktsmessige verdipapirer. Siden 1978 har Norges Bank utstedt slike markedspapirer.

Etter vanlig oppfatning er det naturlig at sentralbanken utfører bankforretninger for staten og bistår med opptak av statslån og forvaltning av statsgjeld. Utvalget er enig i dette, men antar at det ikke er grunn til å gi Norges Bank noen enerett til å være statens bankforbindelse. I den utstrekning praktiske hensyn tilsier det, bør staten også kunne ha innskudd i private banker eller på postgiro.

Når det gjelder statens adgang til å oppta lån i sentralbanken, er det store variasjoner fra land til land. Utvalget har ikke funnet grunn til å foreslå noe forbud mot at Norges Bank gir kreditt til staten, men antar at slik kreditt bare bør kunne gis i den utstrekning Stortinget har gitt særskilt fullmakt til dette.

Utvalget foreslår at to kollegiale organer, et hovedstyre og et representantskap, fortsatt bør ha den øverste ledelse av Norges Bank. Betegnelsen direksjon er i lovutkastet erstattet med hovedstyre.

Hovedstyret har etter lovutkastet den utøvende og rådgivende myndighet. Representantskapet skal føre tilsyn med at reglene om bankens virksomhet blir fulgt, og organisere bankens revisjon. Utvalget har videre foreslått at representantskapet skal ha de viktige oppgaver å fastsette bankens budsjett og årsregnskap.

Mens bankens nåværende direksjon har fem medlemmer, skal hovedstyret etter utkastet bestå av ni medlemmer. To av disse skal velges av og blant de tilsatte, men ha stemmerett bare i administrative saker. Regjeringen skal (som nå) oppnevne sentralbanksjefen og visesentralbanksjefen, men skal dessuten oppnevne fem andre styremedlemmer. Etter utkastet skal sentralbanksjefen og visesentralbanksjefen (som nå) være formann og nestformann i hovedstyret.

Representantskapet skal (som nå) bestå av femten medlemmer, men tre skal velges av og blant de tilsatte. De øvrige tolv medlemmer skal oppnevnes av Stortinget. Blant disse medlemmer velger Stortinget representantskapets formann og nestformann.

Utvalget er blitt stående ved at det er grunn til å opprettholde den ordning at Norges Banks midler holdes atskilt fra statens øvrige midler, og at budsjett- og bevilgningskompetansen fortsatt bør tillegges bankens øverste organer. Det forutsettes imidlertid at bankens budsjett meddeles departementet.

Utvalget har videre foreslått opprettholdt den ordning at hovedstyrets årsberetning sammen med det reviderte årsregnskap og representantskapets uttalelse om hovedstyrets protokoller sendes til departementet for å forelegges regjeringen og meddeles Stortinget.

Den gjeldende lovs bestemmelser om regnskapsavslutning og fordeling av overskudd er etter utvalgets oppfatning lite hensiktsmessige. Det foreslår at regjeringen gir retningslinjer for avsetninger og for disponering av bankens overskudd. Utvalget har videre foreslått at vedtak om overføring av midler fra Norges Bank til staten må godkjennes av Stortinget. I forbindelse med utformingen av dette forslag har utvalget lagt vekt på at Stortinget får en samlet oversikt over sentralbankens lån og overføringer til staten.

Utvalgets tilråding er for det meste enstemmig, men det er dissens i enkelte spørsmål, blant annet om sammensetningen av Norges Banks hovedstyre, om Norges Banks budsjett- og bevilgningskompetanse og om loven bør gi hjemmel for at Norges Bank i forbindelse med vanlige likviditetslån til banker kan sette vilkår som gjelder de låntakende bankers egne utlån.

Finansdepartementet har sendt utvalgets utredning til høring med uttalefrist 1. mai 1984. Norges Bank er naturlig nok kanskje en av de viktigste høringsinstanser. En regner med at regjeringen vil fremme en proposisjon om saken i neste stortingssesjon (1984—85).

Innstillingen fra valutalovutvalget

Knut Andreassen, assisterende direktør i Valutaavdelingen i Norges Bank

Utvalgets oppnevning, sammensetning og mandat

Ved kongelig resolusjon av 20. august 1982 ble det nedsatt et utvalg til å gjennomgå lov om valutaregulering av 14. juli 1950 og bestemmelser om valutaregulering, gitt av Handelsdepartementet 29. juli 1955, begge med senere endringer.

Utvalget, som avgav sin innstilling 21. desember 1983, hadde følgende sammensetning:

Statssekretær Kjell Storvik, Finansdepartementet (formann)
Byråsjef Ida Skard Gressum, Finansdepartementet
Tidl. førstekonsulent Salve Sandvik, Handelsdepartementet
Byråsjef Eivind Nordtorp, Industridepartementet
Ass. direktør Knut Andreassen, Norges Bank
Tidl. avd.direktør Egil Bakke, Norges Industriforbund
Adm. direktør Trond R. Reinertsen, Den norske Bankforening
Direktør Rolf Hasselgård, Norges Rederforbund
Tidl. avdelingsleder Ulf Sand, Landsorganisasjonen i Norge.

Ifølge utvalgets mandat skulle det vurdere behovet for fortsatt å ha en valutalovgivning som sammen med andre økonomiske virkemidler inngikk i den stabiliseringspolitiske styring av norsk økonomi. Det skulle legges særlig vekt på de valutamessige hensyn og de penge- og kredittpolitiske hensyn som henger sammen med disse, herunder ønsket om å føre en selvstendig kreditt- og rentepolitikk i Norge. I denne sammenheng ble utvalget bedt om å vurdere behovet for beredskapsbestemmelser for å ha mulighet for å handle tilstrekkelig raskt når valutauro og andre ekstraordinære forhold krever det.

Utvalget skulle også vurdere hvor nødvendig og ønskelig det er å bruke valutareguleringen som ledd i skattekontrollen, og i hvilken grad næringspolitiske og andre hensyn burde bygges inn i valutareguleringen eller ivaretas gjennom annen lovgivning.

Utvalget ble bedt om å vurdere og eventuelt fremme forslag til endring i loven, forskriftene og administrativ praksis. I denne forbindelse ble utvalget bedt om å vurdere:

- om formålet med valutareguleringen burde bringes inn i lovteksten,
- hvilke vilkår som skal kunne settes når valutalisens gis, og hvilken adgang det skal være til å omgjøre en lisens når vilkårene ikke oppfylles,
- hvilke sanksjoner myndighetene skal kunne gjøre bruk av ved brudd på valutalovgivningen, herunder spørsmålet om forvaltningsmessige tiltak i stedet for straffesanksjoner,
- hvorvidt lovtekniske endringer kan gjennomføres, og eventuelt foreslå slike med sikte på at regelverket gjøres mer oversiktlig.

Forslagene måtte være i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser.

Utvalgets utredning og vurdering av behov for valutaregulering

Utvalget gir innledningsvis en oversikt over valutareguleringens rettslige bakgrunn og utvikling i tiden etter den andre verdenskrig. Dernest følger en beskrivelse av gjeldende valutaregulering og valutakontroll, samt en kort gjennomgang av valutareguleringen i enkelte andre land. Videre gis en oversikt over de forpliktelser som påhviler Norge som følge av tilslutningen til internasjonale overenskomster, i første rekke OECDs kode for liberalisering av kapitalbevegelsene.

Utvalget går deretter over til å vurdere behovet for fortsatt bruk av valutaregulering sammen med andre virkemidler i styringen av norsk økonomi og som ledd i næringspolitikken og skattekontrollen.

Behovet for valutaregulering ut fra valutakurs- og betalingsbalansehensyn

Først drøfter utvalget behovet for valutaregulering ut fra hensynet til valutakursstyringen og betalingsbalansen og peker innledningsvis på at behovet dels vil avhenge av om en praktiserer et system med flytende eller faste valutakurser. Utvalget er imidlertid kommet til at spørsmålet om hvilket valutakurssystem som bør nyttes i Norge, faller utenfor dets mandat. *Utvalget har således lagt til grunn for sine vurderinger at det nåværende valutakurssystem der kronen er knyttet til en kurv av valutaer, vil fortsette også i tiden framover.*

Utvalget har likevel funnet det riktig å omtale kort de to hovedsystemer: Flytende valutakurser og faste valutakurser. Utvalget konkluderer med at systemet med flytende valutakurser som ble etablert i en rekke viktige land i 1973 etter at de hadde oppgitt å forsvare de etablerte sentralkurser, bare i begrenset grad har svart til forventningene. Det pekes videre på at hovedsvakheten ved et fastkurssystem av den type en hadde under Bretton Woods-ordningen, er at uten tilstrekkelig koordinering og samordning av den økonomiske politikk i de land som deltar i en slik ordning, vil kursjusteringer måtte foretas fra tid til annen. Disse kursjusteringer har en tendens til å bli utsatt så lenge at betydelige betalingsbalanseskjevheter får utvikle seg – et forhold som ofte resulterer i destabiliserende kapitalbevegelser. Argumentene mot fastkurssystemet går således mer på landenes manglende evne til å koordinere og samordne politikken enn på selve systemet.

Det pekes også på at flere forhold tyder på at et system med flytende valutakurser skaper større problemer for land med små, åpne økonomier enn for store land med relativt mindre utenrikshandel. For Norge vises det dessuten til de spesielle kursproblemer som inntektene fra oljesektoren skaper.

Utvalget konkluderer med at behovet for valutaregulering ut fra valutakurs- og betalingsbalansehensyn er langt mindre i dag enn tidligere. Forutsatt at det føres en rentepolitikk som ikke avviker sterkt fra de land hvis valutaer er alternativer til plasseringer i norske kroner, mener utvalget at det under normale forhold neppe vil oppstå store problemer av valutakurs-og betalingsbalansemessig art dersom kapitaltransaksjoner til og fra utlandet liberaliseres. Imidlertid vil direkte regulering av kapitaltransaksjoner i situasjoner med appresierings- eller depresieringspress mot kronen kunne være et viktig supplement til sentralbankintervensjoner i valutamarkedet og pengepolitiske tiltak for å redusere kapitaltransaksjoner over landegrensene.

Dette betyr likevel ikke at det er ønskelig eller nødvendig å opprettholde valutaregulering av det omfang en har i dag. En del av denne regulering gjelder transaksjoner som vil utgjøre relativt små beløp, selv om de blir fullt ut liberalisert. Enkelte transaksjoner blir dessuten i større grad enn andre påvirket av kursforventninger og bør derfor reguleres strengere. I denne sammenheng er det generelt viktigere å regulere kortsiktige enn langsiktige kapitaltransaksjoner.

Behovet for valutaregulering ut fra penge- og kredittpolitiske hensyn

I et lengre kapittel drøfter utvalget behovet for valutaregulering ut fra penge- og kredittpolitiske hensyn. Herunder omtales behovet for og ønskeligheten av å kunne føre en selvstendig penge- og kredittpolitikk. Det pekes på at målet med valutareguleringen i dag i stor grad er å bidra til styringen av den samlede etterspørsel etter varer og tjenester og å lette valutakursstyringen, dvs. mål av stabiliseringspolitisk art. Argumentene for å opprettholde valutareguleringene har således mer og mer dreid seg i retning av at den er ønskelig av hensyn til den innenlandske penge- og kredittpolitiske styring, dvs. å avskjerme det innenlandske kredittmarked og den innenlandske renteutvikling fra påvirkning utenfra.

På et mer teoretisk grunnlag drøftes videre penge- og kredittpolitikkens effektivitet med og uten valutaregulering under faste og flytende valutakurser og med henholdsvis kredittrasjonering og markedsbestemt rente innenlands. Det gjøres også kort rede for empiriske undersøkelser over lekkasjen til utlandet ved penge- og kredittpolitiske tiltak i Norge og en del andre land. Disse undersøkelser viser at lekkasjen ved penge- og kredittpolitiske tiltak er lavere i Norge enn i andre land som det er naturlig å sammenligne med, og som har liten eller ingen valutaregulering.

I sine vurderinger peker utvalget på at de empiriske undersøkelser isolert sett således kan tyde på at valutareguleringen i Norge reduserer lekkasjeeffekten ved finans- og kredittpolitiske tiltak. Men det tilføyes at en må være varsom med slike internasjonale sammenligninger fordi andre forhold, som f.eks. innslag av flernasjonale selskap i næringslivet, også kan ha stor betydning. Utvalget antar likevel at lekkasjen overfor utlandet øker noe, uten at en kan si hvor meget, dersom resten av valutareguleringen avskaffes. Etter utvalgets vurdering øker således valutareguleringen muligheten for å påvirke den innenlandske aktivitet gjennom penge- og kredittpolitikken, men det er uklart hvor meget. Utvalget finner imidlertid grunn til å anta at internasjonaliseringen av norsk næringsliv samt oljesektorens økende betydning vil gjøre norsk økonomi mer åpen overfor utlandet i framtiden og dermed bidra til å svekke effekten av penge- og kredittpolitikken og redusere muligheten for gjennom valutareguleringen å avskjerme det norske kredittmarkedet. Isolert kunne dette tale for å skjerpe valutareguleringen, men dette frarådes ut fra andre hensyn.

Utvalget konkluderer videre med at etter dets vurdering vil en på enkelte områder kunne liberalisere gjeldende valutaregulering ytterligere uten at dette vesentlig reduserer mulighetene for å føre en selvstendig norsk penge- og kredittpolitikk.

Behovet for valutaregulering ut fra næringspolitiske hensyn

Når det gjelder behovet for valutaregulering ut fra næringspolitiske hensyn, skiller utvalget mellom industri og tjenesteytende næringer, herunder skipsfarten, offshore-næringen, bankvesenet og forsikringsnæringen.

For industriens vedkommende mener et flertall av utvalget at det ut fra næringspolitiske hensyn ikke lenger synes å være behov for å regulere utgående direkte investeringer. Erfaring synes å vise at slike investeringer i utlandet vanligvis ikke er alternativer til fortsatt industriell virksomhet og ekspansjon i Norge, men snarere en forutsetning for dette.

Med hensyn til skipsfarten anser utvalget at det ligger utenfor mandatet å vurdere om det ut fra næringsmessige hensyn er nødvendig med mer restriktive regler for denne næring enn for annen næringsvirksomhet. Et flertall av utvalget mener dog at skipsfartsnæringens utgående direkte investeringer ikke bør behandles på annen måte enn industriens utenlandsinvesteringer når investeringstilfellene må anses å være tilnærmet likeverdige.

For offshore-næringen anbefaler utvalget at det vurderes om det bør finne sted en liberalisering etter samme mønster som for industrien.

Når det gjelder de sikkerhetsmessige aspekter ved norske banketableringer i utlandet, mener utvalget at de er tilfredsstillende ivaretatt gjennom nåværende behandling av søknader om uteetableringer. Utvalget foreslår imidlertid at i de tilfeller konsesjon, som kreves ved etablering med 50% eller større eierinteresse, blir gitt, bør praksis med formell søknad om valutatillatelse bortfalle dersom nødvendige vilkår generelt er gitt i forskrifts form.

For forsikringsselskapenes direkte investeringer i utlandet finner utvalget at det ikke er nødvendig å opprettholde gjeldende lisensieringsordning ut fra næringspolitiske hensyn.

Ved vurderingen av behovet for å opprettholde valutaloven ut fra hensynet til skattekontrollen, hevder utvalget at det er mye som taler for at ligningsmyndighetene bør få selvstendig hjemmel i skattelovgivningen til å kreve opplysninger og foreta undersøkelser som er nødvendige for å føre skattemessig kontroll med norskeide utenlandske selskaper. Utvalget er således av den oppfatning at det bør utredes særskilt hvilke lovendringer som er nødvendige for at det kan gjennomføres tilfredsstillende skattekontroll med hjemmel i ligningsloven.

Spørsmålet om ny valutalov

Som nevnt foran, finner utvalget at det fortsatt er behov for valutaregulering, særlig ut fra penge- og kredittpolitiske hensyn. Utvalget har på denne bakgrunn — og i henhold til mandatet — vurdert valutalovgivningens utforming og kommet til at valutaloven bør revideres. Utvalget har imidlertid konsentrert seg om hovedlinjene i valutareguleringen og derfor funnet det lite hensiktsmessig å utarbeide forslag til ny lov og forskrifter før det vites om de politiske myndigheter vil slutte seg til hovedlinjene i utvalgets tilrådinger. Utvalget gjør likevel gjeldende visse synspunkter på valutalovgivningen.

Utvalget mener således at regulering av pengestrømmene fra og til Norge fortsatt bør gjennomføres med hjemmel i en lov, valutaloven. Et unntak bør muligens gjøres for regulering som er skattemessig motivert. Det foreslås, som nevnt, utredet å innta lovhjemmel for slik regulering i ligningsloven.

Videre er det utvalgets oppfatning at valutaloven fortsatt bør være en fullmaktslov, slik at endringer i reguleringspraksis vil kunne gjennomføres hurtig og i takt med endrede økonomiske forutsetninger. På grunn av den formålsforskyvning som er foregått på valutareguleringens område, mener utvalget at en klargjøring av valutalovens formål er nødvendig, og at det i loven bør inntas en formålsparagraf.

Konkrete tilrådinger om liberalisering av gjeldende valutareguleringspraksis

Utvalget har på bakgrunn av gjennomgåelsen av de enkelte formål som valutareguleringen tjener, vurdert liberalisering av valutareguleringen på ulike områder og tilrår en rekke endringer i gjeldende reguleringspraksis. Disse endringer er ikke avhengige av en revisjon av valutaloven, men kan gjennomføres ved endringer i forskriftene som er gitt med hjemmel i den gjeldende lov.

Utvalget tilrår at beløpsgrensen for kjøp og bruk av turistvaluta oppheves. Utvalget tillegger det vekt at størstedelen av øvrige vare- og tjenestetransaksjoner med utlandet er liberalisert, og finner liten grunn til å behandle kjøp og bruk av turistvaluta annerledes enn kjøp av valuta for betaling av varer og tjenester fra utlandet.

Et flertall av utvalget tilrår videre at beløpsgrensen for kjøp av feriehus i utlandet samt forbudet mot finansiering av slike kjøp ved lån i utlandet oppheves. Flertallet mener at oppheving av beløpsgrensen og forbudet vil

ha liten eller ingen valuta- og pengepolitisk betydning.

Det foreslås også at varekreditter ytet av utenlandske kredittinstitusjoner liberaliseres. Utvalget legger i denne forbindelse vekt på at denne regulering lett kan omgås ved kreditter fra den utenlandske kredittinstitusjon til den utenlandske leverandør.

Utlendingers adgang til kjøp av norske aksjer foreslås av utvalget utvidet til å omfatte også aksjer som ikke er børsnoterte. Etter utvalgets oppfatning ivaretas kontrollen med salg av aksjer i norske selskaper til utlendinger på tilfredsstillende måte gjennom selskapenes vedtekter, konsesjonslovene og annen lovgivning.

Et flertall av utvalget tilrår videre at innlendinger gis fri adgang til å kjøpe utenlandske børsnoterte aksjer. En legger vekt på at en slik liberalisering sannsynligvis vil medføre at det norske «security»-markedet nærmest forsvinner, hvilket av så vel valutapolitiske som presentasjonsmessige grunner er ønskelig.

Utvalgets flertall mener dessuten at en liberalisering av kjøp av ikke-børsnoterte utenlandske aksjer må vurderes i forhold til regulering av utgående direkte investeringer. Flertallet tilrår derfor at adgangen til kjøp av ikke-børsnoterte utenlandske aksjer i porteføljeøyemed liberaliseres i den forstand at slike kjøp underlegges samme reguleringsform som utgående direkte investeringer.

Ut fra ønsket om å fremme utviklingen av det norske penge-og kredittmarked og å stimulere internasjonaliseringen av norsk bankvesen, tilrår utvalget at en moderat ekspansjon i kronelån fra norske banker til utlandet tillates i den utstrekning landets valutalikviditet er tilfredsstillende. Lånene bør begrenses til syndikerte banklån, og det bør ved lisensieringen stilles som betingelse at lånene veksles om til utenlandsk valuta umiddelbart etter låneopptak.

Videre tilrår et flertall av utvalget at en forsiktig åpning av det norske obligasjonsmarked for utlendinger, herunder internasjonale institusioner der Norge er medlem, eksempelvis Den Nordiske Investeringsbank og Verdensbanken, bør overveies. Mindretallet foreslår at obligasjonsmarkedet åpnes for utlendinger.

Utvalget tilrår også at rammen for utlendingers adgang til kjøp av børsnoterte norske obligasjopner, som nå er på 1 mill. kroner pr. investor, utvides etter hvert som det vinnes erfaring med den nåværende ordning

På bakgrunn av den lisensieringspraksis som følges ved utenlandsetableringer, foreslår et flertall av utvalget at lisensieringsordningen for utgående direkte investeringer oppheves og erstattes med en rapporteringsordning for investeringer i andre næringer enn skipsfart, offshore og bankvesen. Imidlertid er det flertallets oppfatning at myndighetene i mer ekstraordinære situasjoner samt i situasjoner hvor utenlandsetableringer forventes å skape uønskede sysselsettingsvirkninger innenlands, bør ha mulighet for å gripe inn.

For å sikre ensartet behandling av like tilfeller, tilrår utvalget at det bør vurderes om alle søknader og meldinger om utenlandsetableringer skal behandles av Norges Bank. Slik forvaltningsmessig behandling avskjærer ikke myndighetene fra å trekke opp nærmere retningslinjer for de enkelte næringsgrener. Parlamentarisk kontroll med næringslivets internasjonalisering kan eventuelt skje ved at Stortinget får seg forelagt en melding om de retningslinjer som har vært fulgt, og omfanget av norske direkte investeringer utenlands.

Med hensyn til inngående direkte investeringer tilrår utvalget at reguleringen bør baseres på konsesjons- og næringslovgivningen. Imidlertid forutsetter utvalget at alle investeringer fortsatt rapporteres til valutamyndighetene.

Hva reguleringen av skipsfarten angår, anser utvalget, som allerede nevnt, at det ligger utenfor mandatet å vurdere om det ut fra næringsmessige hensyn er nødvendig med mer restriktive regler for denne næring enn for annen næringsvirksomhet. Det forutsettes således at lisensieringsordningen for skipsfartens direkte investeringer i utlandet opprett-

holdes. Et flertall av utvalget mener dog at skipsfartsnæringens utgående direkte investeringer ikke bør behandles på annen måte enn industriens utenlandsetableringer når investeringstilfellene må anses å være tilnærmet likeverdige, f.eks. ved registrering i OECD-land, der det utelukkende er tale om samarbeidsløsninger basert på kommersielle forhold.

Videre tilrår et flertall av utvalget at lisensieringsordningen for kjøp eller salg av skip og borefartøyer fra eller til utlandet oppheves og erstattes med en rapporteringsordning som opprettholder myndighetenes mulighet til å utøve en ekthetskontroll. Utvalget viser til den liberale lisensieringspraksis som følges, og myndighetenes sterkt begrensede muligheter etter internasjonale forpliktelser til å avslå søknader om eksport- eller importlisens for skip og borefartøyer.

Utvalget tilrår også at lisensieringen av skipsfartens låneopptak i utlandet overføres fra Handelsdepartementet til Norges Bank. Utvalget anfører at samtlige søknader fra hele næringslivet om direkte utenlandslån dermed vil bli behandlet av Norges Bank. Behandlingen av søknadene vil således kunne bli mer ensartet.

Norsk verdipapirsentral i 1985?

Andreas Sand, konsulent i Juridisk kontor i Norges Bank

En verdipapirsentral er en institusjon som med enerett registrerer eierforhold for og utsteder børsnoterte verdipapirer ved kontoføring i EDB-baserte registre. Et slikt organ vil kunne rasjonalisere de tekniske sidene ved utstedelse og omsetning av verdipapirer ved at selve dokumentene gjøres overflødige.

En arbeidsgruppe med medlemmer fra de berørte sektorinteresser forbereder nå grunnlaget for en prinsippbeslutning om en norsk verdipapirsentral. Finansdepartementet har gitt oppdraget. Kan man gjennom denne gruppen forene de interesserte om hoved-linjene for en slik institusjon, vil nok VPS Norge bli etablert.

Norges Bank har et medlem i arbeidsgruppen. Utredningen vil ikke foreligge før våren 1984. I mellomtiden kan det være av interesse å se litt på utformingen av den danske Værdipapircentralen (VPC), som har vært i full drift siden april 1983. Den danske løsningen oppfattes som så interessant at det overveies eventuelt å kjøpe EDB-systemer og konsulenttjenester derfra.

Den danske løsning

Værdipapircentralen er utstyrt med et lovbeskyttet monopol til å utstede børsnoterte obligasjoner, registrere eierforhold og senere omsetning eller andre rettslige disposisjoner.

Adgangen til å utstede massegjeldsbrev i form av dokumenter, er avskaffet. Obligasjonskjøperens fordring på utsteder får sitt grunnlag i verdipapirsentralens EDB-register, som en konto. Ved opprettelsen av eierforholdet og senere disposisjoner gis det en kontoutskrift som viser eier og obligasjonsmengde. Kontoutskriften er imidlertid bare et middel til underretning og kontroll. Grunnlaget og beviset for rettsforholdet ligger i sentralens EDB-baserte registrering.

Verdipapirsentralloven er utformet med tanke på et legalmonopol også for emisjon og registrering av børsnoterte aksjer, men er på dette punkt ikke satt i kraft.

Statspremieobligasjoner er unntatt fra loven – på grunn av lavt pålydende beløp og stort antall ville kostnadene med EDB-registrering bli uforholdsmessig store.

I den danske løsning er Værdipapircentralen tildelt nok et grunnlag for sitt monopol: man oppnår omsetningsbeskyttelse (mot konkurrerende interessenter ved rettslige tvister) bare når obligasjonsforholdet er registrert der.

På tross av denne solide legale grunnvoll må VPC beskrives som et teknisk hjelpemiddel for markedsdeltakerne ved utstedelse og omsetning av børsnoterte verdipapirer.

Selve handelen skjer gjennom de eksisterende ledd, fondsmeglere og fondsavdelinger i banker.

Poenget ved systemet er at disse ledd spares for fysisk håndtering av dokumenter, samtidig som en handel med tilknyttet «papir»-arbeid kan gjennomføres raskere. For utstederne gir systemet rasjonaliseringsfordeler ved uttrekning, rentebetaling og bortfall av trykking av obligasjoner. I bemerkningene til lovforslaget uttales det at obligasjonsmengden i Danmark om noen år ville blitt så betydelig at det ville vært umulig å gjennomføre den gammeldagse, fysiske håndtering av denne på en akseptabel måte.

Selv om VPC har monopolstatus, er den etter loven en privat og selveiende institu-

sjon. Uansett denne klare språkbruk er det også lovfestet at et departement (industriministeren) utnevner styret og ved forskrift fastsetter de nærmere regler for virksomheten på en rekke sentrale felter.

Lovens rammebestemmelser kan selvsagt ikke gi noen beskrivelse av hvor initiativet faktisk lå ved den nærmere utformingen av det nye verdipapirsystemet. Fagdepartementet er imidlertid gitt det endelige ord ved utarbeidelsen av et omfattende sett forskrifter som ble gitt i startfasen.

I styringsorganet på 13 medlemmer er fire plasser forbeholdt utstedergruppen, fire forbeholdt banker og meglere og én sikret Danmarks Nationalbank.

Når det gjelder offentlig kontroll med at VPC utfører sine oppgaver på en betryggende måte, viser regelverket at betegnelsen «privat institusjon» kan være dekkende.

For de bank- og børsmessige sider av virksomheten ligger tilsynet hos den danske bank-inspeksjonen. Dette organ kan utferdige pålegg som det er straffbart å overtre.

Kontrollen med at personvernreglene overholdes, ligger hos datatilsynet.

Værdipapircentralen er i forarbeidene uttrykkelig betegnet som et lukket system, der uvedkommende ikke kan få utlevert opplysninger.

De ansatte kan straffes for brudd på taushetsplikten etter straffelovens bestemmelser om taushetsplikt for offentlige tjenestemenn.

Opplysninger om eierforhold kan bare gis til berørte parter (eier, panthaver eller annen rettighetshaver), tilsynsmyndighetene og skattemyndighetene. Det kan imidlertid ikke utleveres løpende utskrift av alle registreringer til skattemyndighetene. Systemløsningen er videre slik at det ikke uten videre er mulig for andre å skaffe seg oversikt over samlet verdipapirportefølje tilhørende en person eller investor.

Værdipapircentralen skal ikke registrere opplysninger om obligasjonseierne utover det som trengs for normal drift av systemet.

Når reglene for innsyn i registrene utformes slik at opplysninger ikke er alminnelig tilgjengelige for privatpersoner og for skattemyndighetene bare på nærmere vilkår, kan man i meget høy grad opprettholde obligasjonseiernes anonymitet. Masseobligasjoner er som kjent, ihendehaverpapirer der eiers navn ikke påføres.

Ihendehaverobligasjoner er gjennnom lovgivningen (gjeldsbrevloven av 1939) utstyrt med en rekke spesielle egenskaper, som i korthet innebærer at en kjøper kan være trygg på at det krav som fremgår av dokumentets tekst, eksisterer og vil bli oppgjort når løpetiden er ute. Å ha selve dokumentet gir retten til obligasjonskravet, og de nærmere vilkår for kravet står på dokumentet.

Før plass-, transport- og lønnskostnader ved det store antall obligasjoner presset fram en ny teknisk løsning, var obligasjonene ansett som meget enkle og sikre dokumenter.

Utgangspunktet for den teknisk-juridiske løsning ved overgangen til kontoregistrering av obligasjonsforholdet er tinglysningsreglene for fast eiendom. For rettigheter i fast eiendom føres det offentlige grunnbøker som av lovgivningen er gitt en tilnærmet total «troverdighet». Når man vurderer en handel med fast eiendom, kan man stole på at det som er anmerket i grunnboken om eiendommen, stemmer, og at det ikke foreligger heftelser eller rettslige problemer som ikke er anmerket.

Ved EDB-registrering av obligasjonene oppretter man konti som viser eier, obligasjonens størrelse, serie, utsteder osv. Skifter obligasjonen eier, overføres den til en konto for den nye eier. Pantsettes obligasjonen, anmerkes dette på kontoen. De disposisjoner som skal ha rettslig virkning, må meldes til Værdipapircentralen, som bekrefter tilbake at disposisjonen er anmerket, eventuelt nektet anmerket.

Gjeldsbrevloven av 1939, som regulerer obligasjoner i dokumentform, er internordisk. Med identisk rettslig regulering til nå i

Danmark og Norge ligger forholdene til rette for en overføring av den lovtekniske løsning i VPC.

Situasjonen i Norge

I Norge er behovet for rasjonalisering av håndteringen av verdipapirer klart størst for aksjer. Med det nåværende aktivitetsnivå på børsen er det her alvorlige kapasitetsproblemer i avviklingsapparatet. For obligasjoner er omsetningen meget beskjeden, men det synes klart at en verdipapirsentral vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster ved utstedelse, rentebetaling, uttrekning og innløsning.

Et noe spesielt registreringsbehov ble i innledningsfasen koblet til etableringen av en verdipapirsentral: behovet for kontroll med aksjeposter som anvendes ved skattefri individuell «aksjesparing».

En rent teknisk omlegging av forretningsrutinene på verdipapirmarkedet vil neppe ha noen realøkonomisk effekt. Går de organiserte, berørte parter, så som utstedere, børs og meglere, inn for den nye teknikken, må de politiske organer kunne sørge for det nødvendige lovgrunnlag. Svakt organiserte markedsdeltakeres interesser må kunne beskyttes ved offentlig innflytelse over verdipapirsentralen, jfr. den danske løsning som er beskrevet ovenfor.

Det prinsipielle problem ved å etablere en verdipapirsentral, er nok det datapolitiske: hva betyr det å samle såvidt store mengder opplysninger om den norske finanskapitalen på ett sted?

Personvern- og taushetspliktregler kan teknisk sett være enkle å formulere; å benytte en analogi fra reglene for bankenes kunderegistre, synes nærliggende. Det er her begrensninger for hvilke opplysninger skattemyndighetene kan kreve, og det må antas å være politisk umulig at alle skattyteres innskuddskonti ble kontrollert på en gang.

Overfor utenforstående privatpersoner har bankene taushetsplikt om kundenes forhold. Dette er, som nevnt ovenfor, regelen for VPC i Danmark.

Men det ligger et visst tankekors i utviklingen av dataregistre sett under ett. Dersom man innen sektor etter sektor: forsikring, trygd, bolig, helse etc. — nå verdipapirmarkedet — av klare rasjonaliseringshensyn samler de sensitive opplysninger i ett eller noen få registre innen hver sektor — hva slags styringsmuligheter åpner det for fra statens side?

Valutakursindekser – konstruksjon og anvendelse

Kontorsjef Jon A. Solheim og konsulent Jens Olav Sporastøyl, begge i Utrednings- og informasjonsavdelingen i Norges Bank.

I de senere år har det internasjonale valutasystem gjennomgått betydelige forandringer, og det har funnet sted omfattende kursbevegelser mellom valutaene. I en verden med slike store og hyppige valutakursendringer vil det være behov for å konstruere indikatorer som måler endringen i hjemlandets valuta i forhold til et utvalg av andre valutaer. Ved beregning av slike indikatorer tar en utgangspunkt i et valgt basistidspunkt og beregner først kursindekser overfor hvert enkelt land. Vanligvis vil indeksverdien for basistidspunktet bli satt lik 100. Videre er det nødvendig å gi de enkelte land vekter i forhold til deres relative betydning for hjemlandet, der summen av vektene er lik 1. Med disse vektene beregnes det et veid gjennomsnitt av de enkelte kursindeksene, og vi får da en nominell, effektiv valutakursindeks. Dersom den effektive kursindeksen kombineres (deflateres) med en tilsvarende veid relativ pris- eller kostnadsindeks, får vi en såkalt reell (effektiv) valutakursindeks. Istedenfor reell valutakursindeks kan det være mer avklarende om slike indekser betegnes på en måte som mer presist uttrykker hva de måler, nemlig som kurskorrigerte relative pris- eller kostnadsindekser. I denne artikkelen vil vi se nærmere på konstruksjon og anvendelse av nominelle og reelle effektive indekser.

Effektive valutakursindekser er et hensiktsmessig hjelpemiddel ved analyse av de økonomiske virkningene av valutakursendringer. I land som ikke har en fritt flytende valutakurs, vil en dessuten i stor grad styre valutaen under hensyn til hvilken utvikling en får i en eller flere slike indekser. Norge, Sverige og Finland har formalisert dette ved offisielt å knytte valutaens verdi til en «kurv» med utenlandske valutaer, og intervenere slik at denne kurvindeksen holdes nær en fastsatt pari-verdi. Et sterkt motiv i Norge for bruk av en slik valutakurv er ønsket om å sikre en stabil, effektiv kurs, slik at landets konkurransesituasjon overfor handelspartnerne i gjennomsnitt ikke endres som følge av fluktuasjoner i forholdet mellom andre valutaer. Forutsetningen for at stabil, effektiv kurs i dette tilfellet skal være et meningsfylt styringsmål, er at vektene i valutakurven er bestemt ut fra konkurransehensyn. En slik valutakurspolitikk vil imidlertid ikke være tilstrekkelig til å holde uendret konkurranseposisjon dersom ikke pris- og kostnadsutviklingen i landet også harmoniserer med gjennomsnittlig utvikling i konkurrentlandene.

Fra et teoretisk synspunkt synes behovet for å overvåke den effektive kursutviklingen større for land med et fastkurssystem enn for land med flytesystem, siden en flytende valutakurs i teorien automatisk skal bidra til balanse i utenriksøkonomien på noe lengre sikt. Også i land med flytekurssystem kan imidlertid nominelle og reelle valutakursindekser ha interesse fordi de gir indikasjoner på om valutakursutviklingen er i overensstemmelse med underliggende realøkonomiske forhold.

I mange land anvender både offentlige og private institusjoner ulike typer av nominelle og reelle kursindekser for analyseformål. Også i Norges Bank beregnes det regelmessig forskjellige indekser med flere ulike vektsett. Kursindekser blir dessuten mye brukt i modeller for økonometriske analyser. I Norge har blant annet Statistisk Sentralbyrå utviklet en utenriksmodell der valutakurskorrigerte prisindekser inngår (MODEX).

Forskjellige sett av vekter

Et avgjørende punkt ved beregning av effektive kurser er valg av vekter. Valget av beregningsmetode vil avhenge av hvilke formål indeksene skal dekke, og i hvilken grad en aksepterer at metoden bare representerer en tilnærming til det teoretisk sett ideelle. Aktuelle målsettinger som er knyttet til valutakurspolitikken, og dermed er aktuelle for analyse med bruk av effektive indekser, kan blant annet være handelsbalanse/driftsbalanse, konkurranseevne, valutakursstabilitet, prisstabilitet osv. I prinsippet bør en ut fra hver enkelt målsetting formulere en eksplisitt teoretisk modell og så eventuelt i lys av denne vurdere om enklere metoder for å regne ut vekter, kan forsvares. Ideelt sett bør en slik modell ta hensyn til forhold som:

Eksportens fordeling på ulike varer og land

Importens fordeling på ulike varer og land

Våre markedslands import av ulike varer fra andre land som konkurrerer med vår egen (hjemlandets) eksport

Markedslandenes egenforsyning av varer som konkurrerer med hjemlandets eksport

Egne og konkurrenters tilbudselastisiteter på de ulike markeder

Etterspørsels- og substitusjonselastisiteter i de ulike markeder

Kursendringers betydning for utviklingen i landenes inntekt og etterspørsel

Forhold som påvirker valutakursene utenom myndighetenes direkte (eksogene) tiltak.

Noen modell som ivaretar alle disse forhold, eksisterer ikke. Nærmest opp til dette er trolig Valutafondets (IMF) såkalte MERM-modell (Multilateral Exchange Rate Model).

Handelsbalansen for varer. MERM. Hovedhensikten med MERM er å analysere virkningene på varebalansen til handelsmessig nært sammenknyttede land som følge av valutakursendringer i ett eller flere av landene. Vektene skal i prinsippet være beregnet slik at handelsbalansen er stabil over tid dersom valutaindeksen holdes uendret, og innenlandsk prisøkning er lik handelspartnernes gjennomsnittlige prisstigning (veid med MERM-vekter). Vektene er avledet fra en generell likevektsmodell for handel mellom 18 industriland og to grupper av andre land (de viktigste oljeeksporterende land og den øvrige verden). Modellen inndeler handelen i seks varegrupper, men samme vare fra ulike land betraktes som forskjellige produkter (dvs. 6 x 20 = 120 produkter). MERMs tidsperspektiv for tilpasning er to—tre år.

I MERM blir det tatt hensyn til forhold som varesammensetning, virkningene av prisendringer på tilbud og etterspørsel av varer, importerte innsatsvarers betydning for innenlandsk produksjon, sammenheng mellom eksport- og importpriser, sammenheng mellom ulike lands eksportpriser, og graden av innflytelse fra kursendringer på interne lønninger og priser. Vektene finnes ved at modellen med alle dens relasjoner simuleres, slik at en får beregnet handelsendringer som følge av isolerte valutakursendringer. En valutas vekt i f.eks. den norske MERM-indeksen uttrykker dens relative betydning for vår handelsbalanse. Indeksen i seg selv sier bare noe om retningen i utviklingen. For å finne størrelsen på handelsbalanseendringen, må en gå til de bakenforliggende beregningene.

MERM-indeksen er en nominell indeks. Pris- og lønnsutviklingen «bestemmes» inne i modellen (er endogen). Slik modellen er formulert, kan en derfor ikke anslå hva en gitt prisendring vil bety for et lands utenrikshandel. Vektene er derfor i prinsippet ikke relevante for å veie sammen prisindekser og beregne reelle kurser. MERM har også andre svake sider. Dette gjelder blant annet en forutsetning om at samlet aktivitetsnivå i

landene antas regulert, slik at det holder seg konstant uansett kursendringer. Videre hersker det stor usikkerhet om størrelsene på mange av de elastisitetene som uttrykker konsumentenes og bedriftenes atferd som følge av prisendringer. Dette betyr likevel ikke at andre modeller har mer tilfredsstillende løsninger.

MERM kan modifiseres ved å gjøre de variablene man søker vekter for (f.eks. relative lønnskostnader pr. produsert enhet eller relative eksportpriser), eksogene. Simulering av modellen på dette grunnlag vil så gi relevante vekter for å beregne reelle konkurranseevneindekser ut fra et tilpasningsperspektiv på to—tre år. De konkurranseevnevektene som OECD bruker, er fremkommet på grunnlag av en forenklet utgave av MERM, blant annet med færre varegrupper.

IMF konkurranseevnevekter. IMFs konkurranseevnevekter bygger også på en modellformulering som i sitt utgangspunkt har mye til felles med MERM. Den ser imidlertid bort fra tilpasninger som finner sted over tid, som følge av at det gjøres en rekke forenklende forutsetninger. Således har atferdsrelasjonene for etterspørrerne en slik form at de ikke eksplisitt får betydning for vektene. Tilbudsrelasjoner er helt utelatt. Man tar heller ikke hensyn til gjensidige vekselvirkninger mellom priser, lønninger, varestrømmer og valutakurser. Vareomfanget er innsnevret slik at en bare konsentrerer seg om utviklingen i konkurranseevnen for de av landenes industrivarer som går til eksport.

Varespekteret er på den annen side betydelig mer disaggregert, med ca. 1 400 varer oppdelt på 5-sifret SITC-nivå. Man tar videre i betraktning både den konkurranse varene møter fra importørlandets hjemlige industri og den såkalte tredjelandseffekten, som refererer til at man også møter konkurranse i importlandet fra andre land som eksporterer til samme marked, altså fra «tredjeland». Det man står igjen med til slutt, er vekter som uttrykker hvor stor andel de ulike konkurrenter har av den varestrømmen som konkurrerer med hjemlandets varer. En har da foretatt veiing for viktigheten av de enkelte eksportvarer og de ulike markeder det eksporteres til. Beregningen gjøres mekanisk på grunnlag av handels- og produksjonsstatistikk. Den teoretiske modellen tjener bare til å klarlegge forutsetningene bak de vekter man kommer fram til, og brukes ikke til noen form for simulering. Siden konkurranseevnevektene tar utgangspunkt i en historisk situasjon for handel og produksjon og ikke tillater endringer som følge av tilpasning til nye prisforhold, er relativt hyppig reestimering av vektene ønskelig.

Bilaterale og globale handelsvekter. En betydelig mindre sofistikert beregningsmetode er å gi konkurrentene vekt etter den andel de har av hjemlandets aggregerte eksport eller import eller samlete handel (eksport pluss import). En tar da ikke hensyn til tredjelandseffekten, men ser bare på den registrete bilaterale handel. De bilaterale handelsvektene forteller således egentlig bare hvor viktige de enkelte land er som handelspartnere, ikke som konkurrenter — selv om det jo er en sammenheng her. På tross av sin teoretiske ufullkommenhet blir enkle bilaterale handelsvekter likevel kanskje mest brukt, noe som har sammenheng med at slike vekter er oversiktlige og lette å beregne. I mange tilfelle hevdes det dessuten at mer avanserte metoder for beregning av vekter gir en valutaindeks som likevel beveger seg omtrent som en kurv basert på bilateral handel. Som det fremgår av figur 1 og 2, er dette ikke uten videre tilfelle over noe tid. Den viktigste innvending mot bilaterale vekter er likevel at mye informasjon tapes ved ikke å ta hensyn til konkurranse på tredjelandsmarkeder, varesammensetning og omlegginger i produksjon og etterspørsel som følge av prisendringer.

Tredjelandseffekten kan delvis bli tatt hensyn til ved å bruke en kombinasjon av bilaterale og globale handelsvekter. Globale vekter, dvs. hvert lands andel av verdens samlete eks-

port, representerer nemlig den motsatte ytterpunktsløsning, siden man her bare konsentrerer seg om den konkurranse hjemlandet møter på *verdensmarkedet* fra andre leverandører. Man ignorerer således helt konkurransen fra intern produksjon i importørlandene. Videre ser en bort fra det viktige forhold at et land med stor verdenshandel likevel ikke behøver å være en viktig konkurrent, dersom dette lands og hjemlandets eksport ikke går til de samme markeder. Motsatt vil et lite land i verdenssammenheng være en viktig konkurrent hvis det eksporterer samme slags varer til de samme land som hjemlandet. Med denne metoden vil derfor land som dominerer verdenshandelen, automatisk få stor vekt.

Forskjeller mellom vektsettene

Som det fremgår av teksttabell 1, kan valg av beregningsmetode bety mye for størrelsen på vektene. Særlig er forskjellene store mellom MERM og andre metoder, noe som skyldes at MERM behandler priser og kostnader endogent. Modellen tar således hensyn til at en valutakursendring for land med en liten, åpen økonomi i større grad vil bli nøytralisert av prisendringer enn hva tilfellet er for store land med en relativt lukket økonomi. Et eksempel på dette er USA, der utenriksøkonomien i mindre grad påvirker prisutviklingen, og der effekten av en kursendring dermed slår mer igjennom overfor handelspart-

Teksttabell 1. Ulike sett av norske valutaindeksvekter.

		Nye kurv-vekter	Gamle kurv-vekter	IMF-vekter[1]	MERM-vekter[2]	OECD-vekter[3]	Globale eksport vekter[4]	Bilaterale vekter[5][6]		
								Handels-vekter	Eksport-vekter	Import-vekter
Vesttyske mark	DEM	17,7	14	16,4	12,24	16,6	17,9	15,0	13,4	16,0
Svenske kroner	SEK	15,0	18	13,9	5,63	15,0	2,6	18,7	17,7	19,4
Britiske pund	GBP	14,7	13	13,6	7,91	19,3	9,6	12,0	14,5	10,4
Amerikanske dollar	USD	11,0	25	10,2	26,11	10,6	18,2	7,7	6,8	8,3
Franske francs	FRF	9,2	4	8,5	8,15	5,8	9,2	3,8	3,9	3,8
Danske kroner	DKK	6,8	7	6,3	2,33	7,3	0,9	7,7	8,5	7,2
Japanske yen	JPY	6,0	6	15,7	12,47	3,3	15,9	2,5	1,7	2,9
Nederlandske gylden	NLG	4,6	4	4,3	3,0	5,0	4,0	4,4	5,2	3,9
Canadiske dollar	CAD	3,6	–	3,3	3,68	2,4	3,5	1,6	0,8	2,2
Italienske lire	ITL	3,3	2	3,1	7,02	4,9	7,5	2,6	2,6	2,6
Finske mark	FIM	3,0	3	–	2,38	–	1,0	3,6	2,9	4,0
Belgiske francs	BEC	2,4	2	2,2	1,97	3,6	5,2	3,0	1,9	3,6
Østerrikske schilling	ATS	1,5	–	1,4	1,15	1,2	1,5	1,2	0,8	1,5
Sveitsiske francs	CHF	1,2	2	1,1	1,19	1,9	3,0	1,8	1,4	2,0
Spanske pesetas	ESP	–	–	–	1,64	–	–	0,8	0,8	0,8
Portugisiske escudos	PTE	–	–	–	–	–	–	0,6	0,5	0,7
Islandske kroner	ISK	–	–	–	–	–	–	0,4	0,8	0,2
Irske pund	IEP	–	–	–	0,45	–	–	0,3	0,4	0,2
Australske dollar	AUS	–	–	–	2,65	–	–	–	–	–
Andre		–	–	–	–	–	–	12,3	15,4	10,3
		100	100	100	100	100	100	100	100	100

[1] Grunnlag: Handelstall for industrivarer i 1975.
[2] Grunnlag: Handelstall fra 1977.
[3] Grunnlag: Handelstall fra 1973.
[4] Kilde: OECD, grunnlaget er handelstall for industrivarer i 1980.
[5] Beregnet i Norges Bank. Grunnlag: Handelstall for 1978–80 minus skip, plattformer, olje og gass.
[6] Ved indeksutregningen antas «andre» som en beregningsteknisk forutsetning for 75% del å følge USD, 25% å følge NOK.

nerne. USD har derfor spesielt stor vekt i MERM, mens f.eks. SEK og DKK har lave vekter. Videre har globale eksportvekter og bilaterale handelsvekter svært forskjellige verdier, spesielt for de land som dominerer verdenshandelen, og for de små nordiske land som er våre nærmeste handelspartnere. Dette skyldes den før nevnte tredjelandseffekten, som er hovedinnholdet i de globale vektene. IMF-, MERM- og OECD-vektene har alle et multilateralt perspektiv, og de tar dermed hensyn til både bilaterale forhold og tredjelandseffekt. De vil derfor i stor grad befinne seg mellom de bilaterale og globale vektene. Forskjellene dem imellom skriver seg i sin tur fra ulik modellutforming, ulikt aggregeringsnivå for varene og ulikt basisår for registrering av handelsstrømmene.

Det fremgår av figur 1 og 2 at valg av vekter kan få merkbar innvirkning på utviklingen i de forskjellige effektive kursindeksene. Alle tre indeksene i figurene er beregnet som geometrisk gjennomsnitt, og avvikene skyldes derfor utelukkende vektene. Fra 1975 til midten av 1977 var utviklingen i de tre effektive indeksene relativt ensartet. Etter dette viser spesielt den handelsveide indeksen sterkere utvikling for NOK enn de to øvrige. Senere års kraftigere appresiering av NOK målt ved denne bilaterale kursindeksen, skyldes særlig at to sterke valutaer som USD og JPY har vesentlig mindre vekter i denne indeksen (jfr. teksttabell 1) og at NOKs svekkelse overfor disse valutaene av den grunn teller relativt mindre enn i de andre indeksene. Samtidig har valutaer som NOK blitt styrket overfor, større vekt i de bilaterale indeksene. Det gjelder blant annet SEK, DKK og dels GBP.

Den offisielle norske valutakurv fram til august 1982 lå nokså nært opp til den bilaterale indeksen, mens den nye kurven ligner mye på IMF-vektene. Siden avvikene mellom indeksene er relativt store i enkelte perioder, ville Norges Banks intervensjonspolitikk antakelig vært litt annerledes om valutakurspolitikken hadde basert seg på en annen

Fig. 1. Nominelle effektive valutakursindekser for Norge med ulike vekter. Stigende kurve viser stigende kroneverdi (appresiering)

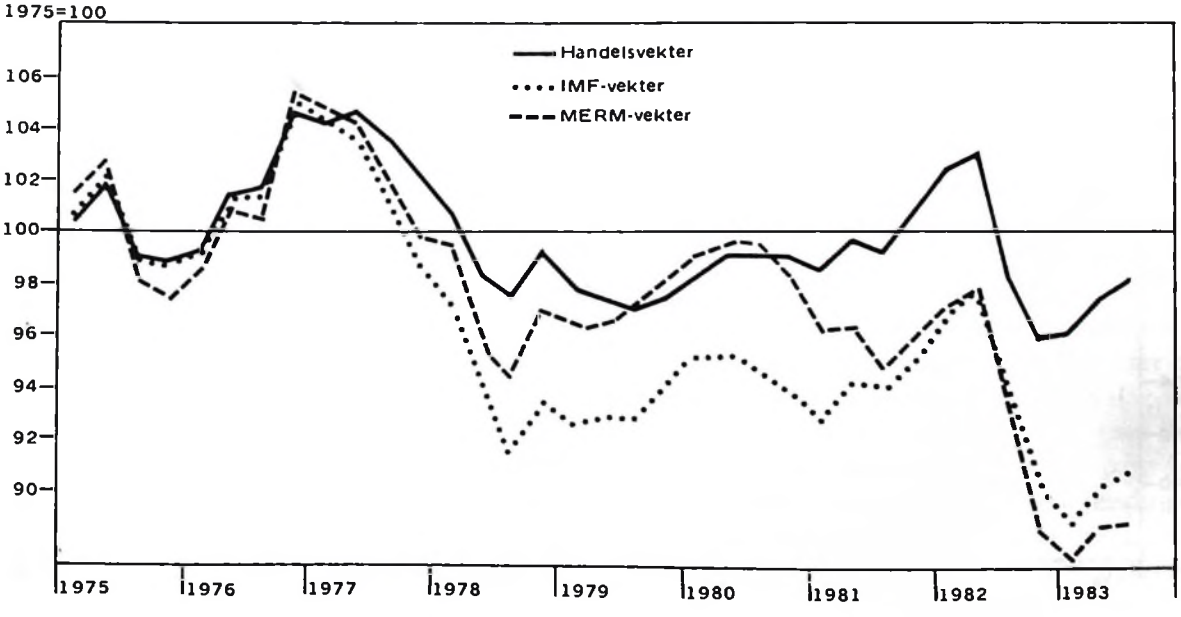

indeks. Selve utviklingsmønsteret i indeksene er likevel temmelig likt, noe som innebærer at retningen og kanskje også tidspunktet for senere tids kursjusteringer neppe ville vært tilsvarende påvirket.

I mange tilfeller vil det være nyttig å kjenne nærmere til valutavariasjonene som har forårsaket endringene i de effektive kursindeksene. Figurene 3–8 viser derfor utviklingen for NOK i forhold til valutaene i våre seks viktigste konkurrentland (SEK, DKK, DEM, USD, GBP, JPY). I figurene er det også tatt med relative konsumprisindekser og den resulterende kurskorrigerte relative prisindeks. Utviklingen er kommentert nærmere senere i artikkelen.

Geometrisk og aritmetisk gjennomsnitt

Uavhengig av hvilke vekter som benyttes, vil kursindeksene påvirkes av om beregningene er foretatt som aritmetisk eller geometrisk gjennomsnitt. De to metodene har til dels svært ulike tekniske egenskaper, og størrelsen på indeksens variasjoner kan være forholdsvis forskjellig. Mens den offisielle norske valutakurven er beregnet som aritmetisk gjennomsnitt, bruker internasjonale organisasjoner som IMF og OECD geometrisk gjennomsnitt. En kurv med geometrisk gjennomsnitt vil blant annet generelt vise noe mindre variasjon enn en aritmetisk beregnet indeks. Særlig ved ekstreme kursutslag blir forskjellen bety-

Fig. 2. Reelle effektive valutakursindekser (Kurskorrigert relativ konsumpris)
Stigende kurve viser stigende reel kroneverdi (sterkere kurskorrigert, relativ prisvekst)

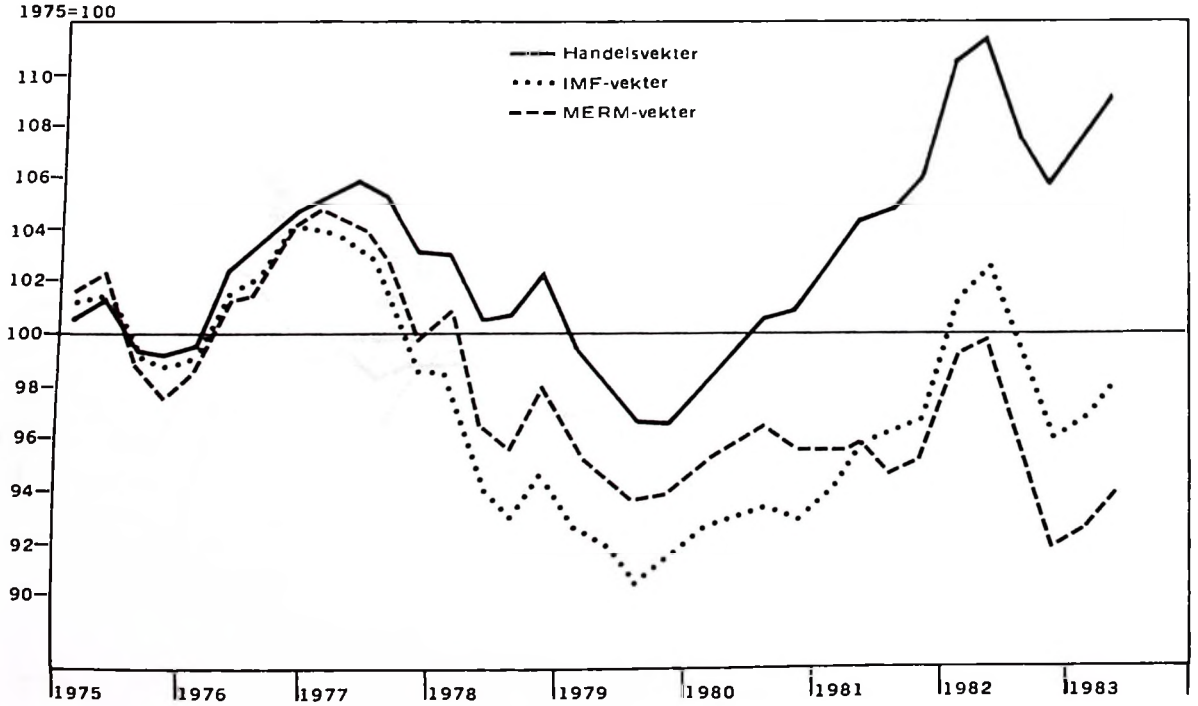

delig. Geometrisk gjennomsnitt har også en rekke tekniske fordeler. Dersom Norges Banks kurvindeks hadde vært basert på geometrisk i stedet for aritmetisk gjennomsnitt, ville indeksen for perioden august 1978 – november 1983 gitt 2% høyere appresiering enn aritmetisk gjennomsnitt. Gitt senere års kurspolitikk med intervensjoner for å holde kurvindeksen stabil, ville NOK følgelig vært tilsvarende svakere.

Bruk av reelle kursindekser

Konkurranseevnevurderinger. Begrepet reell valutakurs egner seg best som samlebetegnelse på ulike relative pris- og kostnadsindekser omregnet til samme valuta, jfr. innledningen. De reelle indekser som IMF regelmessig offentliggjør i publikasjonen International Financial Statistics (IFS), har alle betegnelser som henspeiler på pris- eller kostnadselementet. I utgangspunktet er IMFs konkurranseevnevekter utviklet for å kunne beregne et relevant gjennomsnittsuttrykk for konkurrentenes eksportpriser og sammenligne dette med de priser hjemlandets eksportører benytter ved å beregne en relativ indeks. Dette er åpenbart viktig for konkuranseevnen, men det er flere aspekter som ikke kommer fram ved å benytte denne prisindeksen. Det er nå stort sett enighet om at (kurskorrigerte) lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) er en størrelse som gir bedre uttrykk for bedriftenes muligheter for å klare seg i den internasjonale konkurranse.

I en artikkel i Penger og Kreditt 1979/3 («Industriens internasjonale konkurranseevne – utvalgte indikatorer», ved Jon A. Solheim) ble innhold og utvikling i en del sentrale reelle kursindekser drøftet. Vi vil derfor ikke gå nærmere inn på dette, men det bør fremheves at IMF nå bruker såkalt normalisert LPE som indikator for et medlemslands underliggende kursutvikling (eventuelt kurskorrigerte relative konsumpriser for land der tall for normalisert LPE ikke er tilgjengelig). Fordelen med normalisert LPE er at man i prinsippet korrigerer produktivitetsutviklingen for konjunkturbestemte svingninger og dermed får et bedre uttrykk for den underliggende trenden. Etter mange år med svak økonomisk utvikling kan det imidlertid reises tvil om hva som er den underliggende produktivitetsutvikling. Denne indeksen må følgelig benyttes med en viss forsiktighet.

IMF-konsultasjoner. I forbindelse med IMFs overvåking av medlemslandenes kursutvikling innkalles de enkelte medlemslandene til konsultasjoner ved kursbevegelser utover et visst nivå. Utløsermekanismen er bestemt å være 10% reell endring i normalisert LPE siden forrige konsultasjon. Foreløpig har IMF begrenset seg til drøfting med land der den reelle kursbevegelsen overstiger 20%. I den sammenheng er det viktig å understreke at de reelle indeksene bare sier noe om i hvilken retning valutakursen utvikler seg og ikke uten videre gir noe signal om at den er f.eks. overvurdert/undervurdert. Konsultasjonene er derfor ikke noen form for irettesettelse, men et instrument for å skjerpe landenes oppmerksomhet og disiplin overfor pris- og kursutvikling.

Relative konsumpriser. Kjøpekraftsparitet. IMFs reelle kursindekser begrenser seg til å uttrykke de enkelte lands konkurranseevne når det gjelder eksport av industrivarer (tradable goods), noe som gjenspeiles i grunnlaget for beregningen av vektene. Enkelte andre reelle kursindekser, f.eks. kurskorrigerte relative konsumpriser, bygger derimot på prisindekser som omfatter et vesentlig bredere vare- og tjenestespekter. Siden dette kan variere fra land til land, og på ingen måte tilsvarer de varer vektene er beregnet på grunnlag av, er disse indeksene mindre godt egnet for internasjonale sammenligninger. Til tross for at det således kan reises større innvendinger mot den relative konsumprisindeksen enn mot mange av de øvrige reelle indeksene,

Fig. 3–8. Bilaterale indekser for Norge i forhold til seks viktige konkurrentland. Kurskorrigert relativ konsumprisindeks og dens komponenter

—— Kurskorrigert relativ konsumprisindeks
•••• Valutakursindeks. Stigende kurve viser sterkere norsk krone
– – – Relativ konsumprisindeks. Stigende kurve viser sterkere norsk prisvekst
1975=100

Fig. 3. Sverige

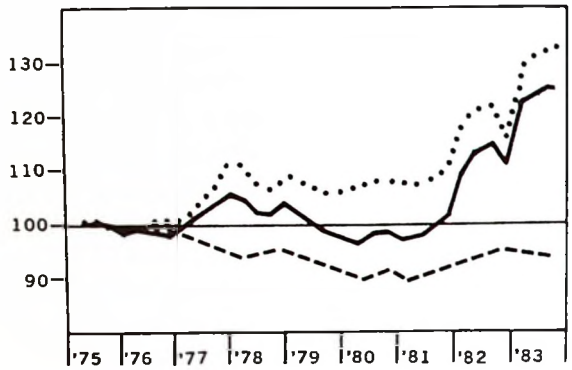

Fig. 4. Danmark

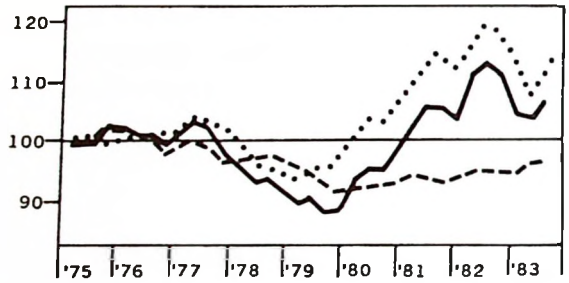

Fig. 5. Vest-Tyskland

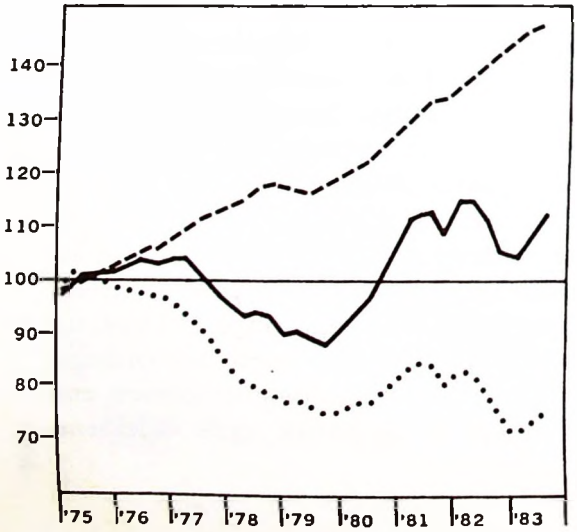

Fig. 6. USA

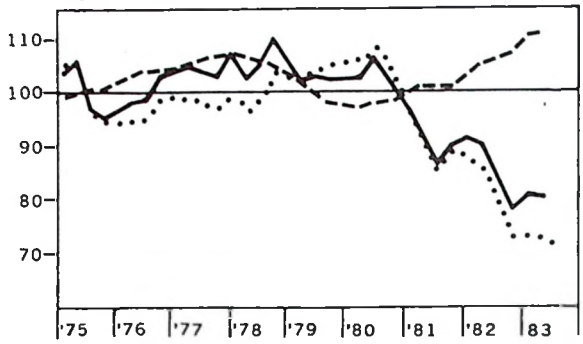

Fig. 7. Storbritannia

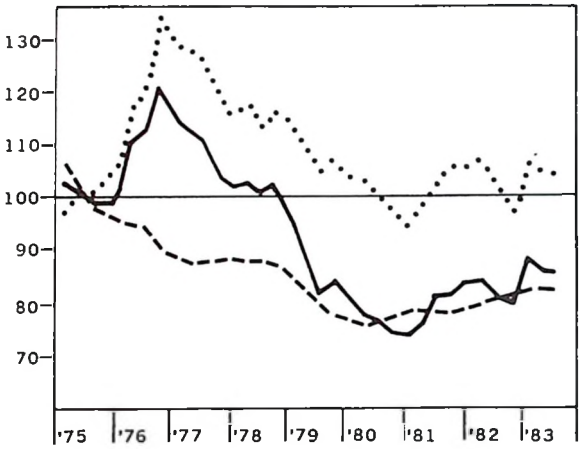

Fig. 8. Japan

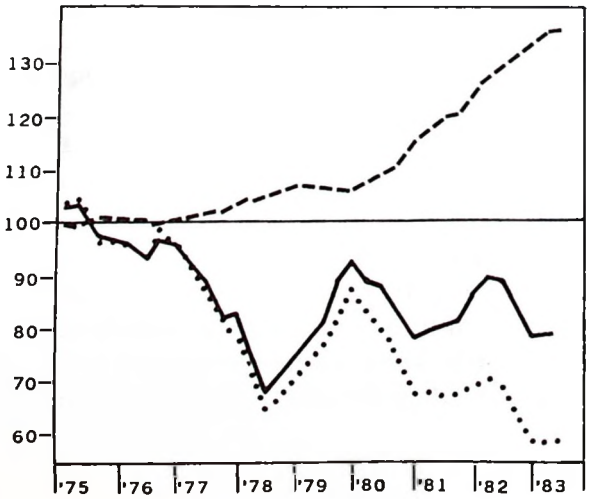

er det trolig nettopp denne som er mest hyppig i bruk. Rask publisering og godt kjente tallserier bidrar uten tvil til dens utstrakte anvendelse.

I Norges Bank har kurskorrigerte relative konsumpriser blant annet blitt brukt til å si noe om i hvilken retning relativ LPE vil bevege seg. De er derimot mindre egnet til å si noe om størrelsen på endringene. Indekser for kurskorrigerte, relative konsumpriser viser gjennomgående større bevegelser enn komponenten relative konsumpriser, noe som avspeiler at det særlig er valutakurssvingningene som gir utslagene. Videre har den effektive, nominelle kursindeksen og den relative konsumprisindeksen ofte beveget seg i samme retning i stedet for at f.eks. en depresiering skulle motvirkes av tilsvarende prisstigning. Dette understreker at kjøpekraftsparitetsteorien — som i forenklet form sier at kursendringer mellom to land vil oppveies av prisforandringer (eller omvendt), slik at den kurskorrigerte prisutviklingen i de to land blir den samme over tid — ikke holder på kort sikt. Dette kan ofte skyldes virkningene av kortsiktige kapitalbevegelser. Erfaring fra mange land tyder imidlertid på at over tid tenderer utviklingen i valutakursene til å jevne ut forskjeller i inflasjonstakt.

Utviklingen overfor noen av våre konkurrentland

I figurene 3—8 vises utviklingen i både nominelle og reelle bilaterale valutakurser (relative konsumpriser) for våre seks viktigste konkurrentland. Figurene bekrefter at de nominelle kursbevegelsene har størst betydning for utviklingen i de reelle indeksene. I årene 1975—1983 har det funnet sted til dels betydelige endringer i de reelle kursforholdene mellom NOK og de øvrige valutaene, noe som dels avspeiler valutapolitiske tiltak i landene. Det fremkommer at den reelle verdien av NOK (eller det kurskorrigerte prisnivået) har steget merkbart i forhold til SEK, DKK og DEM, mens det motsatte er tilfelle for USD, JPY og GBP. Vår konkurransestilling i alle disse landene har følgelig gjennomgått store fluktuasjoner. For hele perioden 1975—1983 sett under ett, har imidlertid den effektive, reelle kurssituasjonen — målt både ved kurskorrigerte, relative konsumpriser og kurskorrigerte, relative LPE, og basert på IMFs konkurranseevnevekter — vært forholdsvis stabil (jfr. figur 10). Sterkere pris- og kostnadsvekst enn gjennomsnittet i våre markedsland (med unntak av perioden med pris- og inntektsstopp) har blitt oppveid av kursjusteringene i 1978 og 1982.

Figur 9 viser IMFs tall for utviklingen i kurskorrigert relativ LPE i Norge og i våre seks viktigste konkurrentland. Det fremgår at USD og GBP har hatt den klart sterkeste økningen. Ser en på utviklingen de siste par—tre årene, går det fram at DEM har vist meget stabil utvikling, mens kursjusteringene av DKK og SEK har bidratt til markert forbedring av disse to landenes konkurranseevne. Videre har GBP fått en sterkt tiltrengt bedring av sin konkurranseposisjon, mens JPY og NOK har steget noe, og dermed fått svekket sin relative stilling. Man må ut fra slike kursbevegelser være forsiktig med å trekke noen klare konklusjoner om verdien av enkelte valutaer nå er overvurdert/undervurdert. Reell kursutvikling så vel som realøkonomiske forhold peker likevel i retning av at USD nå ligger for høyt, mens JPY og dels DEM er de fremste appresieringskandidatene.

Figur 9 illustrerer videre den forskjellige utviklingen i Norge, Sverige og Danmark. En viktig grunn til den ulike reelle kursutviklingen i de tre skandinaviske landene er at oljeinntektene har gitt Norge større utenriksøkonomisk handlefrihet, og derved bedre anledning til å opprettholde aktivitet og sysselsetting til tross for svak internasjonal konkurranseevne. Med liten vekst i oljeproduksjonen fremover og med stor oljeprisusikkerhet er det nå et åpent spørsmål om ikke avstanden mellom Norge og Danmark/Sverige er blitt for stor.

Reelle indekser for Norge

I figur 10 vises utviklingen i fire forskjellige norske, reelle kursindekser. I perioden 1975–77 peker alle indikatorene unntatt relative eksportpriser i retning av forverring i norsk næringslivs konkurranseevne som følge av en stigende krone. Dette er særlig tydelig for relativ LPE, noe som hadde sammenheng med den svake produktivitetsutviklingen i Norge. Etter en forbedring som følge av pris- og inntektsstopp og devaluering på 8% viste relativ LPE og kurskorrigerte, relative konsumpriser igjen klar forverring fra begynnelsen av 1980 og fram til kursjusteringen høsten 1982. Denne utviklingen bekreftes imidlertid ikke av indeksen for kursjusterte relative eksportpriser. Da norske eksportpriser for en stor del blir bestemt av verdensmarkedets priser, og indeksen heller avspeiler en spesiell prisutvikling på verdensmarkedet for varegrupper som dominerer norsk eksport, gir denne indeksen neppe et dekkende bilde av eksportindustriens faktiske konkurransesituasjon. I Norge later således endringer i konkurranseposisjonen til snarere å ha slått ut i fortjenestemarginene enn i de relative eksportprisene, med negativ markedsvekst, innskrenket produksjon og lavere sysselsetting som følge.

Fig. 9. Relative kurskorrigerte lønnskostnader pr. produsert enhet i en del land. IMF-vekter. (Stigende kurve viser svekket konkurranseevne)

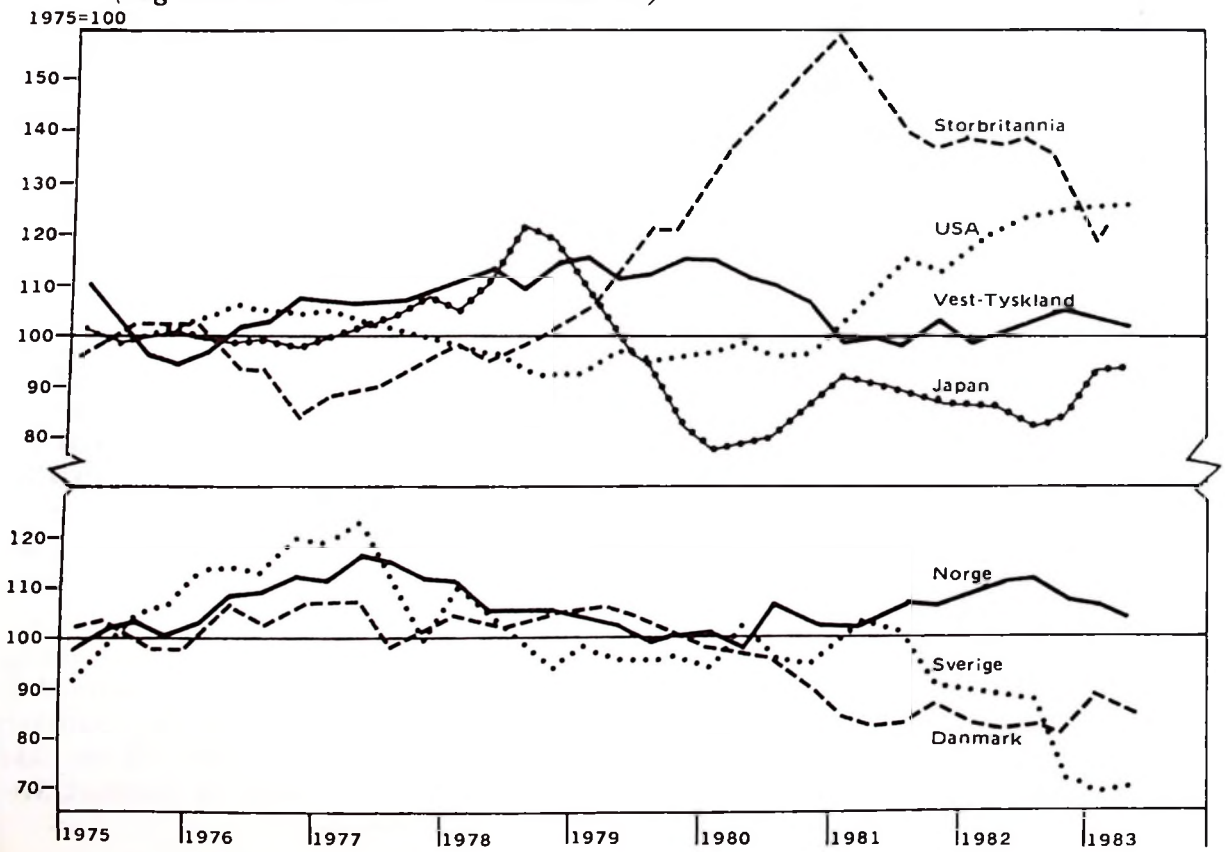

Avslutning

Ved siden av problemer med å bestemme den «riktige» fordeling av vekter mellom konkurrentlandene i indeksen, vil det være en rekke statistiske og definisjonsmessige problemer forbundet med å beregne effektive valutakurser, særlig ved teoretisk mer avanserte metoder. Fordelen med f.eks. bruk av bilaterale handelsvekter er nettopp at de er enkle beregningsteknisk sett og derfor greie å gjøre rede for. Det teoretiske fundament for bruk av bilaterale vekter er imidlertid som nevnt, svakt. Det kan derfor reises spørsmål om det ikke i mange tilfelle har vært en tendens til å avvise bruk av mer avanserte metoder ut fra rent praktiske hensyn. Når det kommer til stykket, er det imidlertid nødvendig å foreta en avveining mellom det som er teoretisk ønskelig og det som er praktisk mulig. Dagens norske valutakurv er således et resultat av omfattende teoretisk og statistisk arbeid i IMF, kombinert med modifikasjoner for å ta hensyn til den senere tids økonomiske utvikling på spesielle områder (mindre konkurranse fra Japan på grunn av blant annet redusert omfang i norsk skipsbygging) og ønsket om å inkludere Finland i kurven.

Fig. 10. Relative kurskorrigerte pris- og kostnadsindekser for Norge- IMF-vekter

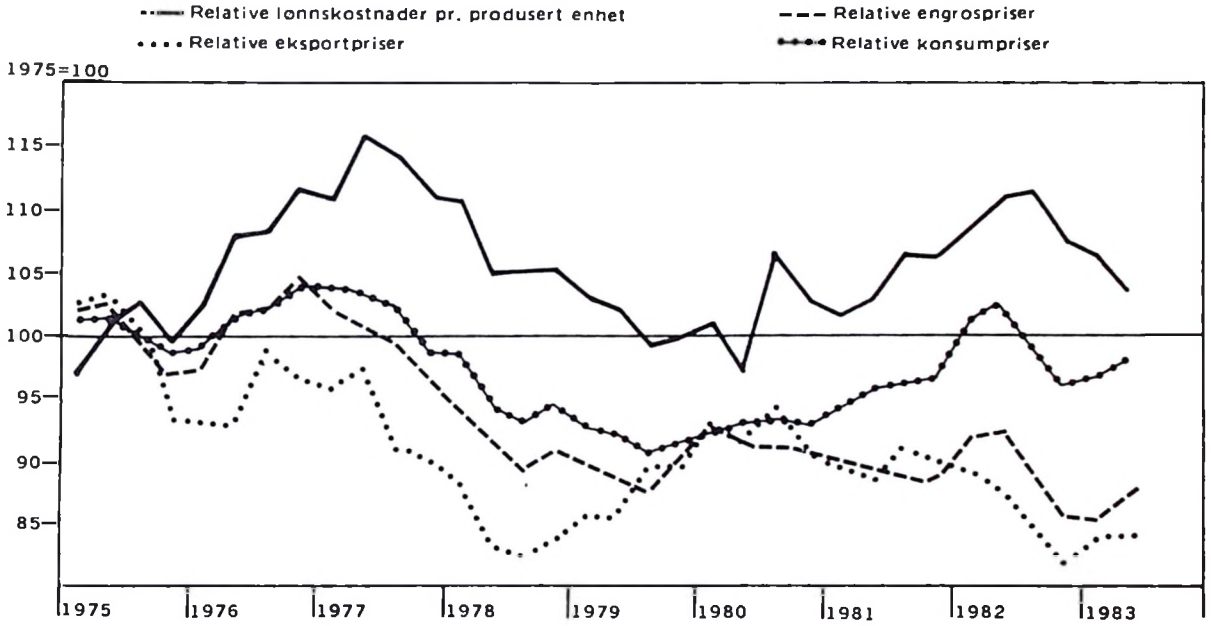

Kan vi velge vår framtid?

Direktør Hermod Skånlands foredrag på NKLs kongress den 30. september 1983.

Opplegg

For denne kongressens arbeid er det naturlig at man har ønsket å få belyst hva utsiktene for vår økonomi i tiden framover kan tenkes å være. Men minst like viktig som å lage prognoser, er det å bli klar over hva man selv kan gjøre. Det er så vanlig å si at Norge er et lite land som er avhengig av utviklingen i internasjonal økonomi. Det er selvsagt riktig, men ser vi oss rundt, ser vi at både små og store land klarer seg mer eller mindre godt i de samme internasjonale omgivelser. Det kan være utslag av økonomisk politikk, av institusjonelle forhold, av lovbestemmelser eller av hva vi nokså upresist kaller «holdninger». I alle fall viser disse ulikheter at vi har et ansvar for vår egen skjebne. Vanskelige internasjonale forhold må vi ta som en utfordring, ikke som grunnlag for defaitisme.

Jeg skal her i dag først forsøke å si noe om hva vi kan vente oss av de nærmeste årene ut fra forhold som vi selv ikke kan gjøre noe særlig med, og på basis av erfaringer om de sammenhenger som gjør seg gjeldende i vår økonomi og som det også på kort sikt er vanskelig å endre. Deretter skal jeg gå nærmere inn på våre egne muligheter for å påvirke utviklingen og vil da legge an et noe mer langsiktig synspunkt.

Internasjonale rammebetingelser

Blant de forhold som vi i vår egen planlegging må anse som gitt, inntar den internasjonale økonomi en særlig viktig stilling. Fra 1960-årene til 1970-årene ble veksten i våre markedsland nesten halvert, og fra da og til begynnelsen av 1980-årene er den ytterligere mer enn halvert enda en gang, slik at vi for våre markedsland som helhet — til og med 1984 — regner med en gjennomsnittlig vekst på knapt 1% årlig. Nå behøver vi ikke gå ut fra at en så svak utvikling skal vare ved, like lite som vi bør basere oss på at den konjunkturoppgang som vi gjennom det siste halvåret har begynt å merke, betyr at problemene er løst. La oss heller se på hva 1980-årene arver fra de ti-år som gikk foran, og hva denne arven gir oss.

Fig. 1. Årlig vekst i våre markedsland

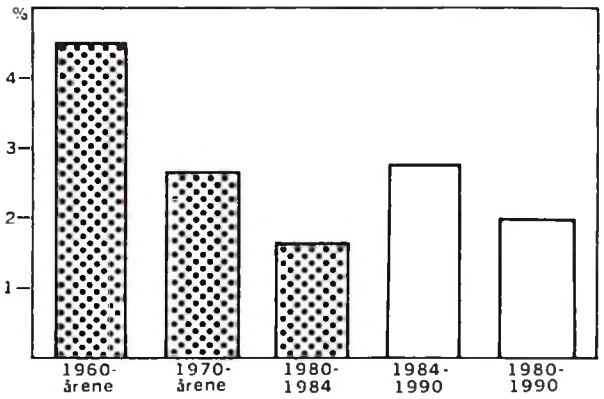

Som illustrasjon er vist en mulig vekst i resten av 1980-årene som er gunstigere enn i 1970-årene. Likevel vil 1980-årene komme ut med lavere vekst enn ti-året for.

I de fleste land har det bygget seg opp store underskudd i de offentlige budsjetter, og disse må finansieres ved låneopptak. Dette innebærer at etterspørselen etter kapital blir høy sett i forhold til sparingen, noe som gir et høyt rentenivå både nominelt og reelt, dvs. etter at vi har korrigert for prisstigningen.

Internasjonalt er fortjenestenivået i næringslivet lavt sammenlignet med tidligere,

både som følge av svak kapasitetsutnytting og fordi det er vanskelig å redusere lønnskostnadene. Høy realrente, lave fortjenester og dårlig utnytting av produksjonsutstyret gir liten stimulans til investeringer, og derfor blir det liten produktivitetsøkning og lav etterspørsel.

Særlig 1970-årene utviklet en sterk inflasjonsbevissthet både hos private og myndigheter. Lønnsmottakere og andre grupper forsøker naturlig nok å beskytte seg mot inflasjonen, noe som i seg selv bidrar til å forsterke den. Myndighetene har ført en stram politikk for å bringe inflasjonen nedover, og er redd for å miste hva som er vunnet. Tegn til at inflasjonen er på veg oppover igjen, vil derfor lett føre til nye tilstramminger i politikken. Både av denne grunn, og fordi de store budsjettunderskuddene gir liten finanspolitisk handlefrihet, må vi regne med en fortsatt tendens til stram politikk.

Et problem av nyere dato er den gjeldskrise som mange land befinner seg i, og som gjennom sine virkninger for det finansielle system får karakteren av et globalt gjeldsproblem. Til nå har man lykkes i å finne i alle fall midlertidige løsninger når situasjonen er blitt akutt, og gjennom dette er det kanskje skapt et handlingsmønster som gjør at vi klarer å leve med problemet. Men faren for en krise i det internasjonale finanssystem er stadig til stede, og skulle en slik bli utløst, må de realøkonomiske virkninger ventes å bli betydelige.

Energiproblemet, som opptok oss så mye i 1970-årene, er ikke lenger like påtrengende. Det ligger der likevel latent og kan på et eller annet tidspunkt bringe alvorlige forstyrrelser inn i verdensøkonomien.

For godt mål kan vi legge til de ustabile valutaforhold, som det imidlertid ser ut til at vi har lært oss å håndtere på et vis.

En arv som dette gir ikke grunnlag for noen stor optimisme. På den annen side starter vi i 1983 fra et lavt utgangspunkt, og mange av disse problemene har allerede gitt seg utslag i 1970-årenes moderate vekst. Det kan kanskje være en rimelig optimistisk forutsetning at veksten i internasjonal økonomi i resten av 1980-årene ikke blir svakere enn i 1970-årene som helhet, men at det likevel kan bli vanskelig å unngå at 1980-årene sett under ett, kommer svakere ut enn 1970-årene.

For Norge har naturligvis prisutviklingen for olje og gass en særlig betydning. Det eneste sikre man kan si om den, er at den er usikker. Midtpunktet av gjetninger synes å ligge på uforandrede nominelle priser noen år framover og deretter uforandrede realpriser. Ser man langt fram, kan det nok være grunn til å vente en økning i realprisene, men da beveger vi oss lett utenfor vår aktuelle planleggingshorisont. Det må i alle fall være uforsvarlig å basere en politikk på nye sprang i oljeprisen.

Disse internasjonale betingelsene har vi små muligheter for å påvirke. Riktignok deltar vi i internasjonale fora der økonomisk politikk blir drøftet, og vår medvirkning bør være så aktiv som vi får til. Men det er uklart hvor mye slike drøftinger betyr for den politikk de toneangivende land velger å føre, selv når råd og henstillinger kommer fra land med større tyngde enn vårt eget. Det kan også være nyttig å tenke gjennom hvordan vi selv stiller oss til de råd som kommer fra internasjonale organisasjoner, før vi taler altfor høyt om nødvendigheten av et forpliktende økonomisk samarbeid.

Nasjonale rammebetingelser

Ved siden av disse internasjonale rammebetingelser står vi også overfor bindinger i vår egen økonomi. Befolkningsmessige forhold vil f.eks. i det alt vesentlige være bestemt av den befolkningen vi allerede har, og for 1980-årene vil petroleumsproduksjonen i det vesentlige være bestemt av beslutninger som allerede er truffet. Enda viktigere er det kanskje å være klar over de bindinger som ligger i folks reaksjon på økonomisk-politiske tiltak. Dette har praktisk betydning blant annet for handlefriheten i finanspolitikken. Vi

vet at folk prøver å redusere den skatt de skal betale. Dette kan dels gjøres på lovlige måter, som imidlertid ofte medfører en bruk av ressursene som ikke er den samfunnsmessig mest lønnsomme. Dels kan det gjøres på måter som ikke er lovlige. Det er ikke noe som tyder på at verken det ene eller det andre først oppstår når skattenivået når en viss høyde, men tendensene skjerpes ved økende skattlegging. Dette er derfor kostnader som vi må ta med når vi vil løse problemer ved hjelp av høyere offentlige utgifter, og det ville være uforsvarlig å regne med at vi kan unngå dem ved hjelp av holdningskampanjer. For tiden synes det for øvrig å være bred politisk enighet om at skattenivået ikke bør øke, og noen mener til og med at det bør senkes.

Fig. 2. Arbeidsmarkedet 1978–83

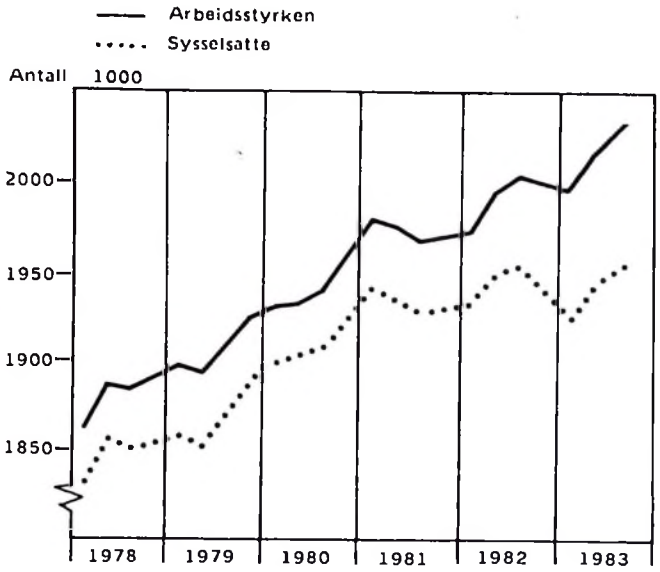

Med stigende arbeidsstyrke og stagnasjon i sysselsettingen vil ledigheten nodvendigvis oke, om enn ikke dramatisk raskt.

Våre utsikter

I Norges Bank har vi forsøkt å analysere visse hovedtrekk i den økonomiske utvikling de nærmeste år under ulike rammebetingelser. Vi har antatt at den internasjonale utvikling og vår egen konkurranseevne blir slik at det er grunnlag for en økning i eksporten av varer og tjenester utenom olje og gass, som i løpet av et par år kommer opp i 4%. Dette må en kunne kalle et moderat optimistisk anslag. Til sammenligning var årlig vekst i ti-året 1972–82 knapt 2%. Vi går videre ut fra at nødvendigheten av å unngå en økning i skattenivået sammen med økende forpliktelser med hensyn til overføringer, innebærer at økningen i offentlig forbruk må bli svært moderat, for det sivile forbruk har vi regnet med 2% årlig. I en artikkel i «Sosialøkonomen» for juni har *Asbjørn Fidjestøl* gjort noe nærmere rede for beregningene og de forutsetninger de bygger på.[1]

En hovedkonklusjon fra denne analysen er at ut fra de forutsetninger jeg her har nevnt, kan vi ikke regne med noen økning i samlet sysselsetting i de nærmeste år framover. Den avflatning som vi har sett det siste året, må med andre ord ventes å vare ved. Hvis det går litt mindre bra enn forutsatt, må vi regne med nedgang i sysselsettingen. Med befolkningsvekst i de aldersklasser som søker arbeid, og antakelig en fortsatt stigende andel av kvinnene som søker arbeid utenom hjemmet, vil stagnasjon i sysselsettingen bety økende arbeidsledighet. Dette behøver ikke slå fullt ut i registrert ledighet, fordi tilbøyeligheten til å søke arbeid erfaringsmessig synker når arbeid blir vanskeligere å få. Til gjengjeld vil vi få en stigning i det vi kaller «skjult ledighet».

Men så har vi vel «utenriksøkonomisk handlefrihet» til å rette opp en slik situasjon? Med prisforutsetninger i tråd med hva jeg kalte «midtpunktet av gjetninger» peker beregningene i retning av noenlunde balanse i utenriksøkonomien, men heller ikke mer. Usikkerheten er stor, og i praksis må vi regne med betydelige skiftninger mellom overskudd og underskudd det enkelte år. Handle-

[1] Se også Asbjørn Fidjestøl: Norsk økonomisk politikk og mulighetene for sysselsetting og vekst. Arbeidsnotat, Norges Bank, 7. oktober 1983.

friheten avhenger da av om vi mener det er forsvarlig å gi oss ut på låneveien igjen. Dette spørsmålet skal vi komme tilbake til.

Når vi legger så stor vekt på den fulle sysselsetting som vi har vært vant til å kunne gjøre i vårt land, må disse perspektivene virke skremmende. Men er de egentlig så overraskende? Andre vestlige land har for tiden en ledighet på gjennomsnittlig rundt 10%. Vårt økonomiske system er i hovedsaken det samme som man finner i disse landene. Det er neppe spesielt mer effektivt, tvert i mot har vi kanskje stilt enda flere krav som skal oppfylles innenfor systemet enn andre har gjort, noe som gjør det mindre fleksibelt. Da skal man ikke undres over om systemet etter hvert også gir resultater hos oss som nærmer seg de man finner i andre land. Når vi hittil har unngått dette, skyldes det at stigende oljeinntekter gjorde det mulig å finansiere en økning i etterspørselen når systemet ellers ville ha ført til sviktende etterspørsel. Av særlig betydning var det at offentlig sysselsetting i det siste tiåret kunne ta imot tre fjerdedeler av økningen i yrkesbefolkningen.

Da vi mot slutten av 1970-årene hadde disponert inntektene fra forventet oljeproduksjon, ble vi reddet av et nytt sprang i oljeprisene. Men i lengden kan vi ikke basere oss på at vi har en spesialavtale med Forsynet.

Fig. 3.
Gjeld i prosent av bruttonasjonalprodukt 1982

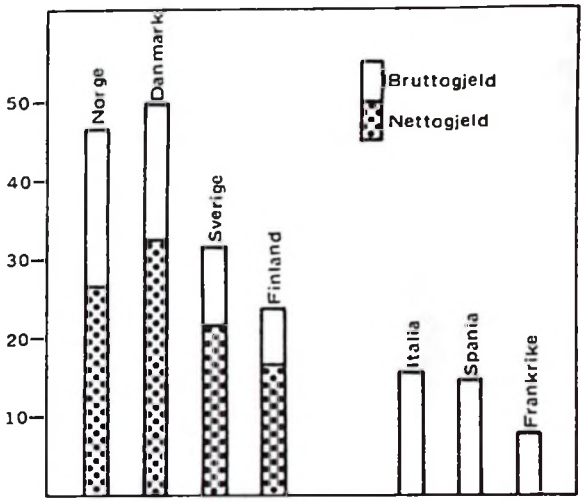

De nordiske land har generelt en høy utenlandsgjeld, enten vi regner brutto eller netto (Norge ligger noenlunde midt i laget blandt disse) Den ligger høyere enn i andre europeiske land med svak utenriksøkonomi og i overkant av «viktige låntakerland» blandt utviklingslandene.

Etterspørselspolitikk

En utvikling som den jeg her har skissert, vil ikke bli oppfattet som akseptabel, og det vil bli stilt krav om tiltak for å forhindre den. Det mest nærliggende er å oppfatte situasjonen som utslag av svake konjunkturer, og det skulle tilsi tiltak med sikte på å øke etterspørselen. Med balanse i utenriksøkonomien betyr dette opplåning ute eller bruk av valutabeholdninger. I utgangspunktet hører Norge med til de mer forgjeldede industriland til tross for de senere års overskudd. Likevel vil lånefinansiering kunne være klok politikk hvis situasjonen er forbigående, slik at vi kan flytte etterspørsel nærmere i tid, fordi vi har bedre råd til å unnvære den på et senere tidspunkt. Men kan vi ikke vente noen særlig bedring i situasjonen, betyr flytting av etterspørsel bare flytting av problemer. Den konjunkturoppgang vi nå er inne i, er allerede regnet med i de forutsetninger vår analyse bygger på. Ut over dette er det lite grunnlag for å regne med at internasjonal økonomi vil ta en markert mer positiv retning innenfor et tidsperspektiv som vi kan planlegge for. Tvertimot er det lett å argumentere for mer forsiktige anslag. Konjunkturpolitiske tiltak forutsetter at vi har med et konjunkturproblem å gjøre. De problemer vi står overfor både internasjonalt og i vårt eget land, stikker nok dypere enn som så.

Går vi nå tilbake til det spørsmålet jeg har stilt i foredragets tittel, må svaret bli at vi har små muligheter for å velge vår egen framtid hvis vi må begrense oss til etterspørselspolitikk innenfor et fastlagt økonomisk system. Vi kan skyve noe på problemet, men logikk

og erfaring forteller oss at jo mer vi skyver det ut i tid, jo større vil det være når det en gang må løses. Når vi erkjenner at problemet ligger mindre i konjunkturene enn i vårt økonomiske system, må konsekvensen bli at vi retter vår oppmerksomhet og energi mot systempolitikk heller enn konjunkturpolitikk.

Fig. 4.
Relative lønnskostnader pr. produsert enhet.

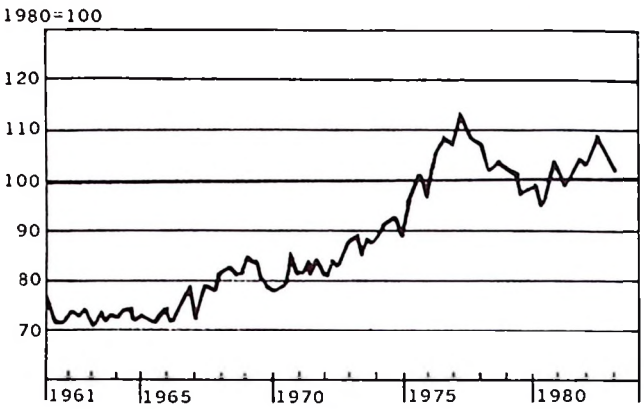

Unntatt når vi har devaluert eller brukt pris- og inntektsstopp er vår konkurranseevne blitt nesten kontinuerlig svekket siden 1965.

Systempolitikk

Før vi nå går videre, er det nødvendig å si noe om hva vi her vil forstå med «system» og «systempolitikk». Jeg har ikke i tankene et planøkonomisk system kontra et liberalistisk, et sosialistisk kontra et kapitalistisk. Med «system» mener jeg det regelverk økonomien arbeider under, slik dette dels har nedfelt seg i lover og bestemmelser, dels i institusjonelle former. «Systempolitikk» blir da å foreta endringer i slike regelverk. I en viss grad skjer naturligvis dette kontinuerlig, men det vil fremgå at jeg tenker på endringer av mer dyptgripende natur.

Det ville være en alt for krevende oppgave å forsøke å skissere et system som skulle gi et ønsket økonomisk resultat. Jeg skal begrense meg til den langt enklere, nemlig å peke på enkelte områder der vårt system nødvendigvis må gi et dårlig resultat og hvor det burde ligge innenfor det muliges rekkevidde å gjøre noe med det.

La oss ta utgangspunkt i at skal vi kunne øke sysselsettingen, må vi kunne selge mer til utlandet og dekke mer av vår innenlandske etterspørsel med egen produksjon. Alle andre land stiller seg den samme oppgaven og alle kan ikke klare det samtidig, men det er ikke vårt problem. Noen av dem klarer det, og når de gjør det på vår bekostning, blir *det* vårt problem.

Konkurranseevnen

Selv om det kan bli litt kjedelig å gjenta det, er konkurranseevnen avgjørende for våre produksjonsmuligheter. Som uttrykk for konkurranseevne bruker vi gjerne en indeks for relative arbeidskostnader som vi beregner ved hjelp av tall for timelønn og timeverksproduktivitet i Norge og konkurrerende land og regner dette om til felles enhet ved hjelp av valutakurser. En slik indeks viser nesten kontinuerlig svekkelse av vår stilling siden 1965, unntatt når vi har devaluert eller brukt inntektsstopp. Heller nå enn å forsøke å analysere komponentene bak denne indeksen, kan det være grunn til å bruke en annen tilnærmingsmåte og si at bedriftenes kostnader, som er avgjørende for konkurranseevnen, avhenger av prisen på og anvendelsen av våre økonomiske ressurser som til syvende og sist er arbeidskraft og kapital. Klager vi over sviktende konkurranseevne, må vi stille spørsmålet om det er noe i vårt system som trekker i retning av høy pris og dårlig anvendelse av disse produksjonsfaktorene. Den kontinuerlige svekkelse peker i retning av at vi her heller har å gjøre med noe som ligger i systemet, enn med skiftende politisk lederskap.

Arbeidsmarkedet

La oss starte med prisen på arbeidskraft. Som kjent fastsettes lønnsnivået i hovedsaken i et marked som er regulert av organisasjonene. Både bønder og andre grupper har gjennom sine organisasjoner knyttet seg til dette lønnsnivå. Den vanligste norm for hva man oppfatter som rimelig inntekt, baserer seg på sammenligninger med andre grupper. Siktemålet for organisasjonene er regelmessig å opprettholde eller bedre sin relative stilling, noen ganger også å opprettholde uforandret realinntekt, før eller etter skatt. Hensynet til det generelle sysselsettingsnivå kan nødvendigvis ikke inngå som et siktemål, fordi det bare er de færreste blant de som er aktører i arbeidsmarkedet, som har noen mulighet for å påvirke de størrelser sysselsettingen totalt sett avhenger av.

I dette adskiller ikke det norske systemet seg fra hva vi finner i andre land, og det skulle derfor ikke i seg selv behøve å føre til en slik svekkelse av konkurranseevnen som jeg nettopp viste. Vårt system har imidlertid et viktig særtrekk sammenlignet med hva vi stort sett finner ellers, nemlig at det forhandles på flere nivåer som hver for seg må vise et resultat som man kan forsvare overfor medlemmene. En rekke av våre viktigste forbund forhandler både på nasjonalt og lokalt plan, og det som oppnås på det lokale plan, lønnsglidningen, har i senere år gjennomgående betydd mer enn det sentrale forhandlingsresultat. Utviklingen i disse grener av næringslivet blir senere, gjennom sedvane og minstelønnsgarantier, bestemmende også på andre tariffområder og for andre gruppers inntekter. Resultatet blir en tendens til sterkere lønnsstigning enn den man finner i konkurrerende land.

Den løsning på problemet som «systemet» anviser, er en dempning av etterspørselen slik at sysselsettingen avtar og avsetningsmulighetene blir mindre. Dermed skulle både arbeidstakernes krav og arbeidsgivernes villighet til å imøtekomme dem, bli redusert. Vi har imidlertid ikke villet godta denne økning i ledigheten og har i stedet økt etterspørselen. De finansielle muligheter for det vil før eller siden være uttømt.

Skal vi da unngå øking i ledigheten, må det foretas endringer i systemet med virkning enten for de sentrale eller de lokale forhandlinger, eventuelt begge deler. I praksis ville det kunne gjennomføres på ulike måter som tiden ikke tillater at jeg går nærmere inn på nå, og som jeg for øvrig har behandlet andre steder. Dette ville være systempolitikk.

Anvendelsen av arbeidskraften er bare en annen måte å uttrykke begrepet arbeidsproduktivitet. Også denne er på utallige måter bestemt av det system vi har bygget, og her ligger kanskje de største og mest utfordrende problemstillinger i arbeidet for å styrke konkurranseevnen. Når jeg likevel avstår fra å gå nærmere inn på dette spørsmålet her, er det dels igjen fordi tiden tvinger meg til begrensning, dels fordi jeg har lite å føye til alt som ble sagt om dette emnet i produktivitetsåret 1982.

Kapitalmarkedet

La oss heller se på pris og anvendelse av den andre produksjonsressursen, nemlig kapitalen. I forhold til arbeidskraften har den kanskje fått litt for liten oppmerksomhet.

Hva kjennetegner vårt system på kapitalmarkedet?

For det første skattlegges nominelle renteinntekter slik at over en nokså beskjeden grense legges det i realiteten en avgift på å stille fordringskapital til disposisjon.

For det andre subsidierer man de som låner denne fordringskapital ved å gi skattefradrag for renteutgifter, også når det gjelder lån som ikke knytter seg til næringsvirksomhet.

Avgift på fordringssparing og subsidiering av lån må nødvendigvis føre til lite tilbud og stor etterspørsel når det gjelder lånekapital. Den logiske konsekvens av dette er et høyt rentenivå med de virkninger dette har for investeringene og på lengre sikt også for sysselsettingen.

Dette vil man ikke akseptere, og derfor gjennomfører man prisregulering for kapital uten at det blir noe mer kapital ut av det. Den administrerte rente blir da det tredje kjennetegn i systemet.

Om en økonom som var ukjent med forholdene hos oss, ble bedt om å si hva dette systemet ville føre til, ville han svare: rasjonering på kapital, omgåelse av prisreguleringen og rasjoneringen og dårlig anvendelse av kapitalen. Og kom han hit, ville han se at virkeligheten bekreftet hva teorien tilsa. Rasjonering og bygging av stadig nye demninger mot kredittstrømmene er sentrale ledd i vår kredittpolitikk. Og mens vårt land gjennom hele etterkrigstiden har utmerket seg blant industrialiserte land med en høy investeringsrate, har vi ligget i underkant av gjennomsnittet når det gjelder produksjons- og produktivitetsstigning. Det har vært lagt ned mye arbeid i å finne forklaringen på dette. Det hadde vært større grunn til å lete etter en forklaring dersom vi ikke hadde fått et slikt resultat.

Løsningen på det problemet vi her står overfor, ligger så snublende nær at det er nesten flaut å nevne den: en kombinert nedbygging av avgift på fordringskapital og subsidiering av lån samtidig som prisreguleringen på kapital avvikles. Den økning i skatteinntekter dette ville gi, ville sette oss i stand til å senke skattesatsene med de positive virkninger dette ville ha. Uten å gå løs på problemet ut fra alle disse angrepsvinklene samtidig, synes det umulig å finne en politisk løsning, liksom heller ikke det reelle problem vil kunne løses. Slike tiltak ville være systempolitikk.

Det er med god grunn vi reagerer mot at arbeidskraft går ledig samtidig som vi står overfor store uløste oppgaver i samfunnet. Men disse oppgaver er alltid slike som vi har bestemt skal løses over de offentlige budsjetter. Da støter løsningen av dem på den begrensning som vi tidligere pekte på med hensyn til muligheten av å øke skattenivået. Dersom vi i større grad enn nå kunne la behov og tilbud møtes utenom de offentlige kasser, ville en større del av samlet etterspørsel rette seg mot våre hjemlige ressurser, og flere ville kunne få arbeid. Også dette ville være systempolitikk.

Vi kunne fortsette å nevne eksempler, men la oss heller se nærmere på hvilke hindringer en systempolitikk møter. Det system økonomien arbeider under, er jo ikke bygget opp tilfeldig. Det ivaretar verdier som er tillagt stor vekt i vårt samfunn. Inngrep overfor organisasjonenes reguleringer betyr i praksis inngrep overfor den frie forhandlingsrett. Dekning på et privat marked av behov som det i dag er en offentlig oppgave å tilfredsstille, kan bety større ulikhet med hensyn til hvordan slike behov blir dekket. Jeg har vanskeligere for å se hvilke grunnleggende verdier som skulle bli berørt av et system som ga mindre forvridninger i kapitalmarkedet, bortsett da fra verdien av å la våre private utgifter dekkes av det offentlige.

Dette viser derimot en annen hindring vi raskt vil møte i forsøk på å føre systempolitikk, nemlig de sterke gruppeinteresser som ser seg tjent med systemets enkelte ledd. Dette kan dels være interesser som en har søkt å ivareta ved oppbyggingen av systemet, slik som bøndenes interesse i landbrukssubsidiene, dels kan det være interesser som selv har bygget seg opp bak systemet, så som låntakernes interesse i rentefradraget. Her er vi blitt større låntakere enn vi ellers ville vært fordi systemet har oppmuntret oss til det.

Men det vil sjelden bli argumentert med gruppens egne interesser i å bevare systemet. Nesten alltid vil det være større samfunnsmessige interesser som skal ivaretas. Vår evne til å definere samfunnsinteressene slik at de faller sammen med våre egne, er betydelig.

Som jeg har forsøkt å vise, gir imidlertid ikke det system vi har, noen grunn til å vente at vi kan opprettholde full sysselsetting, kanskje ikke en gang et rimelig høyt sysselsettingsnivå, på noe lengre sikt. Muligheten for valg av framtid avhenger av at vi har valgmuligheter når det gjelder økonomisk system.

Vi har nylig vært gjennom et valg som egentlig gjaldt våre kommuners og fylkers framtid i en fire-årsperiode. Men valgkampen dreiet seg som kjent mye mer om landets framtid, og fra alle partiers side ble det gitt uttrykk for at sysselsettingen måtte gis høyeste prioritet. Men hadde sysselsettingsproblemet kunnet løses med de virkemidler partiene ville bruke, er det ingen grunn til at det skulle finnes arbeidsledighet til i verden. I virkeligheten har ingen av partiene satt forutsetningene for den fulle sysselsetting på sitt program.

Det er to grunner til at det er slik. Den ene er at de tiltak som kreves, anses som «politisk umulige». Den som har forsøkt å påpeke muligheter for endringer i systemet, vil ofte nok ha møtt dette argumentet, selv når det er forståelse for det fornuftige i en endring. Alvoret i situasjonen er slik at hver gang man bruker det, støter man noen flere ut i ledighet. Det er dessuten ikke sant at endringer er politisk umulige. Det som er økonomisk nødvendig, blir før eller senere alltid politisk mulig. Men det er uhyre mye mer kostbart dersom det skjer senere heller enn før.

Den andre grunnen er at velgerne avkrever partiene løsninger på de problemer man umiddelbart ser, slik at disse har mer enn nok med å forsøke å planlegge for en så lang periode som fire år. Og i motsetning til konjunkturpolitiske tiltak som gir utslag i løpet av noen måneder, trenger systempolitikk mye lengre tid, ofte flere valgperioder, før virkningene slår igjennom. Men på samme måte som 1980-årene er preget av hva vi gjorde i 1970-årene, er det i dag grunnlaget blir lagt for 1990-årene og inn i neste århundre. Derfor krever våre framtidsvalg et samarbeid mellom partiene som er basert på at de alle kan tenke seg å ha regjeringsmakt i neste ti-år og derfor helst ikke bør gjøre situasjonen alt for vanskelig for seg om de skulle lykkes.

Kan vi velge vår framtid? Egentlig har vi ingen mulighet for å la være. Det er et valg også ikke å gjøre noe med vårt økonomiske system, og det er jo i praksis det valg som blir truffet i de fleste land. Men vi kan ikke da vente at valget skal gi vesentlig andre resultater hos oss enn det gir i disse landene. Toleransen for ledighet har imidlertid vist seg å stige med ledighetens høyde. Og siden de fleste innen våre sterke interessegrupper vil kunne leve rimelig bra med et slikt valg, er det ikke så utenkelig at det blir dette vi blir stående ved. Men et mindretall vil måtte bære byrdene ved valget, og da fortrinnsvis de med svakest rygg.

Oversikt
over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser i henhold til kredittloven av 25. juni 1965

§§ 4– 6	Likviditetsreserver
§ 8	Tilleggsreserver
§§ 9–10	Plasseringsplikt
§ 11	Oppgaveplikt
§ 12	Utlånsregulering for private finansieringsselskaper og skadeforsikringsselskaper
§ 13	Oppgaveplikt over rente- og provisjonssatser
§ 15	Utstedelse av ihendehaverobligasjoner Godkjenning av låneopptak hvor flere långivere deltar

Norges Banks diskonto: 8% fra 6. juni 1983

Oppstillingen på de følgende sider har bare til formål å gi en oversikt over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser. All praktisk anvendelse av bestemmelsene bør skje på grunnlag av rundskrivene fra Norges Bank. Listen er ajourført pr. 15. desember 1983.

Kredittlovens §4 6. Likviditetsreserver for banker

Primære likviditetsreserver

	Primærreserver i prosent av beregningsgrunnlaget[1] Sør-Norge	Nord-Norge	Resolusjon
Sparebanker	4	0	1983–06–24
Forretningsbanker	4	0	1983–04–15

[1] Beregningsgrunnlaget:

Sum eiendeler (kode 191) ....
- Valutainnskudd (kode 115 1241 – 1242 – 1243), hode 03 ....
- Valutalån etter lisens (kode 169), hode 03 ....
- Utlån i norske kroner til oljevirksomhet (kode 168) hode 01 ....
- Obligasjonslån i norske kroner for finansiering av oljevirksomhet (kode 14138) ....
- Utgifter (kode 19) ....
- PSV-grunnlån (kode 1662) ....
- En bloc-avskrivninger (kode 262) ....
- Oppskrivning av fast eiendom (kode 277) ....
- PSV-topplån (kode 155) hode 02, skjema 02 ....
- Forfalte renter og andre inntekter (kode 1721) ....
- Opptjente, ikke forfalte renter på utlån (kode 17221) ....
- Opptjente, ikke forfalte andre renter (kode 17222) ....
- Opptjente, ikke forfalte andre inntekter (kode 17223) ....
- Betalte, ikke påløpne renter (kode 17231) ....
- Betalte, ikke påløpne andre utgifter (kode 17232) ....

= Beregningsgrunnlag (ved utgangen av måneden) ....

Når det gjelder beregningsgrunnlaget for plasseringsplikten, må tilsvarende fradrag foretas for okt. 1982 (utgangspunktet).

Kredittlovens §8. Tilleggsreserver for banker

Tilleggsreserver

	Resolusjon: 1983–06–24 og 1983–07–22	
Fri utlånsøkning i prosent[1]	Sørnorske spare- og forretnings-banker	Nordnorske spare- og forretnings-banker
Desember 1982–desember 1983	10,5	14,5

[1] Med fri utlånsøkning menes at tilleggsreservekrav ikke beregnes dersom økningen ikke overstiger angitte grenser.

Av overskridelser skal 100% holdes som innskudd i Norges Bank. I motsatt fall betales strafferenter til statskassen.

Reguleringen omfatter bankenes samlede utlån til publikum *unntatt:*
- PSV-lån
- boligbyggelån med konverteringstilsagn (enten fra statens boligbanker *eller* fra private banker (PSV-lån)
- statsgaranterte lån til miljøvern- og effektiviseringstiltak i industrien.

Kredittlovens §§ 9–10. Plasseringsplikt for banker, livsforsikringsselskaper, pensjonskasser og -fond

Plasseringsplikt

	Utgangspunkt for beregning (forvaltningskapital)	Plasserings-plikt	Tillatt reduksjon	Resolusjon
Dersom faktisk obligasjonsbeholdning er under henholdsvis 30% av forvaltningskapitalen for banker i Sør-Norge og 27% for banker i Nord-Norge				
Forretnings- og sparebanker[1]				
i Sør-Norge	Oktober 1982	15%	15%	1983–01–21
i Nord-Norge	Oktober 1982	5%	5%	1983–01–21
Dersom faktisk obligasjonsbeholdning er under 60% av forvaltningskapitalen				
Livsforsikringsselskaper, private og kommunale pensjonskasser og -fond med forvaltningskapital over 5 mill. kroner				
i Sør-Norge	September 1981	40%	40%	1982–01–22
i Nord-Norge	September 1981	20%	20%	1982–01–22

Oppgjørstidspunkt:
Forretnings- og sparebanker: To-månedersperioder (utgangen av februar, april osv.)
Øvrige: Kvartalsvis.
Den tilpliktede økning i obligasjonsbeholdningen beregnes med utgangspunkt i den *pliktige* obligasjonsbeholdning ved utgangen av desember 1982 for bankene og desember 1981 for de øvrige.

1) Beregningsgrunnlaget, se §§ 4–6.
Ved kgl. resolusjon av 21. mars 1980 er det bestemt at aksjer kan sidestilles med obligasjoner ved oppfylling av plasseringsplikten.
Aksjer i kredittinstitusjoner eller datterselskaper av kredittinstitusjoner, aksjer i selskaper som har til formål å eie eller utnytte fast eiendom, og aksjer i selskaper som har direkte tilknytning til driften av kredittinstitusjoner, kan ikke medregnes.

Kredittlovens § 11. Oppgaveplikt for private finansieringsselskaper, livs- og skadeforsikringsselskaper

Oppgaveplikt

for *private finansieringsselskaper*	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1966–03–15
	Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1974–12–24
for *livsforsikringsselskaper*	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1972–08–10
for *skadeforsikringsselskaper*	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1972–08–10
	Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1974–12–24

Utlånsregulering

	Resolusjon
For *private finansieringsselskaper* som ved kontrolltidspunktet har utlån[1] over 10 mill. kroner: Utlån skal ved utgangen av 4. kvartal 1983 ikke være høyere enn: 6% over faktiske utlån til andre formål enn leasing og factoring 31. desember 1982.	1983-01-21
Utlån[2] i form av factoring og leasing skal ved utgangen av fjerde kvartal 1983 ikke være høyere enn: a) Factoring: 12% over faktiske utlån til formålet factoring 31. desember 1982. b) Leasing: 25% over beregningsgrunnlaget 31. mars 1983. Beregningsgrunnlaget defineres som faktiske utlån til formålet leasing pluss inngåtte nye leasingkontrakter hvor gjenstanden ennå ikke er levert.	1983-06-24
For skadeforsikringsselskaper med forvaltningskapital over 10 mill. kroner: Utlån kan fram til utgangen av 4. kvartal 1983 økes med: a) 5% av det laveste av faktiske og tillatte utlån ved utgangen av 1982 og i tillegg b) 25% av økningen i premieinntekt for egen regning fra gjennomsnittet for årene 1978 og 1979 til gjennomsnittet for årene 1980 og 1981, men ikke ut over det firedobbelte av det som er fastsatt under a). Selskaper med negativ premievekst kan øke sine utlån i samsvar med punkt a).	1983-01-21

1) Utlån til leasing, factoring, andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med. Hvis et selskaps faktiske utlån har oversteget tillatte utlån ved kontrolltidspunktene i 1982, skal tillatte utlån legges til grunn for beregning av selskapets tillatte utlån ved kontrolltidspunktene i 1983.

2) Utlån til andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med.
Bestemmelsene gjelder bare hvis de samlede utlån i form av factoring og leasing ved kontrolltidspunktene er høyere enn 10 mill. kroner. Bestemmelsene vedrørende reguleringen for henholdsvis factoring og leasing gjelder videre ikke så lenge utlån i den respektive utlånsform er under 1 mill. kroner.
Disse retningslinjer skal likevel ikke være til hinder for at finansieringsselskapene kan opprettholde sitt utlånsnivå i form av factoring pr. utgangen av første kvartal 1983.

3) Utlån til statsforvaltningen, til andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med.
Dersom de faktiske utlån 31. desember 1982 overstiger det tillatte utlånsnivå, skal det tillatte utlånsnivå 31. desember 1982 danne utgangspunkt for beregning av utlånsrammen.

Kredittlovens § 13. Oppgaveplikt over rente- og provisjonssatser

Oppgaveplikt

Oppgaveplikt for forretnings- og sparebanker, livs- og skadeforsikringsselskaper samt kreditt- og hypotekforeninger til Norges Bank over hvilke rente- og provisjonssatser som nyttes ved inn- og utlån. Oppgaveplikten for disse institusjoner omfatter også melding til Norges Bank om enhver *endring* av de rente- og provisjonssatser som blir nyttet.

Finansdepartementets forskrift av 6. juli 1965, rundskriv av 15. juli 1965 fra Norges Bank.

Oppgaveplikten ble ved Finansdepartementets bestemmelse av 23. mars 1966 utvidet til også å gjelde private finansieringsselskaper.

Kredittlovens § 15. Utstedelse av ihendehaverobligasjoner

Med hjemmel i lov av 25. juni 1965 nr. 2 om adgang til regulering av penge- og kredittforholdene har Finansdepartementet 10. februar 1983 fastsatt nye forskrifter for obligasjonsmarkedet.

Forskriftene er i sin helhet referert i Norges Banks rundskriv nr. 10/14. februar 1983.

Nedenfor følger enkelte hovedbestemmelser:

§1 Obligasjonslån kan utstedes til valutainnlendinger uten forhåndssamtykke av Finansdepartementet hvis lånebeløpet utgjør 25 mill. kroner eller mer og legges ut til offentlig tegning.

For prosjekter som delfinansieres over obligasjonsmarkedet, er det investeringskostnadene som kan delfinansieres.

§2 Lån mot utstedelse av konvertible obligasjoner kan tas opp uten samtykke av Finansdepartementet selv om lånebeløpet er mindre enn 25 mill. kroner.

§4 Samtykke kreves av Finansdepartementet når –

- lånet skal finansiere boliger eller når boliger stilles som pant,
- lånet skal finansiere bygg, unntatt industribygg, som er ferdigbygget før 1. januar 1980,
- lånet skal finansiere oljeleting, oljeproduksjon eller virksomhet som har sammenheng med dette,
- lånet skal finansiere skip, fiskebåter eller borerigger,
- lånet skal finansiere kommunale bedrifter eller foretak med kommunale eierinteresser eller når lånet skal nyttes av en kommune,
- lånet skal finansiere prosjekter som er helt eller delvis garantert av en kommune eller et kommunalt foretak,
- lånet skal finansiere prosjekter som er garantert av staten.

Lån til vernede bedrifter og ideelle organisasjoner er unntatt fra bestemmelsene i §4, pkt. 5, 6 og 7.

Det settes en maksimal grense for det enkelte låneopptak på obligasjonsmarkedet til 300 mill. kroner. Samme låntaker kan ikke ta opp lån på obligasjonsmarkedet med mindre enn seks måneders mellomrom. Begrensningene på 300 mill. kroner og seks måneder gjelder ikke for kredittforetakene eller når det er gitt emisjonstillatelser etter §4.

§10 Ved opptak av ihendehaverobligasjonslån og ved utlån fra kredittforetak som skal nyttes til næringsvirksomhet, forutsettes det at avdragstiden ikke settes lengre enn prosjektenes tekniske/økonomiske levetid.

Tabeller

29. Utvalgte økonomiske indikatorer

30. Forretningsbanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner

31. Sparebanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner

32. Forretningsbanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner

33. Sparebanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner

34. Kortsiktigte rentesatser

35. Livsforsikringsselskaper. Gjennomsnittlige rentesatser etter utlånsform pr. 31. desember (prosent p.a.)

36. Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser på disponerte utlån i norske kroner pr. utgangen av året

37. Rente- og kredittprovisjonsinntekter i prosent av midlere trukne utlån til norske låntakere (Prosent p.a.)

38. Renteutgifter i prosent av midlere innskudd fra norske kunder (Prosent p.a.)

Standard tegn:

.	Tall kan ikke forekomme
..	Oppgave mangler
—	Null

Tabell 1. Norges Banks balanse (Mill. kroner)

	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	30/11 1983
Internasjonale reserver	40928	48751	41893	46822	44283	47963
Innskudd i norske banker	1381	1408	1433	1247	1360	1637
Norske statskasseveksler	6042	4780	9806	1281	2778	1282
Norske ihendehaverobligasjoner	967	977	2425	3413	3399	3394
Innenlandske utlån	708	1883	1804	13067	9605	9614
Andre innenlandske fordringer etc.	5993	523	608	505	1043	1026
Andre fordringer på utlandet	1617	1723	845	806	890	830
Diverse reguleringer	129	–	–	2	–	–
Utgifter	700	–	195	581	809	1 066
Fordringer i alt	58 465	60 045	59 009	67 724	64 167	66 812
Sedler og mynt i omløp	21607	22008	20944	21279	22376	21902
Innenlandske folioinnskudd	12847	10376	8849	15547	6645	8321
Norges Banks markedspapir	124	–	156	–	2462	3310
Skattefrie fondsavsetninger	81	75	476	721	709	687
Utenlandske kroneinnskudd m.v.	216	305	212	277	256	295
Annen gjeld til utlandet	1589	1742	872	829	901	756
Annen innenlandsk gjeld	571	138	312	505	517	549
Motverdi av SDR i IMF	1134	1305	1305	1305	1305	1305
Aksjekapital, fond etc.	15351	24096	24038	23982	23916	23868
Diverse reguleringer	–	–	12	–	267	164
Inntekter	4945	–	1833	3279	4813	5655
Gjeld og egenkapital i alt	58465	60045	59009	67724	64167	66812

Kilde: Norges Bank.

Tabell 2. Spesifikasjon av Norges Banks innenlandske utlån (Mill. kroner)[1)]

	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	30/11 1983
Statsforvaltningen	–	–	–	8500	8763	8763
Forretningsbanker	34	934	568	3048	165	154
Herav:						
A-lån (inkl. buffertransjen)	33	8	312	2388	2	138
Betingede lån (B-lån)	–	867	–	619	110	–
Lån på særvilkår (S-lån)	1	59	256	41	53	16
Sparebanker	201	457	811	1034	191	228
Herav:						
A-lån (inkl. buffertransjen)	158	263	719	997	153	215
Betingede lån (B-lån)	18	170	7	5	–	–
Lån på særvilkår (S-lån)	25	24	85	32	38	13
Private finansieringsselskaper	52	58	59	56	59	58
Næringsliv og privatpersoner	421	434	366	429	427	411
Herav:						
Statsgaranterte fiskelån	151	147	139	156	149	160
I alt	708	1883	1804	13067	9605	9614

1) Tallene kan avvike noe fra tilsvarende tall i Norges Banks balanse.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 3. Spesifikasjon av innenlandske folioinnskudd i Norges Bank (Mill. kroner)

	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	30/11 1983
Statskassen	7185	5545	4322	11766	2944	3336
Statens regnskapsforere	2431	2396	2437	2037	1663	1942
Annen offentlig forvaltning	60	87	65	73	158	209
Forretningsbanker	971	128	171	44	128	591
Sparebanker	868	492	244	168	573	846
Statsbanker	225	340	174	427	239	341
Andre finansinstitusjoner	65	51	41	45	132	116
Postverket (inkl. Postgiro)	421	877	1072	542	411	598
Andre statsforetak	520	362	226	395	351	284
Andre innenlandske sektorer	101	98	97	50	46	58
I alt	12847	10376	8849	15547	6645	8321
Herav:						
Statens og andre offentlige konti ifolge tidligere balanseoppstilling	10842	9607	8296	15240	5766	6710

Kilde: Norges Bank.

Tabell 4. Internasjonale reserver og andre valutabeholdninger (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	31/8 1983
Norges Banks internasjonale reserver netto (a–b)	38781	40599	48287	41536	46402	43182
a) Offisielle internasjonale reserver	39507	40919	48742	41884	46811	43593
Herav:						
Gull[1]	285	285	285	285	285	285
Reserveposisjon i IMF	1404	1509	1918	2711	2749	2708
Lån til IMF	143	93	63	18	–	–
Spesielle trekkrettigheter i IMF	1576	1714	2213	2224	2419	2659
Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	36099	37318	44326	36646	41358	37941
b) Utenlandske kroneinnskudd i Norges Bank	725	320	455	348	409	411
Herav:						
Banker	492	104	151	137	132	125
Andre innskytere	233	216	304	211	277	286
Forretnings- og sparebankers valutabeholdninger netto (a–b)	–12377	–17560	–14311	–16384	–18877	–16499
a) Bankinnskudd i utlandet	9602	10133	11228	7753	10694	11112
b) Kortsiktig gjeld i utlandet	21979	27693	25539	24137	29571	27611
Norges Banks internasjonale reserver og forretnings- og sparebankers valutabeholdninger netto	26404	23039	33976	24152	27525	26683
Andre sektorers valutabeholdninger netto (a–b)	8659	12429	5915	10252	7288	10408
a) Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	14660	20202	15594	18911	15652	18646
Herav:						
Rederier	3245	3167	3161	3418	3011	2962
Forsikringsselskaper	1805	2031	2128	2242	2337	2385
Handels- og industriselskaper o.a.	9610	15004	10305	13 251	10304	13299
b) Kortsiktige valutalån fra utlandet	6001	7773	9679	8659	8364	8238
Internasjonale reserver og valutabeholdninger i alt	35063	35468	39891	35404	34813	37091

[1] Etter endringer pr. 1. april 1978 i avtalen om Det internasjonale valutafond er den offisielle pris på gullet avskaffet. I likhet med de fleste andre sentralbanker vil imidlertid Norges Bank fortsatt nytte den tidligere offisielle pris på 35 SDR pr. unse ved bokføringen av gullet.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 5. Utenriksregnskap for Norge (Mill. kroner)

	1981	1982	1/1–31/8 1982	1/1–31/8 1983
Eksport av tradisjonelle varer	52397	53348	34258	38154
Import av tradisjonelle varer	–84893	–91556	–58277	58190
Tradisjonell varebalanse	–32496	–38208	–24019	–20036
Eksport av råolje og naturgass	48087	53472	34634	41815
Eksport av oljeplattformer (netto)	363	–238	–788	–250
Direkte eksport ved oljevirksomheten [1]	1706	589	346	185
Direkte import ved oljevirksomheten	–742	–897	–591	–1780
Eksport av nye skip	668	1550	620	1376
Eksport av eldre skip	3406	4530	3036	2320
Import av skip	–4541	–6568	–3691	–3870
Varebalansen	16451	14230	9547	19760
Nettoinntekter ved skipsfart	12005	10367	6771	6822
Nettoinntekter ved oljeboring og annen oljevirksomhet[2]	2328	1619	1220	1117
Reisetrafikk, netto	–4040	–5856	–3488	–4610
Andre tjenester, netto	–214	16	270	–1354
Vare- og tjenestebalansen	26530	20376	14320	21735
Rente- og stonadsbalansen	–13369	–15282	–11072	–11170
A. Driftsbalansen	13161	5094	3248	10565
Herav:				
Skipsfart[3]	8423	6380	4891	3847
Oljevirksomhet[3]	44066	44514	27705	34124
Andre sektorer	–39328	45800	–29349	–27409
B. Langsiktige kapitaltransaksjoner, netto	–4413	1290	–4125	–7196
Herav:				
Statsforvaltningen	–5550	–9156	–7170	–9623
Kommuner, inkl. kommuneforetak	643	292	122	176
Statsbanker	–758	–385	–525	–751
Forretnings- og sparebanker	63	–683	–788	827
Andre finansinstitusjoner inkl. Norges Bank	–333	195	194	–159
Skipsfart	1533	3188	769	1126
Oljevirksomhet	–11	6966	1922	1548
Andre private og statlige foretak	0	963	1349	–340
C. Grunnbalansen A+B)	8748	6384	–877	3369
D. Kortsiktige kapitaltransaksjoner ekskl. Norges Bank	–6287	–2190	4149	–8844
Herav:				
Statsforvaltningen	43	191	23	–144
Kommuner, inkl. kommuneforetak	–237	–256	45	172
Statsbanker	145	–26	–60	16
Forretnings- og sparebanker	–2691	1010	4696	–295
Andre finansinstitusjoner, ekskl. Norges Bank	304	–43	158	136
Skipsfart	–128	–826	–236	–540
Oljevirksomhet	–1908	–555	–832	–1602
Andre private og statlige foretak	–2377	–1560	–1164	–3129
Andre kortsiktige kapitaltransaksjoner og statistiske feil	562	–125	1517	–3426
E. Endring i Norges Banks kortsiktige netto fordringer overfor utlandet (C+D)	2461	4194	3272	–5475
F. Tildelte SDR	206	–	–	–
G. Diverse reguleringer og poster som ikke inngår i internasjonale reserver	2626	7755	–105	370
Endring i Norges Banks internasjonale reserver netto (E+F+G)	5293	11949	3167	–5105

[1] Korreksjonspost for delte olje- og gassfelt.
[2] Inkl. eksport av rørtjenester.
[3] Utvalgte poster beregnet av Norges Bank.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 6. Salgskurser for en del valutaer notert på Oslo Børs

		100 Danske kr.	100 Svenske kr.	1 Pund sterling	1 U.S. dollar	1 Canadisk dollar	100 Tyske mark	100 Schw. frcs.	100 Gylden	100 Belgiske frcs.	100 Franske frcs.	100 Lire
1978	Gjennomsnitt	95,4976	116,4418	10,0751	5,2501	4,6110	261,7173	295,7602	242,9771	16,7234	116,8504	0,6205
	Høyest	99,15	119,65	10,565	5,4940	4,9450	275,85	350,60	255,30	17,47	123,00	0,642
	Lavest	88,55	110,00	9,755	4,6750	4,0035	242,35	254,90	226,20	16,525	104,20	0,588
1979	Gjennomsnitt	96,6685	118,5765	10,7651	5,0731	4,3322	277,0114	305,2255	253,0594	17,3368	119,4910	0,6147
	Høyest	99,70	120,75	11,68	5,2290	4,5535	290,30	316,60	263,00	17845	124,30	0,625
	Lavest	92,05	116,30	10,105	4,8805	4,1925	270,75	298,95	247,75	16,88	117,00	0,600
1980	Gjennomsnitt	88,1168	117,7678	11,5152	4,9473	4,2364	272,7022	295,7974	249,3958	16,9736	117,4607	0,5829
	Høyest	92,65	119,45	12,3950	5,2645	4,4110	288,15	313,60	260,65	17,7250	123,15	0,619
	Lavest	84,15	115,70	10,95	4,8080	4,1420	257,25	279,25	238,15	16,09	111,95	0,551
1981	Gjennomsnitt	81,025	114,000	11,5969	5,7570	4,8046	254,782	293,927	230,927	15,5315	106,242	0,5113
	Høyest	86,45	119,40	13,000	6,2960	5,1110	266,75	332,80	244,35	16,515	114,90	0,562
	Lavest	78,05	104,05	10,595	5,1255	4,3160	245,10	270,10	220,90	14,975	100,75	0,480
1982	Gjennomsnitt	77,481	103,039	11,2797	6,4728	5,2473	266,220	318,304	242,045	14,1458	98,260	0,4774
	Høyest	84,20	111,70	12,440	7,3250	6,000	296,95	353,85	268,95	15,250	104,85	0,515
	Lavest	73,15	94,40	10,700	5,7865	4,7700	250,35	293,95	227,85	13,230	91,20	0,450
Endring:												
	1/1–30/11 1983 (i prosent)	–3,4	–1,9	–2,7	0,7	1,3	–2,7	–2,6	–4,4	–3,7	–7,8	–5,4
1983	November											
	Gjennomsnitt	77,189	94,341	11,0309	7,4641	6,0367	278,277	344,154	248,331	136,977	91,473	0,4593
	Høyest	77,70	94,55	11,080	7,5365	6,0690	279,90	345,75	249,70	13,775	91,95	0,461
	Lavest	76,65	94,20	10,970	7,4030	6,0055	277,00	342,70	247,25	13,640	91,10	0,458

Kilde: Oslo Børs, Norges Bank.

Tabell 10. Forretningsbanker. Utlån[1] og innskudd fordelt på publikumssektorer (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983
Utlån til:					
Kommuner	2518	2793	2809	2810	2940
Næringslivet	32921	33641	31896	33920	35192
Lønnstakere	25468	26727	28280	29237	30836
Andre private sektorer	166	182	177	163	130
Utlån til publikum i alt	61073	63343	63162	66130	69098
Innskudd fra:					
Kommuner	4867	4389	5501	5149	4810
Næringsliv	32475	33962	36024	36675	34915
Lønnstakere	33020	32817	34786	35885	38103
Andre private sektorer	921	943	970	963	884
Innskudd fra publikum i alt	71283	72111	77281	78672	78712

[1] Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 11. Forretningsbankenes utlån[1] fordelt på næringer (Mill. kroner)

	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983
Utlån til:						
Jordbruk og skogbruk	1093	1179	1152	1141	1073	1157
Fiske og fangst	448	496	511	557	596	618
Oljeutvinning og bergverksdrift	327	224	288	242	238	167
Industri	8919	9320	9562	7967	9232	9256
Herav:						
Næringsmidler etc.	1560	1615	1530	1378	1600	1678
Trevarer	953	1024	992	906	1005	1097
Treforedling	727	817	897	676	726	730
Kjemisk produksjon etc.	969	916	1045	865	1089	963
Metaller	803	737	698	533	805	590
Bygging av fartøyer	685	679	739	670	575	640
Verkstedproduksjon	1733	1867	1987	1527	1846	1900
Kraft- og vannforsyning	120	102	103	101	92	86
Bygg og anlegg	2481	2500	2575	2225	2436	2627
Engros-, agentur- og detaljhandel	10304	10291	10340	10258	11020	11398
Hotell- og restaurantdrift	755	807	807	815	810	883
Utenriks sjøfart	478	445	495	512	470	502
Transport, lagring, post- og telekommunikasjon	1674	1705	1769	1843	1933	1995
Finansiering, eiendomsdrift og tjenesteyting til næringslivet	3542	3638	3802	3825	3617	4066
Sosial og personlig tjenesteyting	2166	2214	2237	2410	2403	2437
Utlån til næringslivet i alt	32307	32921	33641	31896	33920	35192

[1] Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
Kilde: Statistisk Sentrtalbyrå.

Tabell 7a. Bankenes kronelikviditet. Endringsanalyse[1] (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning–	1/1–30/9		Siste 3 mndr. pr. 30/9		Siste 12 mndr. pr. 30/9	
	1982	1983	1982	1983	1982	1983
1. Staten og andre offentlige konti	1057	1609	7825	10976	–8551	–8560
2. Publikums kassehold (oppgang –)	–244	–27	–1152	–1042	–1149	–484
3. Nettosalg av valuta til Norges Bank	9503	4152	2888	–2175	14914	3786
4. Bankenes beholdninger av markeds-papirer (oppgang –)	–124	–2462	–9	–2462	329	–2338
5. Sjekk-kreditter i Norges Bank	–15	147	–26	151	–35	126
6. Likviditetslån i Norges Bank	–1503	–1035	–100	–3726	–571	121
7. Norges Banks andre transaksjoner enn kreditt til banker og kjop av valuta og markedspapirer fra banker	–497	–994	265	–72	–954	–1474
A. Primærlikvider (1+2+3+4+5+6+7)	8177	1390	9691	1650	3983	–8823
Herav:						
a) Kassebeholdning	220	295	–18	55	108	224
b) Folio i Norges Bank	1437	257	1637	489	–98	–1138
c) Folio i Postgiro	36	391	–9	256	8	291
d) Statskasseveksler	6484	447	8 081	859	3965	–8200
B. Pliktige primærlikvider[2] (oppgang –)	–3170	4699	–5448	1968	–5825	10802
C. Disponible primærlikvider (A+B)	5007	6089	4243	3618	–1842	1979
D. Likviditetslån i Norges Bank	–1503	–1035	–100	–3726	–571	121
E. Frie primærlikvider (C–D)	6510	7124	4343	7344	–1271	1858
Beholdningstall, gjennomsnitt i september						
Frie primærlikvider						
I mill. kroner					–1403	–1834
I prosent av forvaltningskapital					–0,6	–0,75

[1] Tallene bygger hovedsakelig på Norges Banks regnskap. Blant annet på grunn av ulik periodisering i forhold til forretnings- og sparebankenes egne oppgaver kan det oppstå avvik fra Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk.

[2] For banker uten primærreservekrav i henhold til kredittloven antar en at egne krav utgjor 1,4% av forvaltningskapitalen.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 7b. Bankenes valutalikviditet. Endringsanalyse (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning–	1/1–30/9		Siste 3 mndr. pr. 30/9		Siste 12 mndr. pr. 30/9	
	1982	1983	1982	1983	1982	1983
1. Gjeld etc. i utlandet	8263	–654	7524	–3606	769	–2885
2. Tilførsel av valuta fra andre norske sektorer	3 571	3 303	–4 106	462	19 066	6 263
3. Nettokjop av valuta fra Norges Bank	–9503	–4152	–2888	2175	–14 914	–3 786
A. Innskudd i utenlandske banker (1+2+3)	2331	–1503	530	–969	4921	–408
B. Innskudd fra utenlandske banker	9296	–263	5143	–4089	9583	–2904
C. Netto valutalikvider (A–B)	–6965	–1240	–4613	3120	–4662	2496
Beholdningstall pr. utgangen av september						
Netto valutalikvider						
I mill. kroner					–15 199	–12 703
I prosent av forvaltningskapital					–6,2	–5,2

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 8. Forretningsbankenes balanse (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983
Elendeler:						
Primærlikvider	4 408	11 903	5 344	10 175	4 849	6 446
Stats- og statsbankobligasjoner	14420	14353	15949	16132	17326	16767
Private og kommunale obligasjoner	12843	13111	13618	13649	13474	13755
Innskudd i forretningsbanker	1106	963	1151	1255	1127	1693
Innskudd i sparebanker	300	376	462	435	434	429
Innskudd i utenlandske banker	8496	9002	9754	5979	8890	8527
Lån til utlandet	2474	2913	3129	3547	4212	4175
Utlån til publikum[1]	61073	63343	63162	66 130	69098	70624
Lisensierte valutalån til innlendinger	6002	7109	8545	8926	9 708	8 929
Kronelån til oljevirksomhet	0	453	177	319	608	1150
Øvrige eiendeler	7141	7783	7618	8190	9068	11407
Forvaltningskapital	118263	131309	128909	134737	138794	143902
Gjeld og egenkapital						
Innskudd fra kunder i norske kroner	74634	75056	81446	82190	82965	83532
Innskudd fra norske kunder i utenlandsk valuta	5214	5865	5642	6008	5763	6509
Innskudd fra forretningsbanker	1153	1788	1263	1421	1304	2180
Innskudd fra sparebanker	1888	2664	2319	2235	2112	3457
Innskudd fra statsbanker	381	387	624	507	404	457
Lån og innskudd fra Norges Bank	433	365	1293	885	3204	325
Lån og innskudd fra utlandet	21492	26234	25123	23376	28418	25153
Annen gjeld	8058	13640	5597	12171	8154	14720
Aksjekapital	2394	2641	2773	3030	3098	3368
Avsetninger, fond etc.	2616	2669	2829	2914	3372	4201
Spesifikasjoner:						
Nettofordringer på utlandet	−10250	−14225	−11307	−12919	−14199	−11284
Total valutaposisjon (inkl. terminforretninger)	650	15	469	1076	−218	678
Markedspapirer	10	0	0	50	0	1655

[1] Inkl. utlån via omsetningsdokumenter.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 9. Forretningsbankenes utlån[1] til publikum (Mill. kroner)

	1982			1983		
	Månedlig utlåns-okning	Kumulert utlånsøkning		Månedlig utlåns-okning	Kumulert utlånsøkning	
		Faktiske tall	Sesong-korrigsrte tall		Faktiske tall	Sesong-korrigerte tall
Januar	−981	−981	−100	−689	−689	273
Februar	1059	78	556	1029	340	869
Mars	2237	2315	1951	2514	2854	2426
April	93	2408	2776	−105	2749	2035
Mai	867	3275	2037	1516	4265	2857
Juni	1047	4322	3151	1460	5725	4375
Juli	−228	4094	3549	−644	5081	4424
August	522	4616	4392	954	6035	5771
September	1863	6479	5175	1109	7144	5653
Oktober	−831	5648	5947	−1024	6120	6447
November	−285	5363	4986			
Desember	821	6184	6253			

[1] Ekskl. valutalån med lisens, kronelån til oljevirksomhet og PSV-lån.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 12. Forretningsbanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter. Bevilgede og disponerte lån (Mill. kroner)

	Bevilget		Disponerte lån		
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån	Nedbetalingslån
1981 Desember	26828	11440	14210	7545	34835
1982 September	28704	11937	16189	7935	39219
1982 Desember	28656	11884	14325	7712	41125
1983 September	30945	11395	17115	7520	45989
Endring i perioden					
1982 Januar/september	1876	497	1979	390	4384
1983 » »	2289	−489	2790	−192	4864
1982 3. kvartal	536	21	445	76	1749
1983 »	−10	85	−388	184	1730

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 13. Forretningsbankenes likviditet[1] (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primærlikvidedr	Pliktige primærlikvider[2]	Lån og innskudd fra Norges Bank	Frie primærlikvider (1–2–3) I alt	I % av forv.kap.	Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i sparebanker
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1981 Desember	6344	8688	1433	−3757	−3,4	−8317	−1008
1982 Januar	9828	9278	338	212	0,2	−8865	−957
Februar	5078	9053	1473	−5448	−4,8	−8381	−660
Mars	10755	9385	542	828	0,7	−10463	−1211
April	3905	9028	3332	−8455	−7,3	−5787	−1292
Mai	10332	7932	407	1993	1,6	−11467	−1555
Juni	4408	7365	433	−3390	−2,9	−10335	−1588
Juli	12584	11978	1372	−766	−0,6	−13691	−1824
August	7102	11341	389	−4628	−3,7	−14261	−1501
September	11903	12269	365	−731	−0,6	−14217	−2288
Oktober	6069	11697	2229	−7857	−6,3	−11056	−2357
November	7759	8354	378	−973	−0,7	−11654	−2406
Desember	5344	7902	1294	−3852	−3,0	−10974	−1857
1983 Januar	8749	7114	1022	613	0,5	−10319	−1975
Februar	5659	7019	1705	−3066	−2,4	−11045	−1928
Mars	10175	7195	885	2095	1,6	−12697	−1800
April	2933	4092	4121	−5280	−4,0	−11106	−1354
Mai	5556	4360	325	871	0,6	−16434	−982
Juni	4849	4109	3204	−2464	−1,8	−14101	−1679
Juli	4417	4323	444	−350	−0,3	−9509	−2133
August	3327	4341	1271	−2285	−1,7	12004	−1919
September	6446	4346	325	1775	1,2	−10559	−3028
Endring i perioden					(Prosentpoeng)		
1982 Januar/september	5559	3601	−1068	3026	2,8	−5900	−1280
1983 » »	1102	−3556	−969	5627	4,2	415	−1171
1982 3. kvartal	7495	4904	−68	2659	2,3	−3882	−700
1983 »	1597	237	−2879	4239	3,0	3542	−1349

[1] Tallene bygger på Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk. På grunn av ulik periodisering kan det oppstå avvik i forhold til Norges Banks regnskap. Se note 1, tabell 7a.
[2] Se note 2, tabell 7a.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 14. Sparebankenes balanse (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983
Eiendeler:						
Primærlikvider	5196	6423	4121	5604	4640	4030
Stats- og statsbankobligasjoner	8500	8347	8593	8610	9156	8988
Private og kommunale obligasjoner	13474	13474	14209	14595	14839	15242
Innskudd i forretningsbanker	1756	1968	2207	1906	1895	2966
Innskudd i sparebanker	538	778	667	769	698	878
Innskudd i utenlandske banker	1107	1131	1474	1775	1804	1198
Lån til utlandet	160	311	570	770	922	1028
Utlån til publikum[1]	50763	50540	53308	56168	60198	57961
Lisensierte valutalån til innlendinger	256	336	472	623	833	960
Kronelån til oljevirksomhet	0	10	516	590	668	747
Øvrige eiendeler	2556	4249	2541	3667	3257	6131
Forvaltningskapital	84306	87567	88678	95077	98910	100129
Gjeld og egenkapital:						
Innskudd fra kunder i norske kroner	72053	72368	76285	78413	80535	80090
Innskudd fra norske kunder i utenlandsk valuta	5	5	52	135	269	138
Innskudd fra forretningsbanker	296	298	356	647	452	399
Innskudd fra sparebanker	534	660	529	737	691	837
Innskudd fra statsbanker	55	37	35	23	19	19
Lån og innskudd fra Norges Bank	997	1060	1229	1689	1816	980
Lån og innskudd fra utlandet	1760	2534	2440	3060	4060	3879
Annen gjeld	3461	5012	1943	4278	4303	6533
Avsetninger, fond etc.	5145	5593	5809	6095	6765	7254
Spesifikasjoner:						
Nettofordringer på utlandet	−290	−814	−263	−207	−864	−1133
Total valutaposisjon (inkl. terminforretninger)	213	158	420	642	64	124
Markedspapirer	104	122	0	105	0	802

[1] Inkl. utlån via omsetningsdokumenter.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 15. Sparebankenes utlån[1] til publikum (Mill. kroner)

	1982			1983		
	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning		Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning	
		Faktiske tall	Sesongkorrigerte tall		Faktiske tall	Sesongkorrigerte tall
Januar	107	107	635	1222	1222	1784
Februar	382	489	1276	237	1459	2312
Mars	621	1110	1656	1283	2742	3328
April	216	1326	2057	517	3259	4062
Mai	215	1541	2288	588	3847	4663
Juni	1222	2763	2562	2866	6713	6316
Juli	−392	2371	2653	−401	6312	6577
August	−285	1086	2849	−221	6091	6929
September	318	2404	3143	−1831	4260	5081
Oktober	−135	2269	3548	−395	3865	5303
November	354	2623	3866			
Desember	2388	5011	4962			

[1] Ekskl. valutalån med lisens, kronelån til oljevirksomhet og PSV-lån.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 16. Sparebanker. Utlån[1] og innskudd fordelt på publikumssektorer (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6[2] 1983
Utlån til:					
Kommuner	3403	3237	3293	3963	3860
Næringslivet	19219	18644	19325	20367	20472
Lønnstakere	27511	28061	30001	31107	35453
Andre private sektorer	630	598	689	731	413
Utlån til publikum i alt	50763	50540	53308	56168	60198
Innskudd fra:					
Kommuner	6056	5179	6278	5691	5966
Næringslivet	13497	14343	14302	15406	14798
Lønnstakere	47082	47400	50049	51501	54931
Andre private sektorer	2208	2222	2301	2382	1652
Innskudd fra publikum i alt	68843	69144	72930	74980	77347

[1] Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
[2] På grunn av omlegging av regnskapsrutiner f.o.m. april 1983 har det skjedd en omfordeling av utlån og innskudd på publikumssektorer og næringer. Da vi ennå ikke har godt nok bakgrunnsmaterial til å korrigere den tidligere sektorfordelingen, vil vi gjøre oppmerksom på at juni-tallene ikke er sammenlignbare med tidligere tall.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 17. Sparebankenes utlån[1] fordelt på næringer (Mill. kroner)

	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6[2] 1983
Utlån til:						
Jordbruk og skogbruk	4124	4438	4334	4793	4512	5069
Fiske og fangst	341	357	385	417	426	486
Oljeutvinning og bergverksdrift	90	106	106	119	212	197
Industri	2722	2772	2658	2597	2861	2692
Herav:						
Næringsmidler etc.	703	738	652	700	763	759
Trevarer	496	497	488	456	511	540
Treforedling	44	40	36	28	42	31
Kjemisk produksjon etc.	143	146	150	143	160	93
Metaller	47	51	47	44	55	39
Bygging av fartøyer	202	172	166	150	167	171
Verkstedproduksjon	504	518	519	527	561	541
Kraft- og vannforsyning	236	261	240	233	235	117
Bygg og anlegg	1697	1782	1686	1692	1900	2020
Engros-, agentur- og detaljhandel	3632	3788	3636	3739	4008	3907
Hotell- og restaurantdrift	735	718	702	696	723	769
Utenriks sjøfart	17	18	16	47	49	15
Transport, lagring, post- og telekommunikasjon	1187	1214	1139	1143	1215	1390
Finansiering, eiendomsdrift og tjenesteyting til næringslivet	2032	1949	1932	2073	2300	1985
Sosial og personlig tjenesteyting	1815	1816	1801	1776	1926	1825
Utlån til næringslivet i alt	18628	19219	18635	19325	20367	20472

[1] Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
[2] På grunn av omlegging av regnskapsrutiner f.o.m. april 1983 har det skjedd en omfordeling av utlån og innskudd på publikumssektorer og næringer. Da vi ennå ikke har godt nok bakgrunnsmaterial til å korrigere den tidligere sektorfordelingen, vil vi gjøre oppmerksom på at juni-tallene ikke er sammenlignbare med tidligere tall.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 18. Sparebanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter. Bevilgede og disponerte lån (Mill. kroner)

	Bevilget		Disponerte lån		
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån	Nedbetalingslån
1981 Desember	8568	9648	5190	6732	35870
1982 September	9627	9832	5578	6840	38123
1982 Desember	9709	9607	5713	6696	40899
1983 September	10767	9796	6283	6565	45113
Endring i perioden					
1982 Januar/september	1059	184	388	108	2253
1983 « «	1058	189	570	−131	4214
1982 3. kvartal	193	90	−278	−94	152
1983 »	−85	−64	−612	−393	−1232

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 19. Sparebankenes likviditet[1] (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primærlikvider	Pliktige primærlikvider[2]	Lån og innskudd fra Norges Bank	Frie primærlikvider (1+2+3) I alt	Frie primærlikvider (1+2+3) I % av forv.kap.	Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i forretn.-banker
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1981 Desember	5302	6719	1334	−2751	−3,5	83	528
1982 Januar	6633	6804	924	−1095	−1,4	−666	740
Februar	5839	6894	1269	−2324	−2,9	−654	584
Mars	6059	7063	1037	−2041	−2,5	−96	604
April	5556	7045	1707	−3196	−3,8	669	925
Mai	5233	5734	1124	−1624	−1,9	231	894
Juni	5196	5743	997	−1544	−1,8	−251	1460
Juli	5829	6106	1430	−1707	−2,0	343	1494
August	5769	6247	1149	−1627	−1,9	−681	1480
September	6423	6287	1060	−924	−1,1	−984	1670
Oktober	5253	6294	1104	−2145	−2,5	−34	2390
November	4381	4561	1035	−1215	−1,4	−535	1937
Desember	4121	4551	1229	−1659	−1,9	−489	1861
1983 Januar	5318	5262	1267	−1211	−1,3	−1355	1354
Februar	4996	5340	1384	−1728	−1,9	−1344	1727
Mars	5604	5502	1689	−1587	−1,7	−802	1259
April	4888	5521	2073	−2706	−2,8	−1444	1034
Mai	5701	5622	1311	−1232	−1,3	−2628	678
Juni	4640	5613	1816	−2789	−2,8	−1721	1443
Juli	3388	3318	1232	−1162	−1,2	−2020	2143
August	3014	3418	1906	−2311	−2,3	−1376	2011
September	4030	3408	980	−358	−0,4	−2143	2567
Endring i perioden					(Prosentpoeng)		
1982 Januar/september	1121	−432	−274	1827	2,4	−1067	1142
1983 « «	−91	−1143	−249	1301	1,5	−1654	706
1982 3. kvartal	1227	544	63	620	0,7	733	210
1983 »	−610	−2205	−836	2431	2,4	−422	1124

1) Se note 1, tabell 13.
2) Se note 2, tabell 7a.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 20. Balanse for statsbanker[1] (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983
Kassebeholdning og bankinnskudd	719	1155	972	727	998	858
Utlån i alt	100495	102842	104938	106652	107234	109159
Herav:						
Til publikum	97290	99574	102035	103935	104861	106498
Andre fordringer på statskassen	3191	3191	3191	3191	3191	3191
Andre aktiva, inkl. utgifter	6689	8001	4728	4346	8187	8942
Aktiva i alt	111094	115189	113829	114916	119610	122150
Ihendehaverobligasjonslån						
Herav:						
I norske kroner	12159	12028	12027	11706	11819	12182
I utenlandsk valuta	12704	13950	14898	15148	14689	14541
Andre lån	74059	74573	77246	77633	79792	79784
Aksjekapital, fond m.v.	6695	6779	7071	6966	7080	7170
Andre passiva, inkl. inntekter	5477	7859	2587	3463	6230	8473
Passiva i alt	111094	115189	113829	114916	119610	122150

[1] Eksklusive Postgiro og Postsparebanken.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 21. Balanse for private finansieringsselskaper (Mill. kroner)

	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983
Leasingselskaper						
Bankinnskudd	3	4	6	7	1	2
Utlån til publikum } Utlån til andre sektorer }	51	45	54	38	11	36
Leasing	499	553	610	732	81	82
Andre aktiva	56	76	97	153	41	31
Aktiva i alt[1]	609	678	767	930	134	151
Lån fra andre enn banker	340	383	437	509	53	86
Lån fra banker	71	78	55	73	16	18
Kapital, fond m.v.	80	81	111	86	16	16
Andre passiva	118	136	164	262	49	31
Passiva i alt	609	678	767	930	134	151
Andre finansieringsselskaper						
Bankinnskudd	966	682	691	767	873	990
Utlån til publikum	4184	4276	4457	4565	4644	4763
Utlån til andre sektorer	576	848	630	1035	941	776
Leasing	2061	2504	2962	3547	4531	4994
Andre aktiva	649	995	1793	1726	1027	1419
Aktiva i alt[1]	8 436	9 305	10 533	11 640	12 016	12 942
Lån til andre enn banker	5504	6021	6669	7125	8316	8956
Lån fra banker	977	982	1114	1373	1131	1135
Kapital, fond m.v.	925	1010	1036	1084	1229	1223
Andre passiva	1030	1292	1714	2058	1340	1628
Passiva i alt	8436	9305	10533	11640	12016	12942

[1] Utlån er ført netto.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 22. Balanse for private kredittforetak (Mill. kroner)

	31/12 1981	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983
Kassebeholdning og bankinnskudd	2884	2791	2982	3199	2574	2457	2952
Utlån i alt[1]	35286	35748	37764	39136	41337	43015	44265
Herav fra:							
a) Realkredittforetak	11593	11852	12539	13107	14318	14973	15870
b) Skipsfinansieringsforetak	11350	11249	12015	12055	11474	11839	11828
Andre aktiva	519	371	393	613	1060	983	1053
Aktiva i alt[2]	38689	38910	41139	42948	44971	46455	48270
Ihendehaverobligasjonslån[3]	35115	35268	37791	39501	40778	41758	42993
Andre lån	788	950	709	564	457	600	805
Annen gjeld	1126	756	833	776	1528	1756	2131
Kapital, fond m.v.	1600	1936	1806	2107	2208	2341	2341
Passiva i alt	38689	39910	41139	42948	44971	46455	48270

[1] For avskrivning. [2] Etter avskrivning. [3] Ekskl. oppkjopte, egne ihendehaverobligasjoner.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 23. Balanseutdrag for livsforsikringsselskaper (Mill. kroner)

	31/12 1981	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983
Aktiva:								
Kassebeholdning og bankinnskudd	2132	2498	2724	2546	2682	2866	2433	2009
Statsobligasjoner	4728	4808	4759	4718	5009	5271	6140	6178
Statsbankobligasjoner	387	417	374	376	343	343	324	342
Andre norske ihendehaverobligasjsoner	13346	14010	14820	15598	16215	16910	17431	17906
Utlån til publikum	15708	16003	16466	16804	17774	18225	19201	19939
Utlån til andre sektorer	362	517	691	714	768	1033	1083	1201
Andre spesifiserte aktiva	2253	2280	2349	2417	2625	2671	2810	2960
Balanseutdrag i alt	38916	40533	42183	43173	45416	47319	49422	50535

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 24. Balanseutdrag for skadeforsikringsselskaper (Mill. kroner)

	32/12 1981	31/3 1982	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983
Kassebeholdning og bankinnskudd	4438	4155	4079	4164	4241	3662	3528
Stats- og statsbankobligasjoner	1	1	1	1	1	26	58
Andre norske ihendehaverobligasjner	97	123	145	140	176	193	259
Utlån til publikum	3615	3600	3741	3958	4108	4371	4280
Utlån til andre sektorer	1189	1406	1341	1527	1444	1480	1357
Andre spesifiserte aktiva	2457	2503	2709	2834	3134	3408	3699
Aktiva i alt	11797	11788	12016	12624	13104	13140	13181

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 25. Beholdning av norske ihendehaverobligasjoner fordelt på långivere (Mill. kroner)

	30/6 1982	30/9 1982	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983
Folketrygdfondet	19118	19389	19946	20148	20952	21209
Postsparebanken og Postgiro	4837	4954	4978	5174	5284	5327
Livsforsikringsselskaper	19953	20692	21567	22524	23895	24426
Forretningsbanker	27386	27464	29570	29782	30800	30522
Sparebanker	22032	22016	22830	23206	23997	24230
Norges Bank	949	967	977	2425	3413	3399
Private og kommunale pensjonskasser og -fond	3617	3728	3844	4185	4330	4523
Andre (Residual)	4492	4461	5629	9692	7319	7733
I alt[1]	102384	103671	109341	117136	119990	121369

[1] Her satt lik den samlede ihendehaverobligasjonsgjeld i norske kroner, pålydende verdi. Siden institusjonenes beholdninger er oppfort med bokfort belop, vil eventuelle kursjusteringer slå ut i restposten.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 26. Kredittilførsel til private og kommuner (Mill. kroner)

	1. halvår		1.–3. kvartal		Budsjett for 1983 fra nasjonalbudsjett 1984
	1982	1983	1982	1983	
Forretnings- og sparebanker i alt (ekskl. utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksomhet)[1]	7453	12808	9500	12115	14000
PSV-lån	368	370	617	713	1500
Forretningsbanker, ekskl. PSV-lån	4322	5725	6479	7144	6750
Sparebanker, ekskl. PSV-lån	2763	6713	2404	4258	5750
Private finansieringsselskaper[2]	1181	1004	1812	1250	2500
Livsforsikring	750	1423	1088	2161	2800
Pensjonskasser og -fond[2]	200	230	300	345	
Skadeforsikring	188	184	343	350	475
Statsbanker[3]	3525	3504	5201	5238	7436
Private kredittforetak / Obligasjonsmarkedet } nettoemisjoner	4150	3234	5910	5316	9400
A. Sum spesifisert kredittilførsel fra innenlandske kilder	17447	22387	24154	26775	36811
B. Statens lån til Statoil	–	–	–	–	5260
C. Forretnings- og sparebankenes utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksomhet	981	2118	2167	2087	
D. Direkte kapitalinngang fra utlandet	3609	–1808	4728	–2384	
1) Direkte kapitalinngang til oljeutvinning og rortransport	414	–179			200[4]
2) Annen direkte nettokapitalinngang	3195	–1629			
a) Sjøfart og oljeboring	2175	2620			
b) Andre «private og kommuner»	–505	–2819			
c) Annen kapitalinngang og statistiske feil	1525	–1430			
E. Sum spesifisert kredittilførsel (A+B+C+D)	22037	22697	31049	26478	42271

[1] Inkl. spesialkvote, i budsjettet for 1983 200 mill. kroner, som er skjønnsmessig fordelt med 100 mill.kroner på forretningsbanker og 100 mill. kroner på sparebanker.
[2] Anslag.
[3] Inkl. Postgiro, Postsparebanken og Norges Bank.
[4] Direkte kapitalinngang i alt, samt utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksomhet.

Tabell 27. Garantier for lån fra/til publikum (Milliarder kroner)

Pr. utgangen av	1981		1982				1983		
	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.
Garantert av:									
Private finansieringsselskaper	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Skade-/kredittforsikringsselskaper	2,9	3,3	3,3	3,5	3,9	4,2	4,3	4,5	4,5
Forretningsbanker	1,8	1,8	1,9	2,4	2,7	2,9	2,8	2,7	2,8
Sparebanker	1,5	1,6	1,6	1,7	2,2	2,3	2,2	2,0	2,2
I alt	6,3	6,8	6,9	7,7	8,9	9,6	9,5	9,3	9,6
Lån fra/til publikum formidlet av megler ifolge oppgaver fra meglerne til Bankinspeksjonen	4,2	4,6	5,1	5,5	6,2	7,6	7,3	7,4	8,9

Tabell 28a. Endringer i publikums likviditet (Mill. kroner)

Likviditetstilforsel (+) Inndragning (–)		1/1–30/9 1982	1/1–30/9 1983	1/7–30/9 1982	1/7–30/9 1983	Siste 12 mndr. pr. 30/9 1982	Siste 12 mndr. pr. 30/9 1983
I	Sentralmyndighetenes inntektsoverskudd m.v. ekskl. oljeskatter[1] (–)	6427	8832	674	5430	8298	15920
II	Sentralmyndighetenes lånetransaksjoner[2]	5415	4413	2807	1543	7705	7354
	Herav:						
	Statsbankenes utlånsokning	4680	4815	1476	1585	6534	6750
III	Forretnings- og sparebankenes kredittilforsel[3] (+) og inntektsoverskudd (–)	6708	4986	1530	–1252	16712	15124
	Herav:						
	Forretningsbankenes kredittilforsel	8561	7300	2767	2282	11244	9912
	Sparebankenes kredittilforsel	4893	6818	840	–716	7858	10139
IV	Økning i skattefrie fondsavsetninger og banksparing med skattefradrag (–)	–639	–1412	–219	–270	–2004	–3559
V	Innenlandsk likviditetstilforsel (I+...IV)	17911	16819	4792	5451	30711	34839
VI	Statens lån til Statoil	–	–	–	–	–	500
VII	Forretnings- og sparebankenes utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksomhet	2167	2087	1186	–31	2438	4342
VIII	Publikums netto valutasalg til de private banker, ekskl. salg i forbindelse med oljeskatter	–10343	–11811	–2617	–1778	–15599	–22195
IX	Endring i publikums likviditet i alt (V+VI+VII+VIII)	9735	7095	3361	3642	17550	17486
	Herav:						
	Sedler og mynt	311	109	1122	972	1143	577
	Innskudd på anfordring	5762	5783	–216	557	4726	6134
	Ubenyttede kassekreditter og byggelån	755	1861	695	2987	2247	1861
	Tidsinnskudd ekskl. banksparing med skattefradrag	2907	1194	1760	978	9434	8914
X	Endring i publikums likviditet i prosent av likviditetsmassen	5,1	3,3	1,8	1,7	9,5	8,7
	(Oljeskatter	14929	15976	1529	2358	28123	30929)

Merk: Publikum er i prinsippet definert som andre innenlandske sektorer enn staten, sosiale trygder og banker.

[1] Post I er restbestemt og inkluderer således «Uspesifisert tilforsel og statistiske feil». Videre omfatter posten den del av statens over-skudd for lånetransaksjoner og statsbankenes inntektsoverskudd som gir innenlandsk likviditetsvirkning, trygdeforvaltningens inntektsoverskudd samt økning i innestående på skattekonti i banker og Postgiro. Fra anslaget over statens inntektsoverskudd har en, for å komme fram til den innenlandske likviditetsvirkning, korrigert for statens oljeskatter og statens netto renter og stønader til utlandet. Trygdeforvaltningens inntektsoverskudd er antatt å svare tilnærmet til fondsopplegg i folketrygden (inkl. ufordelte renteinntekter) og økning i Rikstrygdeverkets plasseringer i form av kontolån til statskassen og innskudd på Postgiro. Økning i Folketrygdfondet som følge av innlemmelse av andre trygder er holdt utenfor.

[2] Omfatter publikums nettokjøp av stats- og statsbankobligasjoner (–), Folketrygdfondets nettokjøp av private og kommunale obliga-sjoner (+), statsbankenes utlånsøkning (+), statens spesifiserte utlånsøkning og aksjekjøp (+), kontolån til statskassen fra publikum (–) og kreditt-tilførsel fra Norges Bank, Postgiro og Postsparebanken (+).

[3] Omfatter bankenes nettokjøp av private og kommunale obligasjoner, økning i utlån (ekskl. post VII) og økning i ubenyttede kassekreditter og byggelån.

[4] Ekskl. banksparing med skattefradrag og Folketrygdfondets innskudd på termin.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank samt diverse spesialoppgaver.

Tabell 28b. Sammensetningen av publikums likviditet (Mill. kroner)

Beholdningstall ved utgangen av perioden		Sedler og mynt	Innskudd på anfordring	Ubenyttede kasse-kreditter og byggelån	Sum	Tids-innskudd[4]	Publikums likviditet i alt	Endring siste 12 mndr. i publikums likviditet i alt	
								Beløp	%
1970		7284	8270	6420	21974	28050	50024	5708	12,9
1971		7999	99448	7525	24972	31162	56134	6110	12,2
1972		8754	11321	8355	288430	34310	62740	6602	11,8
1973		9444	12890	8901	31235	38511	69746	7006	11,2
1974		10779	14581	9821	35181	42243	77424	7678	11,0
1975		12392	16746	11868	41006	48210	89216	11792	15,2
1976		14257	19760	13663	47680	56782	104462	15246	17,1
1977		16089	22929	14743	53761	67364	121125	16663	15,9
1978		17060	24930	15796	57786	76774	134560	13425	11,1
1979		17731	27839	18804	64374	88805	153179	18619	13,8
1980		18822	32768	19769	71359	100723	172082	18903	12,3
1981		20150	35302	22804	78256	113763	192019	19937	11,6
1982	Januar	19490	38193	23724	81407	115545	196952	20947	11,9
	Februar	19213	36018	22791	78022	115710	193732	19047	10,9
	Mars	18981	37775	22216	78972	116820	195792	23496	13,6
	April	19047	37292	22236	78575	115855	194430	19748	11,3
	Mai	19074	37608	22399	79081	115438	194519	21872	12,7
	Juni	19339	41280	22864	83483	114910	198393	19815	11,1
	Juli	19595	39941	24276	83812	116865	200677	20182	11,2
	August	19141	39092	23667	81900	116963	198863	17178	9,5
	September	20461	41064	23559	85084	116670	201754	17550	9,5
	Oktober	20561	41226	24514	86301	116879	203180	16316	8,7
	November	20038	41269	24894	86201	113799	200000	17146	9,4
	Desember	20929	41415	25411	87755	124390	212145	20126	10,5
1983	Januar	19997	43092	25128	88217	125722	213939	16987	8,6
	Februar	20142	43856	24143	88141	126396	214537	20805	10,7
	Mars	19747	43019	23285	86051	126087	212138	16346	8,3
	April	19677	42956	23506	86139	124160	210299	15869	8,2
	Mai	19465	43127	23698	86290	122520	208810	14291	7,4
	Juni	20066	46641	24285	90992	124606	215598	17205	8,7
	Juli	20040	47190	26175	93405	127549	220954	20277	10,1
	August	19585	45193	25242	90020	127490	217510	18647	9,4
	September	21038	47198	25420	93656	125584	219240	17486	8,7

Se noter for tabell 28a.

Tabell 29. Utvalgte økonomiske indikatorer (Sesongkorrigerte tall 1975=100[1])

	1980	1981	1982	1982 K4	1983 K1	1983 K2	1983 K3	%-vis endring siste 4 kvartaler	1983 Sept.	1983 Okt.	1983 Nov.
Ettersporsel–Produksjon											
Detaljomsetningsvolum	100,8	101,9	101,7	99,3	102,9	99,3	101,0	−1,6	104,0	99,1	102,2
Utforte industriinvesteringer, verdi	127,9	154,0	137,5	120,5	115,0	111,3	110,4	−22,7	–	–	–
Bygg igangsatt, i alt, 1000 kvm	480,6	486,9	518,6	546,1	490,8	535,7	539,2	16,8	507,6	490,2	472,7
Herav: Boliger	295,9	299,3	308,8	369,3	287,4	292,8	270,1	2,3	248,3	207,4	249,3
Bergverk og industri	43,8	52,0	55,7	48,8	48,3	46,6	47,6	−2,7	49,0	52,4	29,1
Produksjon i bergverk m.v.,industri og kraftforsyning	132,3	132,1	130,8	130,1	134,6	136,1	139,5	8,5	137,4	144,0	140,9
Produksjon av råolje og gass[2]	460,4	450,4	457,9	477,2	536,0	510,4	482,1	21,5	479,8	531,4	579,1
Industriproduksjon i alt	100,3	99,4	96,9	95,3	96,0	95,3	94,6	−1,0	96,6	96,2	99,4
Herav: Skjermet	98,1	96,7	97,2	97,7	99,3	97,5	94,6	−2,4	96,5	94,9	105,2
Utekonkurrerende	106,0	104,6	99,1	93,7	96,9	105,9	106,8	10,2	110,2	111,4	113,8
Hjemmekonkurrerende	99,9	99,1	96,7	95,7	94,4	92,2	91,5	−5,6	93,3	92,7	91,8
Arbeidsmarked											
Registrerte arbeidslose, 1000	22,28	28,44	41,39	52,19	62,18	61,71	65,95	54,5	64,61	62,39	63,45
Ledige plasser, 1000	8,03	6,52	5,04	3,99	4,09	3,13	2,66	−43,7	2,43	3,26	–
Sysselsatte i alt, 1 000 000	1,91	1,93	1,95	1,94	1,92	1,97	1,97	1,0	–	–	–
Priser – Kostnader											
Konsumpriser, 1979=100	110,8	126,0	140,3	146,0	148,4	150,7	153,0	7,8	154,2	155,3	156,3
Lonnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i industrien	143,6	156,3	169,9	177,9	175,7	172,7	–	3,3	–	–	–
Herav: Timekostnader	161,8	178,8	197,1	205,7	206,7	212,3	–	9,5	–	–	–
Timeproduktivitet	112,9	114,4	116,2	115,2	119,4	124,1	–	6,1	–	–	–
Utenrikshandel – Markedsvekst											
Eksportvolum, trad. varer[3], 1980=100	99,8	103,3	102,0	101,6	109,3	109,6	114,0	11,1	–	–	–
Importvolum, – « – – « –	99,8	96,2	96,9	91,9	87,7	85,1	96,8	−1,7	–	–	–
Eksportpriser, – « – – « –	100,3	107,0	110,2	114,2	111,1	114,0	113,5	5,7	–	–	–
Importpriser, – « – – « –	100,2	107,2	111,6	113,8	117,1	117,0	117,5	3,4	–	–	–
Bytteforhold, – « – – « –	100,0	99,8	98,7	100,3	94,9	97,4	96,6	2,2	–	–	–
Varebalanse, – « – , mrd.kr.	−35,22	−33,03	−37,81	−9,35	−7,19	−7,76	−8,11	–	−2,78	−2,85	−2,43
Varebalanse, u/skip og plattformer, mrd.kr.	6,18	15,06	15,66	5,28	7,78	7,77	8,07	–	2,30	2,54	3,98
Ind.prod. viktigste markedsland	111,9	110,1	108,3	107,2	108,1	111,1	–	1,7	–	–	–
Imp.volum viktigste markedsland, 1980=100	99,3	95,3	99,0	99,3	99,5	101,3	–	2,3	–	–	–
Konkurranseevneindikatorer[4]											
Relative LPE i industrien, (1980=100)	100,0	102,2	107,5	107,5	105,1	103,1	–	−4,1	–	–	–
Relative eksp.priser, bearb.. varer (1980=100)	100,0	97,3	93,1	90,2	89,7	91,0	–	−5,1	–	–	–
Relative engrospriser, 1980=100	100,0	97,2	98,2	96,2	–	–	–	−0,7	–	–	–

1) 1975 er basisår for alle serier der ikke noe annet er angitt.
2) Faktiske tall.
3) Uten skip, plattformer, råolje og gass.
4) To kvartalers gjennomsnitt av sesongkorrigerte tall.
Kilde: Originaltallene er i hovedsak hentet fra Statistisk Sentralbyrå og IMF, og de er sesongkorrigert ved hjelp av X–11 Census Method, multiplikativ metode. Registrerte arbeidsledige er sesongkorrigert ved additiv metode.

Tabell 30. Forretningsbanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner[1)]

	3. kvartal 1982		4. kvartal 1982		1. kvartal 1983		2. kvartal 1983	
	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Hoyest	Lavest	Hoyest
Veksler								
Rente	12,1	13,9	12,6	14,3	12,6	14,4	12,7	14,4
Provisjon	1,2	2,0	1,1	1,9	1,1	1,9	1,1	1,9
Engangsprovisjon	0,2	0.3	0.2	0.3	0.2	0.3	0.2	0.3
Utlån mot avbetalingskontrakter								
Rente	13,1	14,4	13,3	14,8	13,3	14,9	13,3	14,9
Provisjon	0,7	1,1	0,7	1,1	0,7	1,1	0,7	1,1
Engangsprovisjon	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,5
Kassekreditter								
Rente	12,8	12,9	12,8	12,9	12,8	12,9	12,8	12,9
Provisjon	0,8	1,5	0,8	1,5	0,8	1,5	0,8	1,5
Engangsprovisjon	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Rente	9,0	9,7	9,5	10,2	9,9	10,7	10,0	10,7
Provisjon	1,3	1,4	1,3	1,4	1,3	1,4	1,3	1,4
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Rente	11,6	12,1	11,9	12,4	12,0	12,5	12,0	12,5
Provisjon	1,4	1,9	1,4	1,9	1,4	1,8	1,4	1,9
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
Andre utlån under ett år								
Rente	11,5	15,7	12,2	15,8	11,8	15,8	12,2	15,7
Provisjon	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5
Parter i ansvarlig lånekapital								
Rente	12,0	14,8	12,1	14,8	11,8	14,7	11,9	14,8
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
PSV-lån								
Rente	10,8	11,8	10,8	11,9	10,9	11,9	11,0	12,2
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
Andre utlån ett år og over								
Rente	11,3	15,7	11,4	16,0	11,6	16,1	11,6	16,1
Provisjon	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5
Utlån i alt								
Rente	11,8	14,0	12,0	14,2	12,0	14,3	12,1	14,3
Provisjon	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5
Kortsiktige utlån[2)]								
Rente	12,5	12,9	12,6	13,1	12,6	13,1	12,6	13,1
Provisjon	0,9	1,5	0,9	1,5	0,9	1,4	0,9	1,5
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5
Mellomlange og langsiktige utlån[2)]								
Rente	11,3	15,7	11,5	16,0	11,5	16,1	11,6	16,1
Provisjon	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5

[1)] Rente og provisjon i prosent p.a.
Engangsprovisjon i prosent av lånebelop.
Rente- og provisjonssatsene er veide gjennomsnitt av det de enkelte banker oppgir som vanlig laveste, henholdsvis høyeste sats for de forskjellige arter av utlån. Provisjonssatsene for kassekreditt og byggelån refererer seg til bevilgede belop.

[2)] Refererer seg til tilsvarende begrep i finansministerens renteerklæring.
Kortsiktige utlån omfatter: Veksler, utlån mot avbetalingskontrakter, kassekreditter, byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker, og andre utlån med lopetid under ett år.
Mellomlange og langsiktige utlån omfatter: Parter i ansvarlig lånekapital og andre utlån med lopetid ett år og over.

Note: Endret primærmateriale medforer at tallene avviker noe fra tidligere publiserte tall.

Merk: Oppgavene fra bankene er for øvrig beheftet med en viss usikkerhet, og små endringer i tallene må ikke tillegges noen vekt.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 31. Sparebanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner[1)]

	3. kvartal 1982		4. kvartal 1982		1. kvartal 1983		2. kvartal 1983	
	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest
Veksler								
Rente	13,4	14,4	13,4	14,4	13,5	14,4	13,5	14,6
Provisjon	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,8	1,0
Engangsprovisjon	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Utlån mot avbetalingskontrakter								
Rente	14,1	15,0	14,8	15,7	14,8	15,7	14,3	15,3
Provisjon	0,3	0,5	0,3	0,6	0,3	0,6	0,3	0,6
Engangsprovisjon	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Kassekreditter								
Rente	11,8	12,8	11,9	12,8	11,9	12,8	11,9	12,8
Provisjon	0,5	1,4	0,5	1,3	0,5	1,3	0,5	1,3
Engangsprovisjon	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Rente	8,9	8,9	9,2	9,2	9,5	9,5	9,6	9,6
Provisjon	1,1	1,4	1,1	1,4	1,1	1,3	1,1	1,4
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Rente	11,3	12,1	11,4	12,3	11,6	12,5	11,6	12,5
Provisjon	1,3	1,9	1,3	1,9	1,3	1,9	1,3	1,9
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Andre utlån under ett år								
Rente	11,7	15,3	12,1	15,4	12,3	15,6	12,0	15,7
Provisjon	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1
Engangsprovisjon	0,3	0,6	0,3	0,8	0,3	0,7	0,3	0,8
Parter i ansvarlig lånekapital								
Rente	10,5	13,3	10,6	14,3	10,7	14,3	10,7	14,3
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PSV-lån								
Rente	10,2	11,5	10,5	11,7	10,7	11,8	10,7	11,8
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5
Andre utlån ett år og over								
Rente	10,4	15,2	10,1	15,2	10,2	15,6	10,2	15,7
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5
Utlån i alt								
Rente	10,7	14,0	10,5	14,1	10,6	14,4	10,6	14,6
Provisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5
Engangsprovisjon	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4
Kortsiktige utlån[2)]								
Rente	11,7	12,8	11,8	12,9	11,7	13,0	11,9	13,0
Provisjon	0,8	1,5	0,8	1,4	0,8	1,4	0,8	1,4
Engangsprovisjon	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Mellomlange og langsiktige utlån[2)]								
Rente	10,4	15,2	10,1	15,2	10,2	15,6	10,2	15,7
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5

[1)]og [2)] Se noter til tabell 30.
Note: Se tabell 30.
Se for øvrig merknad til tabell 30.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 32. Forretningsbanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner

Tabell 33. Sparebanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner

Statistikken er under omlegging på grunn av endringer i primærgrunnlaget. Tall for 1983 vil bli publisert senere.

Tabell 34. Kortsiktige rentesatser (Prosent p.a.)

		Interbankrenten – dagslån Gjennomsnitt		Renter på NOK, beregnet på grunnlag av terminkurser. Gjennomsnitt		Marginalrenten på bankenes lån i Norges Bank pr. utgangen av måneden[1]	Gjennomsnittsrenten på bankenes lån i Norges Bank
				1 mnd.	3 mnd.		
1981	Januar	10,5	11,5	11,0	11,4	10,9	11,4
	Februar	12,5		12,9	12,8	11,6	
	Mars	10,5	11,0	11,2	12,3	10,2	9,7
	April	11,5		11,7	11,9	11,5	
	Mai	11,8	12,1	12,1	12,7	12,5	10,6
	Juni	12,3		12,7	13,0	12,6	
	Juli	11,9	12,2	13,5	13,8	11,0	10,5
	August	12,5		13,0	13,7	12,3	
	September	10,7	11,0	12,9	13,6	10,6	10,2
	Oktober	11,3		13,6	13,9	12,1	
	November	13,6	16,1	15,0	14,0	11,3	11,2
	Desember	18,6		17,7	15,4	11,1	
1982	Januar	11,8	12,0	13,3	13,8	11,9	10,7
	Februar	12,1		13,0	14,0	12,6	
	Mars	13,0	15,5	15,1	15,2	12,5	11,8
	April	18,0		20,4	16,9	12,5	
	Mai	16,9	14,7	19,8	17,1	12,2	9,0
	Juni	12,5		15,0	15,5	12,6	
	Juli	17,1	15,1	17,9	16,5	10,9	9,6
	August	13,0		14,7	14,9	11,1	
	September	12,1	13,7	13,4	14,8	10,9	9,4
	Oktober	15,3		16,3	15,6	11,0	
	November	14,1	12,6	15,8	15,4	11,0	9,2
	Desember	11,0		14,6	14,7	11,0	
1983	Januar	12,1	11,8	13,6	13,6	11,0	9,1
	Februar	11,4		13,1	13,7	11,0	
	Mars	12,3	12,6	14,0	14,0	10,6	9,1
	April	12,9		13,7	13,4	11,0	
	Mai	13,7	12,8	14,2	13,7	10,5	8,7
	Juni	11,9		13,1	13,2	10,8	
	Juli	11,9	12,3	13,1	13,1	..	10,1
	August	12,6		13,0	13,0	..	
	September	11,6	11,9	12,9	13,1	..	9,6
	Oktober	12,1		13,4	13,2	..	
	November	12,4		13,3	13,0	..	

[1] Marginalrenten er renten på bankenes dyreste lån i Norges Bank.
Kilde: Norges Bank

Tabell 35. Livsforsikringsselskaper. Gjennomsnittlige rentesatser etter utlånsform pr. utgangen av året (Prosent p.a.)

	Pantelån		Poliselån	Andre utlån	Utlån i alt
	I alt	Herav til boligformål			
Alle utlån:					
1972	6,4	6,0	6,2	6,4	6,4
1973	6,5	6,0	6,5	6,6	6,5
1974	7,0	6,5	7,5	7,3	7,1
1975	7,3	6,8	7,5	7,4	7,3
1976	7,6	7,3	7,5	7,8	7,7
1977	7,8	7,5	8,9	8,4	7,9
1978	8,9	8,7	9,0	9,6	9,0
1979	9,0	8,8	9,0	9,6	9,2
1980	9,5	9,2	9,9	9,9	9,6
1981	10,4	9,9	9,9	11,5	10,6
1982	11,2	10,8	10,9	12,0	11,3
Nye utlån:					
1976					
Lavest	7,8	7,5	7,5	7,5	7,8
Høyest	8,6	8,4	7,8	9,8	8,8
1977					
Lavest	9,3	9,0	9,3	9,0	9,2
Høyest	9,5	9,1	9,3	10,6	9,7
1978					
Lavest	9,3	9,0	9,3	10,0	9,5
Høyest	9,6	9,1	9,3	11,0	9,9
1979					
Lavest	9,4	9,0	9,1	9,9	9,5
Høyest	9,7	9,0	9,1	11,0	9,9
1980					
Lavest	10,5	10,0	10,0	10,0	10,4
Høyest	10,9	10,1	10,0	11,9	11,0
1981					
Lavest	11,0	10,0	10,3	10,1	10,4
Høyest	11,7	10,1	10,3	12,0	11,1
1982					
Lavest	12,1	11,6	10,9	12,0	12,1
Høyest	12,4	11,8	10,9	14,5	12,8

Kilde: Norges Bank

Tabell 36. Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser på disponerte utlån i norske kroner pr. utgangen av året[1]

	1979		1980		1981		1982	
	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner
Veksler								
Forretningsbanker	11,3	12,3	12,2	13,1	12,7	13,6	13,5	14,6
Sparebanker	11,5	12,0	12,6	13,1	13,5	14,1	13,7	14,2
I alt	11,4	12,3	12,3	13,1	12,8	13,7	13,5	14,5
Utlån mot avbetalingskontrakter								
Forretningsbanker	12,4	12,6	13,0	13,2	13,4	13,5	13,9	14,1
Sparebanker	12,3	12,6	13,2	13,5	14,2	14,4	14,8	14,9
I alt	12,3	12,6	13,0	13,2	13,6	13,7	17,4	14,2
Kassekreditter								
Forretningsbanker	10,1	12,8	11,1	14,0	12,6	14,9	12,7	14,7
Sparebanker	9,7	11,6	10,9	12,9	12,2	14,1	12,5	14,3
I alt	10,0	12,5	11,1	13,7	12,5	14,7	12,6	14,6
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Forretningsbanker	7,6	9,7	8,2	10,4	8,5	10,9	9,7	12,2
Sparebanker	7,5	9,6	8,0	10,0	8,1	10,2	9,7	11,8
I alt	7,5	9,6	8,1	10,2	8,3	10,5	9,7	11,9
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Forretningsbanker	10,2	12,6	10,7	13,2	11,6	14,0	11,7	14,1
Sparebanker	9,7	11,8	10,6	12,8	11,3	13,5	11,7	13,8
I alt	10,0	12,3	10,6	13,0	11,5	13,8	11,7	14,0
Andre utlån under ett år								
Forretningsbanker	10,1	10,1	9,0	9,0	11,3	11,3	12,4	12,4
Sparebanker	11,5	11,5	12,7	12,7	13,6	13,6	13,9	13,9
I alt	10,5	10,5	10,1	10,1	11,9	11,9	12,8	12,8
Parter i ansvarlig lånekapital								
Forretningsbanker	.	.	.	.	11,0	11,0	12,2	12,2
Sparebanker	.	.	.	.	11,7	11,7	9,2	9,2
I alt	.	.	.	.	11,1	11,1	11,4	11,4
PSV-lån								
Forretningsbanker	.	.	.	.	9,3	9,3	10,6	10,6
Sparebanker	.	.	.	.	9,8	9,8	10,9	10,9
I alt	.	.	.	.	9,6	9,6	10,8	10,8
Andre utlån ett år og over								
Forretningsbanker	.	.	.	.	12,2	12,2	12,8	12,8
Sparebanker	.	.	.	.	11,9	11,9	12,5	12,5
I alt	.	.	.	.	12,1	12,1	12,6	12,6
Utlån i alt								
Forretningsbanker	10,5	11,6	11,4	12,5	12,1	13,1	12,6	13,4
Sparebanker	10,1	10,6	11,3	11,8	11,7	12,3	12,3	12,8
I alt	10,3	11,1	11,4	12,2	12,0	12,7	12,4	13,1
Kortsiktige utlån[2]								
Forretningsbanker	10,3	12,5	11,1	13,4	12,4	14,3	12,6	14,3
Sparebanker	10,0	11,7	11,1	12,9	12,1	13,8	12,5	14,1
I alt	10,3	12,3	11,1	13,2	12,3	14,1	12,5	14,3
Mellomlange og langsiktige utlån[2]								
Forretningsbanker	10,9	11,0	11,9	11,9	12,2	12,2	12,7	12,7
Sparebanker	10,4	10,4	11,7	11,7	11,9	11,9	12,5	12,5
I alt	10,6	10,7	11,8	11,8	12,1	12,1	12,6	12,6

[1] Rente- og provisjonssatsene er veide gjennomsnitt i prosent p.a. Provisjonssatsene for kassekreditter og byggelån er beregnet ved å ta hensyn til utnyttingsgraden av bevilgede beløp i de enkelte banker.
[2] Tilsvarer henholdsvis «kortsiktige» og «mellomlange og langsiktige» utlån i finansministerens renteerklæring. Se fotnote 2 til tabell 30.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 37. Rente- og kredittprovisjonsinntekter i prosent av midlere trukne utlån til norske låntakere (Prosent p.a.)

	1980		1981		1982	
	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner
Veksler						
Forretningsbanker	12,5	15,3	12,7	15,6	13,0	16,2
Sparebanker	12,7	14,8	13,7	15,9	14,4	16,7
I alt	12,5	15,3	12,9	15,7	13,2	16,3
Utlån mot avbetalingskontrakter						
Forretningsbanker	12,3	13,6	13,3	14,6	13,7	15,2
Sparebanker	12,5	13,4	13,4	14,3	14,2	15,4
I alt	12,4	13,6	13,3	14,6	13,8	15,3
Kassekreditter						
Forretningsbanker	11,7	15,3	13,4	16,8	14,1	17,4
Sparebanker	10,8	13,7	12,5	15,4	13,4	16,3
I alt	11,5	14,9	13,2	16,5	13,9	17,1
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker						
Forretningsbanker	8,0	10,0	8,2	10,8	9,3	12,1
Sparebanker	7,6	9,7	8,1	10,3	9,0	11,3
I alt	7,8	10,0	8,1	10,5	9,1	11,6
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker						
Forretningsbanker	10,3	12,9	10,8	13,5	11,8	14,5
Sparebanker	10,0	12,3	11,0	13,4	11,8	14,1
I alt	10,2	12,7	10,9	13,5	11,8	14,3
Andre utlån under ett år[2]						
Forretningsbanker	12,3	12,8	12,4	13,0	13,5	14,1
Sparebanker	12,2	12,5	14,2	15,0	14,2	15,0
I alt	12,3	12,7	12,9	13,5	13,7	14,3
Parter i ansvarlig lånekapital						
Forretningsbanker	.	.	9,8	9,8	7,5	7,8
Sparebanker	.	.	9.8	10,4	11,9	11,9
I alt	.	.	9,8	9,9	8,4	8,7
PSV-lån						
Forretningsbanker	.	.	8,8	9,0	9,9	10,1
Sparebanker	.	.	9,9	10,0	10,5	10,7
I alt	.	.	9,4	9,6	10,2	10,3
Andre utlån ett år og over						
Forretningsbanker	.	.	12,3	12,6	13,0	13,3
Sparebanker	.	.	12,4	12,6	12,9	13,2
I alt	.	.	12,3	12,6	13,0	13,3
Utlån i alt						
Forretningsbanker	11,5	13,1	12,4	13,9	13,0	14,5
Sparebanker	10,9	11,7	12,1	12,9	12,7	13,6
I alt	11,3	12,4	12,2	13,4	12,9	13,1
Kortsiktige utlån[3]						
Forretningsbanker	11,5	14,5	12,8	15,7	13,5	16,3
Sparebanker	10,7	13,1	12,2	14,7	12,9	15,3
I alt	11,3	14,1	12,6	15,4	13,3	16,0
Mellomlange og langsiktige utlån[3]						
Forretningsbanker	11,5	11,8	12,3	12,6	12,9	13,2
Sparebanker	11,2	11,4	12,3	12,5	12,9	13,2
I alt	11,4	11,6	12,3	12,5	12,9	13,2

[1] Prosentsatsene for kredittprovisjoner i denne tabellen relaterer seg til trukne utlån og kan derved ha et annet innhold enn i tabell 30 og 31.
[2] Rentesatsen påvirkes sterkt av endringer i fordelingen på ulike typer utlån under denne utlånsart.
[3] Se fotnote til tabell 30.

Merk: De midlere trukne utlån er basert på tall pr. utgangen av de enkelte måneder. Dersom disse ulltimotall ikke er representative for de reelle gjennomsnitt, vil de beregnede prosenttall kunne gi et feil bilde.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 38. Renteutgifter i prosent av midlere innskudd fra norske kunder (Prosent p.a.)

	Folio-innskudd	Lønns-konti	Anfordring i alt	Oppsigelse 3 mndr.	Oppsigelse 12 mndr.	Langtids-sparing	Termin og andre vilkår under 1 år	Termin og andre vilkår 1 år og over	Bundne innskudd	Tids-innskudd i alt	Alle innskudd
Forretnings-banker											
1977	1,3	2,0	1,4	3,9	5,7	..	8,1	8,0	5,8	6,5	5,2
1978	2,3	2,6	2,3	4,9	7,2[1]	..	9,4	8,3[1]	7,3	7,8	6,5
1979	3,2	3,0	3,2	4,9	7,4	9,7	9,7	8,5	7,3	8,1	6,9
1980	3,8	4,5	3,9	4,9	7,3	9,8	11,6	9,5	7,4	9,0	7,7
1981	6,5	5,3	6,1	4,8	7,4	10,0	12,5	10,7	7,4	9,7	8,4
1982	7,0	5,4	6,5	4,8	7,4	10,1	12,9	11,3	7,4	10,1	9,0
Spare-banker											
1977	1,2	2,2	1,6	3,9	5,8	..	6,9	6,7	5,9	5,1	4,5
1978	1,8	3,0	2,3	4,9	7,3[1]	..	8,5	7,8[1]	7,4	6,5	5,8
1979	2,1	3,6	2,7	5,0	7,5	8,9	8,9	8,6	7,4	6,8	6,2
1980	2,4	5,0	4,0	5,0	7,4	9,7	10,9	8,7	7,5	7,4	6,6
1981	2,8	6,0	4,4	5,0	7,5	10,1	10,7	9,8	7,4	6,8	7,0
1982	3,7	6,0	4,9	5,0	7,6	10,1	11,6	11,8	7,6	8,1	7,6

[1] Langtidssparing (inkl. sparebrev o.l.) er utskilt som egen innskuddsart med virkning fra 31/12 1978. I tabellen er langtidssparing tatt med delvis under 12 måneders oppsigelse og delvis under termin og andre vilkår 1 år og over.

Merk: De midlere innskudd er basert på tall pr. utgangen av de enkelte måneder. Dersom disse ultimotall ikke er representative for de reelle gjennomsnitt, vil de beregnede prosenttall kunne gi et feil bilde.

Kilde: Norges Bank

Norges Bank Oslo

	Postadresse	*Telefon*	*Telex*
Hovedsetet	Postboks 336 Sentrum, Oslo 1	(02) 41 21 20	71369 nbank n
Valutaavdelingen	Postboks 735 Sentrum, Oslo 1	(02) 41 01 50	71375 nbfdp n

Norges Banks seddel- og myntproduksjon

Norges Banks Seddeltrykkeri	Nedre Slottsgt. 1 b, Oslo 1	(02) 42 70 80	19888 nbs n
Den Kongelige Mynt	Postboks 53, 3601 Kongsberg	(03) 73 14 86	17211 mynt n

Norges Banks avdelinger

Arendal	Postboks 23, 4801 Arendal	(041) 26110	21760 nba n
Bergen	Postboks 699, 5001 Bergen	(05) 31 81 50	42155 nbber n
Bodø	Postboks 114, 8001 Bodø	(081) 21060	64353 nbbo n
Drammen	Postboks 86, 3001 Drammen	(03) 83 74 91	19790 nbd n
Fredrikstad	Postboks 158, 1601 Fredrikstad	(032) 16575	19820 nbfd n
Gjøvik	Postboks 13, 2801 Gjøvik	(061) 75100	19830 nbgk n
Halden	Postboks 278, 1751 Halden	(031) 80511	19840 nbhdn n
Hamar	Postboks 115, 2301 Hamar	(065) 27754	19860 nbhm n
Hammerfest	Postboks 55, 9601 Hammerfest	(084) 11344	64354 nbhf n
Haugesund	Postboks 233, 5501 Haugesund	(047) 28500	42893 nbhd n
Kristiansand S.	Postboks 204, 4601 Kristiansand S.	(042) 23070	21880 nbch n
Kristiansund N.	Postboks 80, 6501 Kristiansund N.	(073) 72911	55261 nbcs n
Larvik	Postboks 140, 3251 Larvik	(034) 81300	21890 nbl n
Lillehammer	Postboks 370, 2601 Lillehammer	(062) 50045	71834 nblil n
Skien	Postboks 87, 3701 Skien	(035) 27540	21107 nbsk n
Stavanger	Postboks 18, 4001 Stavanger	(04) 52 00 00	33047 nbsta n
Tromsø	Postboks 475, 9001 Tromsø	(083) 81624	64141 nbtrm n
Trondheim	Postboks 564, 7001 Trondheim	(075) 28060	55056 nbtrh n
Vardø	Postboks 68, 9951 Vardø	(085) 87621	64355 nbvar n
Ålesund	Postboks 380, 6001 Ålesund	(071) 21710	42894 nbaal n